

दिलेर

योरी

नाटक

वास्ते विक्रेता

मुनशी विनायक

के.

भीम भुरशे

वास्ते विक्रेता

वास्ते विक्रेता

वास्ते विक्रेता

वास्ते विक्रेता

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજગતી કોપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૬૪૮

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દિલ્લેર દિલ્લેર

વિષય દેડદેડ : ૨ ૬૬૮

દિલેર દિલશેર

ઉર્દૂ

ચોરી વ સરજોરી.

નાટક ત્રીન ખાખકા.

જિસકો,

વાસ્તે વિક્ટોરિયા નાટક કમ્પનીકે

મુ શી વિનાયક પ્રસાદ તાલિખને તસ્નીફ કિયા,

ઐયાર ખાસો આમકે લિયે

મીં ખુરશેદલ મિહુરવાનલ ખાલીવાલા,

માત્રિક કમ્પની મજકુરને છપવાકર શુહરા દિયા.

ખયત.

“શિક્કો બદો નેક સુઝાઈ નહીં દેતા,

દે હય કે કલ્લતમે દિખાઈ નહીં દેતા.”—“તાલિખ”

કુલ હક મહૂજ હવે.

મુખઈ લાલખાગ પરેલ.

ધી જ. ન. પીતાત પારસી ઔરફનેજ કેપટન મીંગ વર્કસ.

૧૯૦૬.

ફીમત છે આને.

૧૯૬૮:૨ ૧૩૪૮
૨૬૮

મુશરફમહુ.....ઐરંગાબાદકા ચેક તાજિર-ફાદિરબેગડે કારખાનું.

* ફિસ્સેદાર--દિનારામકા ચચા.

નામદારખાં.....મુશરફકા તીસરા ફિસ્સેદાર-મુશિંદાબાદકા રઈસ.

દિલશેરચેક ખૂની રહજન વ બાગી.

બેદિલ.....દિલશેરકા હેચકારા સાથી.

અમાનત.....“ચોરકા બાઈ ગલકટા.”

પુશખખતદિનારામકા પહલા તલમગાર--અઅદ રચદાનકા ખાવિંદ.

બહુરામલાલગંજકા ચેક રંગ-દિલશેરકા ચાર-રચદાનકા સપુર્દદાર.

નૂરજહાંમુશરફમહુકી બીબી.

દિનારામમુશરફમહુકી ભત્રીજી--દિલશેરકી અઅશફા--
અઅદ બીબી.

રચદાનદિલશેરકી બેટી [પહ ની બીવીસે], પુશખખતકી બીવ
અખતરઢોંડી.

કોનવાલ, સિપાહી, હરકારા, હકીમ, કનીજે વગયરા.

ધત્તેલાય આમ.

અહ કિતાબ મુતાલિફ એકટ નમ્બર ૨૦ સન ૧૮૩૭ ઐર એક
નમ્બર ૨૫ સન ૧૮૬૮ ને દાખિલ રજિસ્ટર હોકર કુલ હુકૂફ ઇ
વાસ્તે મીં પુરશીદજી મિહરવાનજી બાલીવાલા માલિક વિકટોરયા ના
કમ્પનીકે મહફૂજ હવે, કોઇ સાલિખ ઇરાદા છપવાને યા ઇસ્ટેજ
લાનેકા ન ફરમાયે, નફઅકી ઉમ્મીદ પર તુફસાન ન હોયે.

દિલેર દિલશેર

૬૬

ચોરો વ સરજેરી.

બાબ પહલા—દિખાવ પહલા.

બયાબાન.

[વકત બામદાદકા. હરકારા પાન બનાતા હય, ખુશ-
ખખત બામદાદકી તઅરીફમે ગાતા હય.]

સુદતાની—ધૂપદ.

ખુશખખત—

આયે પરન્દે સુનાયે મરત સદા, ઝૂમ ઝૂમ સાત સાત.—આયે.
ખિલે ફૂલ જાત જાત, કિયે લઅલ હીરે માત,
આઈ રસ બરી પ્રમાત, જાત રાત.—આયે.
જાજમ લાસાની, સખ્જે ખિલાયે ધાની,
ગાતે તૈયૂર સખ મિલકે, ખિલ ખિલકે તિરાને સુહાને ફજાની.
ચાંદકી સાદ રૂપેરી નૂરાની ચાદર તાની,
બાદે બહાર લહકાતી દહકાતી યુલોંકી પેશાની નૂરાની.—આયે.

[હરકારા પાન બનાકે ખુશખખતકો દેતા હય.]

અબયાત.

હરકારા—બના પાન, તૈયાર હય ખાખયે,

ખુશખખત—નહી, ખાવ તુમ,

હરકારા—ઝાર હય,

ખુશખખત—લાખયે.

[ખુશખખત પાન ખાતા હય, હરકારા તમ્બાકુ મલતા હય.]

હરકારા—કોઈ કમમે નિકલેગા અબ આફતાબ,

પહાંસે સુનાસિબ હય અલના શિતાબ.

ખુશખખત—યહ મયદાન સુનસાન વીરાન હય,

લુરેશંકા યાં ખૌદ હરઆન હય.

મુકુંદ કિંકે.

હરકારા—ચોર હો યા ઉચકા, બંદા કયસા હય પકા ? જિસે ફં
યક પકા, બંદો રહ જાય હકા બકા ! ડરો મત, કયા મનલા ! કહાં ચલે,
કહો અહવાલ.

અખયાત.

પુશખપત—હમેં ચોરંગાખાદ જાના હય જલદ,
પતા અપને વાલિદકા લાના હય જલદ.
કઈ સાલસે બંદો ગયે હયેં સફર,
ન આપ આયે અખતક, ન બેજ ખખર.

હરકારા—ચલો, ડક લે જાવું મયેલી શિતાબ,
નહીં તો મિલે નૌકરીસે જવાબ.

[ઘોરેકે હિનહિનાનેકી આવાજ આતી હય.]
ચલો ઘોરાબી હિનહિનાને લગા, [ઘોરેકી તરફ દેખકર]
ઉછલને લગા, ઉફ ! તુરાને લગા !
[યકાયક તુફંગકી આવાજ આતી હય, દોનો ધખરાતે હયેં.]

ગૌર સારંગ—તિલાના.

પુશખપત—

બલાકા ધમાકા કરાકા સુના, થા કયા બ ખુદા બલા !—બલાકા.
શાયદ અય યાર લુટેરે આયે, કયૂં તુમ ધસ બનમેં લાયે; છુટવાયે,
જી હય ડરસે મેરા પારા પારા !—બલાકા.
ખખર મુજતર ન હો, જિનહાર નહીં ધખરાવો,
કામ હિમ્મતકો જરા સાથ મેરે ફરમાવો—શાયદ.
[પુશખપત મુકાબલા કરનેપર તૈયાર હોતા હય,
હરકારા રોકતા હય.]

અયત.

હરકારા—ક્યા હોગે મુકાબિલ ! અરે દીવાને હુવે હો ?
બાગો, નહીં; મર જાવગે, ક્યા જાને હુવે હો ?

[હરકારા મારે ડરકે ડકકી ચપલી ઊરકે બાગ
જતા હય, દિલશેર, પુશખપતપર લપકતા હય,
બેદિલ એક ટોકરી લિયે ફુવે આતા હય,
પુશખપત હથિયાર પાસ ન હોનેસે હયરાન
રહ જતા હય, દિલશેર નંગી તલવાર લિયે
પુશખપતકી છાતીપર ચડ બચકતા હય.]

મુસકૃસ.

દિલશેર—જો પાસ હો આહિસ્તાસે રખ દો, ચલે જવો !
ચૂંબી ન કરો મુંહસે, ન બોલો, ચલે જવો !
બસ ખયર ઇસીમેં હય, હમેં દો, ચલે જવો !
હુ લેકે મેરે આગેસે બાગો, ચલે જવો !
દિલશેર હં, આલમમેં ગજબ હં, મયેં બલા હં,
તુમનેબિ મેરા નામ સુના હોગા કે કયા હં !

અખયાત.

પુશખપત—જો પાસ હમારે હય વહ મૈજૂદ યહાં હય,
મયેં હં કે મેરા તન હય કે પોશાક કે જાં હય.
[સોનેકી જંજીર દેખકર દિલશેર નિકાલતા હય.]

મુખમસ.

દિલશેર—પોશાક હય, સોનેકિ ચહે જંજીર, ધરી હય,
[બેદિલ મોતીકી લરી દેખકર કહતા હય.]

બેદિલ—વહા દેખો ગલેમેં કાઈ મોતીકિ લરી હય.
[દિલશેર ધરી, જંજીર ઔર મોતીકી લરી ઉતાર કર
બેદિલકો દેતા હય, ઔર કપરે ઉતારના આહતા હય.]

દિલશેર—(પુશખપતસે) હર ચીજ તોરે પાસ જો છોટી કે બરી હય,
ધર આગે મેરે, જનકિ ગર તુઝકો પરી હય,
વર્ના વહ સમઝ લે કે કુજ સરપે ખરી હય.

અખયાત.

પુશખપત—લિલ્લાહ ! મેરે કપરે તો રહને દો બદનપર !
કુછ રહમ કરો ચેક મુસાફિરકે સુખનપર !
[પુશખપત પયરહન નિકાલકર બેદિલકો દેતા હય.]

દિલશેર—જવ ચુપકેસે, કરો શુક, કે બચતી હય જન,
સમઝો ઇસ વકત વહ તુમ અયન હમારા ચહસાન.
માલહી લેતે હયેં, પામાલ નહીં કરતે હયેં,
હોર દેતે હયેં, ખુરા હાલ નહીં કરતે હયેં.

પુશખપત—પયરહન, પગરી મુઝે બખશો, કરો ઇલા કરમ,

દિલશેર—(ધક્કા દેકર) બાગ વહાંસે !

બેદિલ—(હમ દેના) હાં ! નહીં તો !

પુશખપત—હા ! સિતમ ! યા રખ સિતમ !

[પુશખપત જતા હય, દિલશેર ડાકકી ચયલી દેખકર
ફયરતમેં આતા હય.]

દિલશેર—ઝાક ! લે અય હોસ્ત, યહે સખ માલ લે, રખ તૂ સંમાલ,
મયે નિકાલૂં ઔર કુછ, નિકલે જો ઇસ ચયલીમેં માલ.
[દિલશેર ખયડકર ચયલી ખોલતા હય.]

બેદિલ—ખૂબ લેકિન વાસ્તે અસ્લાહકે જલ્દી તુ કર,
ઝાકપર ઝાકા પરા, અયસા ન હો ફૂંસકે તુ મર.
[બેદિલ ધરી ઔર જંજીર દેખકર ખુશ હોતા હય.]
કયા અચ્છી ધરી ઔર યહે જંજીર હય અખખાહ !
ઔર ઇસ્મેં બની ચાંદકી તસવીર હય અખખાહ !
થા પાસ મેરે માંકેબી યક અયસા નમૂના,
પીતલકા કે જિસમેં બહ રખા કરતિયા ચૂના.
[દિલશેરકો મશગૂલ દેખકર બેદિલ કુછ ચોરીસે ખાતા
હય, દિલશેર, બેદિલકો કાગજ દેખતા હુવા પુકારતા હય.]

દિલશેર—મશગૂલ હય તુ દેરસે કિસ કામમેં બેદિલ ?
[બેદિલ ધખરાતા હય.]

બેદિલ—(ખુલ્લે) પકરી ગઈ ચોરી મેરી, અખતો હુઈ મુશ્કિલ !
દિલશેર—બેદિલ ! નહીં સુન્તા ? (દેખકર) અરે કયા મુહમેં બરા હય ?
[બેદિલ ખાત ખનાતા હય.]

બેદિલ—શમાલમેં જો નાશતા દો દિનસે ધરા હય ;
રખમેસે બહ સર જાયગા, યહ મુઝકો યકીં હય,
ખા લેતાથા, વર્ના મુઝે કુછ લૂક નહીં હય.

દિલશેર—મુઝકોબિ જરા દે,

બેદિલ—તુમહેં ? લો, પર યહ તુમહારે;

કુબિલ નહીં, કુબિલ હય યહે ખાનેકે હમારે.

[ઝાર પરસે એક ડાલ ગિરતી હય, બેદિલ ચોંકતા હય.]
યા અસ્લાહ !

દિલશેર—કયા હય ?

બેદિલ—અરે સુન્તા નહીં લાહૌલવલા !

દિલશેર—કયા ?

બેદિલ—કયા ધમસે બહ ફૂદા હય, કોઇ હય બહ બલા કયા ?
[દિલશેર ડાલકો દેખકર હસતા હય.]

દિલશેર—કુછબીતો નહીં, પેશસે યક ડાલ ગિરા હય,

બેદિલ—તોખાહ ! મેરી જાનતો ડર ડરકે હવા હય !

[દિલશેર કાગજ પડતા હય, બેદિલ ચોરીસે શરાબ
પીતા હય.]

મરનવી.

દિલશેર—“ અય દિલખરે મહલકા સલામત,
રખખે તુઝકો ખુદા સલામત.
કયું અપની વફાકો છોર ખયઠે ?
કયું મુંહકો વફાસે મોર ખયઠે ?
અબ નામા પયામ તક નહીં હય,
યક નામેકા નામ તક નહીં હય.
અયસા હમે આપને જુલાયા,
યક ખત ન મહીને ખરસે આયા ! ”

[યક ડાલ ગિરનેસે બેદિલ ચિલ્લા ઉઠતા હય, દિલશેર ખત નાતમામ છોરકે ઉસકી તરફ મુતવજ્જહ હોતા હય.]

મુસાફર.

બેદિલ—કયા ફેર રહ ખરકા હય, અરે બાપરે કયા હય !

દિલશેર—હયે હોશ કિધર તેરે, તુ દીવાના હુવા હય ?

[બેદિલ દૂરકે યક દરખતકો જસૂસ સમઝકર આહિસ્તાસે કહતા હય.]

બેદિલ—બહ દેખ કોઇ સુન્તા રહ સખ ખાત ખરા હય !

[દિલશેર બ ગોર દેખકર હસતા હય.]

દિલશેર—નાહન, બહોતો તારકા યક ઝાર ખરા હય.

બેદિલ—હસતા હય મિયાં તુ, મેરી ઔસાન ખતા હય !

રહે રાહ હય, ધસ જ તો ઠહરનાહિ ખુરા હય.

અખયાત.

કર મેગા ગિરફતાર સિપાહી અબી આકે,

કયા રાસ્તેમે ખયઠા હય દૂકાન લગાકે ?

બહ દોનો મુસાફિર કહી પૂછીસકો લાકે,

ખંધવા ન દે હમ દોનોકો ધસ જ અબી આકે !

દિલશેર—હય રહ જંગલ, તુ ન ડર, ખસ્તી યહાસે દૂર હય,

દૂર હય યાનાબિ, કુતવાલીબિ ય્યાસે દૂર હય.

ડાક ગારીમે જો થા ઘોરા, ઉસે દાનાધસે,

માર ડાલા મયને થા પહલેહિ ગોલી મારકે.

કિસ તરફ પહુચેઝે જલ્દી બહો મુસાફિર માંવ તક ?

કાંપતા હય કિસ લિયે નાહક, તુ સરસે પાંવ તક ?

[દિલશેરકો કામજમેસે એક નોટ હાથ આતા હય, ઉસે બેદિલકો ખતાકર ઝટ છિપા લેતા હય, બેદિલ દેખના આહતા હય.]

મુસદ્દસ.

બેદિલ—ક્યા મિલા, દિખલાતો ફિર, ક્યા તૂને દિખલાયા મુઝે ?
દિલશેર—(દિખાકે) પાંન સૌકા નોટ હય ઇસ ખતમે હાથ આયા મુઝે.
બેદિલ—જખતો દિલવા દે કાઈ જૂતેકા ચક જોરા મુઝે.

ખયત.

દેખ રહે જૂતેકા ટાંકા ટટકે સખ ખુલ ગયા,
પાંવ કાંટોસે છિદા, પાનીમેં સરકે ધુલ ગયા ।
[દિલશેર દૂસરે કાગજમેંસે નોટ નિકાલકર દિખાતા હય.]

મુસદ્દસ.

દિલશેર—ઐર દો સૌકા મિલા લો દૂસરા રહે નોટ હય,
બેદિલ—લો ભલા ફિર માલકી અખ ક્યા કમી, ક્યા ખોટ હય ?
અખ લગા ચક દાવ ચલકર ગર મિલા રહે નોટ હય.
ચલ જુવેખાનેમેં, અચ્છા મિલ ગયા રહે નોટ હય,
એકકા જખ દો કરેં તખ કામકા રહે નોટ હય.
[દિલશેર દૂસરે કાગજમેંસે નોટ દિખાતા હય.]

દિલશેર—ઐર દેખો પાંન સૌકા તીસરા રહે નોટ હય.

અખયાત.

આજ ફિસમત ખુલ રહી હય, માલ પર મિલતા હય માલ,
લે ખચા ખુશ હો, તુમારે રહે આપકા સારા હય માલ.
[દિલશેર ચક હિન્દી ખતકે મજમૂનકો દેખકર
હંસકે પડતા હય, બેદિલ નજર ખચાકર દૂસરે
ખતોંકા ચોરીસે ટોપીમેં છિપાતા હય.]

બેદિલ—હંસીમેં, રમજમેં ગર દેર તૂ નાહક લગાયેગા,
સવેરા હો રહા હય, યાદ રખ પકરાબિ જાયેગા ।
[દિલશેર ચક ખતકે મજમૂનકો દેખકર હંસકે પડતા હય,
બેદિલ દૂસરે કાગજમેં થયલીમેં ખંદ કરતા હય.]

દિલશેર—“ મિહરખાન, વાલાશાન, તસલીમ મયે તઅજમ—
હિસાબકે ખારેમેં જો આપને લિખા, હમને હર્ષ બ હર્ષ પડા. કાગજકા
ધોરા દોરાના લા-હાસિલ હય, ખત સિદ્દિ આધી મુલાકાતમેં દાખિલ હય.
દોનો કારખાનેદારોમેં અગર હ બ હ મુલાકાત હો જાય, તો
દો યુના મહમ્મત ઐર હકિતદાત હો જાય. મસલ હય, ‘ આંખે’ હોં ચાર,
તો દિલમેં આયે ખ્યાર.’ નાચાર મિરજા ફાદિરબેગ, આપકે તીસરે

સાઝી, ખુદ કલ પરસોમેં આપકી મિદમતમેં હાજિર હોંગે, ઉન્કી જાયાની આપ તમામ હાલાતસે માહિર હોંગે.

રાકિમ, આપકા દુસરા હિસ્સેદાર નામદારખાં.

મુકામ—મુશિદાબાદ.”

અખયાત.

બેદિલ—ફાયદા ધરસે હમેં ક્યા ? હય બલા ખત કિસકે નામ ?

દિલશેર—હય મુશરફખાહ કોઈ નામવર, હય ઉસકે નામ.

[દિલશેર ખતકે બાબમેં સોચકે ખુશ હોતા હય, બેદિલ અસબાબ ઉઠાતા હય.]

(ખુદસે) ઠીક હય, તરકીબ અચ્છી, ખૂબ ચહે નામા મિલા,

ચહે વસીલા માલ પયદા કરનેકા અચ્છા મિલા !

[દિલશેરકો ગૌર કરતે દેખકર બેદિલ પૂછતા હય.]

બેદિલ—ગૌર ક્યા કરતા હય, બે ખૌફી ખતર કબસે ખરા ?

મારા બયેગા બે બસૂસ કોઈ આન પરા !

યાર નાદાન હય, લાહૌલવલા ! તૂ તો ખરા !

અયન નાકે પ હય રસતમકી તરફ કબસે અરા !

[દિલશેર કાગજકે જરિયેસે અમીર બનકે મુશરફકે ઘર બનેકી ખુશ ખબરી સુનાતા હય.]

ખિલાવલ—હું મરી.

દિલશેર—

મિલી અચ્છી હમેં તહરીર, ખુલી હમ દોનોંકી તફદીર.—મિલી.

ફજલે ખુદા હય, દૂર બલા હય,

ચલો વહાં અબ બનકે અમીર, મેરે મુશીર—મિલી.

અખયાત.

બેદિલ—તાન ક્યા તોરને ચક ચીથરે કાગજ પ લગા ?

માલ ક્યા માર લિયા, કૌનસે તાજિરકો ઠગા ?

દિલશેર—માલ હય માલ, ચહે ઇકસીર મેરે હાથ આઈ,

અહલે-જર હોનેકી તદખીર મેરે હાથ આઈ.

બેદિલ—નફિજ મિદલાહ ! ધરકતા હય કલેબ મેરા,

કયૂં વહાં દેર લગાતા હય તૂ લાહૌલવલા !

દિલશેર—કંપતા કયૂં હય, ચલ અબ શોકસે ઔરંગાબાદ,

ખુલ ગયા ખખત તેરા આજ બચા રખના યાદ.

આદમી અપને વતનસે બે સફર કરતા હય,

કફ્ર હાસિલ બહ સદા મિરલે શુહર કરતા હય.

બેદિલ—સચ કહ, ચલનેકા તૈયાર હય ઐરંગાબાદ ?
ફિરતો બર આયગી અલ્લાહ કસમ દિલકી મુરાદ.
મુશ્શિદાબાદમેં ચુહોંકી તરફ ડર ડરકે,
રહતે હવેં ખૌદસે પોલીસકે હમ મર મરકે.
જખસે હમ કુદસે હવેં જોલ તોરાકર બાગે,
કોઈ ખાંસેબી તો ખસ દુમકો દખાકર બાગે.

દિલશેર—લેકે પોશાક નઈ, ભેસ ખનાકર જલ્દી,
ચલ મુશ્શરફસે મિલેં જઅલસે જાકર જલ્દી.
મવેં શરીફ ઉસ્કા વ નવ્વાખ ખનાવું તૂઝકો,
અયશો અશરતકા મળ ચલકે ચખાવું તૂઝકો.

બેદિલ—ચોર, ખૂની હવેં, ઢિપે ફિરતે હવેં હમ તુમ હર જા,
બે ધરક ગયરકે ફિર ક્યસે રહોગે ધર જા !

દિલશેર—મવેં ખતાવુંગા તૂઝે આ તુ મેરે સાથ, ન ડર,
ખૂખ હિમ્મતસે મગર રહના બહાદુર ખન કર.

બેદિલ—મવેં ચલું સાથ, અગર શર્ત તુ દો ચાર કરે,

દિલશેર—શર્ત ? ક્યા શર્ત હય ? કહ જલ્દ તેરા ખાપ મરે !

જિલા—હુમરી.

બેદિલ—જો ખાના આપ ખાના, હમકો ખિલાના—જો.

મત ગરમાના, મત શરમાના, મત હંસના હંસવાના,
ન ગુલ મચાના, યા ટરોના, ચારાના અંદાજ દિખાના.—હમકો.
ખાના; પીના, મજે ઉરાના, લે દેકે બાગ આના,
પ્રંસનેકે રસ્તે મત જાના, પ્રંસ જાના તો જાન ખચાના—હમકો.

ખયત.

દિલશેર—ચલ હોગા વયસાહી, ચલ,

બેદિલ—મવેંતો હું હમરાહી, ચલ. [દોનો જાતે હવેં.]

આખ પહલા—દિખાવ દૂસરા.

ઐરંગાબાદ—અમીર મુશ્શરફકા દીવાનખાના.

[રાતકા વફત—મુશ્શરફજાહ, નૂરજહાં ઐર દિલારામસે
ખાતે કરતા હય.]

અખયાત.

મુશર્રફ—અફસોસ ! કે ઓલાદસે હમ રહ ગયે ના કામ,
એટીકી જગહ બાઇકી એટી હય દિલારામ.

નૂરજહાં—હાં, અખનો યહી દિલમેં હય અરમાન હમારે,
શાદી હો બતીજકિ કહીં જલ્દ તુમારે.

મુશર્રફ—યહે ફર્જબી સરપરસે ઉતાર જાયે તો અચ્છા,
યહે ખ્યાલકે ખુશખબરકે ધર જાયે તો અચ્છા,
ખુશખબરકા વાલિદ હય કઈ સાલસે ગાયબ,
ખુદ ચકકે ગયા ફૂંદને ખુશખબર ઉસે અખ.
ખુશખબર બહુત નેક હય, અશરાફ હય લરકા,
હો ખ્યાલ દિલારામકા ઉરસેહિ તો અચ્છા.

નૂરજહાં—આ જાય તો ફિર શાદીકા ખયગામ ઉસે દો,

મુશર્રફ—હાં, ખયર ! દિલારામ કોઇ ગીત તો ગાવો.

દિલારામ— ખિહાગ—કુમરી.

ખિલ ખિલ છિટક છિટક રહી ચાંદની.

ખન ઠન આઇ જયસી ગોરી બોરી કામિની.—ખિલ.

તારે તમામ ખિલ રહે ભરે નૂર, નગ જયસે નેક અનેક જરે,
સોહે કયસી તારે ભરી, પ્યારી પ્યારી યામીની—ખિલ.

આઈ બહાર, મોતિયા ખિલે ડાર, જહી, જૂહી હાર, સિંગાર ખિલે,

ડાલી ડાલી લાલી જયસી સૂહેવાલી બામિની.—ખિલ.

[એક નૌકર આનકર દો અમીરોંકી આમદકી ખયર સુનાતા હય.]

નૌકર—અય સરકાર ! મુશિદાબાદસે એક સરદાર મિલનેકે લિયે
આયે હયે, જો ફકમ હો બજા લાવું.

અખયાત.

મુશર્રફ—ખુલા લા પાસ મેરે ઉન્કો જલ્દી,

જહ શાયદ મઅમિલેવાલે હયે કોઈ.

[નૌકર સર શુકાકર જાતા હય.]

(ખુદસે) જુરરત અયસિ કયા પેશ આઈ હય સખત,

કે મિલને આયે હયે યહે રાતકે વકત !

[દિલશેર અમીરાના પોશાકમેં મુશર્રફકા હિસ્સેદાર, વ
ખેદિલ નવાખ ખનકર આતે હયે, નૂરજહાં ઔર નૌકર
જાતે હયે, દિલારામ શર્માતી હય, દિલશેર આદાખ બજા
લાતા હય, ખેદિલ ડરકે દિલશેરકે પિછે છિપતા હય.]

દિલશેર--બળ લાતા હું મર્યે આદામ--

મુશર્રફ--તસલીમ.

દિલશેર--હૂવા હું દીદસે સેરામ--

મુશર્રફ--તસલીમ.

દિલશેર--મરી તકલીફ દી, ઈસ વકત આયા,

મુશર્રફ--મુઝે અહેસાનમંદ અપના બનાયા.

દિલશેર--મેરા હય નામ કાદિરબેગ મિરળ,

અહ ખતસે હાલ હોગા આશકારા.

[દિલશેર ઝાકે થયલેસે મિલા હુવા ખત મુશર્રફકો દેતા હય, મુશર્રફ ખતકો પડકર, દિલશેરકો કાદિરબેગ હિસ્સેદાર સમઝકર ગલે લગાતા હય, દિલારામ દિલશેરપર ફરેફતા હોકર ઉસકો દેખતી રહતી હય.]

મુશર્રફ--ઓહો ! તસલીમ, મિલ્યે મુઝસે ફિખલા,

જહે ફિસમત હૂવે જો રૌનક-અફળ.

નિહાયત શૌક થા મિલનેકા દિન રાત,

હુઈ હય આજ અહે પહલી મુલાકાત.

મેરે આડતકે હિસ્સેદાર હૈયે આપ,

મેરે ભાઈસે બડકે યાર હૈયે આપ.

[બેદિલ કમ-ફહમીસે બીચમે ખોલ ઉઠતા હય.]

બેદિલ--બળ હય--

[મુશર્રફ દૂસરી આવાજ સુન કર

અજબ હોતા હય.]

મુશર્રફ--અહે સદા આતી હય કિસકી ?

તુમારે સાથ હય કયા ઔર કોઈ ?

[દિલશેર, બેદિલકો જાહિર કરતા હય.]

દિલશેર--જ મેરે ચેક દોસ્ત જાની હૈયે,

ઔર નવબાબ ખાનદાની હૈયે.

મુશર્રફ--(બેદિલકો) નામ કયા આપકા હય ?

બેદિલ--બેદિલ :--

[બેદિલકો રોકકર દિલશેર બેદિલકા નામ બદલકે કહતા હય.]

દિલશેર--નામ ?

મુઝસે નામ ઇન્કા સુનિયે નેક અન્ગમ.

બદરુદ્દૌલા નામે નામી હય,

ઇન્કી દસ તોપકી સલામી હય.

મુશરફ—પ્રુશ નસીબીસે મુલાકાત હુઈ મુઝસેબી,
રખિયે તશરીફ.

[મુશરફ કુરસી બાતા હય, બેદિલ ધમરાતા હય.]

બેદિલ—નહીં-હાંજી-જીજી-હાંજી. [બેદિલ બેઠમ કુરસીપર
બયઠતા હય, દિલશેર બાત બનાતા હય.]

દિલશેર—તજરુબાકાર નહીં હયે, અબી શરમાતે હયે,
અયસે ઉમરાવ ગની હાથ કહાં આતે હયે.
દોસ્ત જની હયે મેરે આર ફનાયત ફરમા,
સયરકે તૌર કદમ રંજા યહાં ફરમાયા.

[મુશરફ અત્રદાન લેને જતા હય, દિલશેર આર
દિવારામ યક યકકો ચોરી ચોરી દેખતે હયે, બેદિલ
પૂલદાનમેંસે નફલી તુર્રા ઉઠાકે સૂઘતા હય, આર બૂ
ન આનેસે દિલશેરસે પૂછતા હય.]

બેદિલ—એ તુર્રા હય કયસા, નહીં ધસમેં ખાસ,

દિલશેર—ન કર અસ્લિ તુર્રા ધસે તુ ફિયાસ.

એ કાગજકા હય પૂલ, અસ્લી નહીં.

બેદિલ—જબી ખાસ ધસમેંસે આતી નહીં.

[મુશરફ અત્રદાન લાકર બેદિલકો દેતા હય.]

મુશરફ—લીજિયે, એ ખાસ અસ્તમબોલ હય,

[મુશરફકી નજર બચાકર બેદિલ, દિલશેરસે
અત્રકે લિયે પૂછતા હય.]

બેદિલ—ખાસ અસ્તમ કયા ? એ કયસા બોલ હય ?

[દિલશેર અત્રદાન લેકર બેદિલકો ચુપ રહનેકા ધશારા
કરતા હય, મુશરફ દિલશેરકે હાથમેં અત્રદાન દેખકર
બેદિલકો લેનેકે લિયે કહતા હય.]

મુશરફ—લીજિયે હજરત ધસે,

બેદિલ—હાં, લાધયે. [બેદિલ શહદ સમઝકર અત્રકો
ચાટતા હય, આર કરવા લગનેસે થુક દેતા હય.]

આહ ! અખથૂ ! આપને એ કયા દિયે ?

કરવી કરવી કયા હય એ કોઈ દવા ?

દિલશેર—અત્ર હય એ, અત્ર અસ્તમબોલકા !

બેદિલ—અત્ર અસ્તમ કયા હય ?

દિલશેર—પ્રુશબૂ.

બેદિલ—ઓહો સમઝા !

[મુશર્રફ દોનોમી તરફ મુખાતિબ હોતા હય, દિલશેર
ખાત ખનાતા હય.]

દિલશેર—(મુશર્રફસે) અય જનાખ !

ચહે ખરે સીધે હયે, ઇન્કા નામ હય બોલે નવાખ.

[મુશર્રફ મુસ્કુરાકે દિલારામસે ખાતમેં મશગુલ હોતા
હય, બેદિલ ધખરાતા હય.]

બેદિલ—દિલ ધરકતા હય મેરા, પાંખી થરતે હયે,
તુમ ચલો યા ન ચલો, હમતો ચલે જતે હયે.

દિલશેર—મયે તો મૌજૂદ હું, ફિર કયું તુ ડરા જતા હય ?

માર ઇસ ડર પ કે નાહકો મરા જતા હય !

[મુશર્રફ ચકાચક બેદિલકો ધખરાયા હુવા દેખકર
હયરતમેં આતા હય.]

મુશર્રફ—અયર હય કયું હાલ ? ચિહરા આપકા કયું જદ હય ?

બેદિલ—જ નહીં કુછ,

મુશર્રફ—કહિયે સાહિબ ? [દિલશેર ખાત ખનાતા હય.]

દિલશેર—પેટમેં કુછ દદ હય.

મુશર્રફ—પાસ હય જૂલ્લાખકી ગોલી હમારે ખાધયે,

[જૂલ્લાખકા નામ સુનકર બેદિલ ચોંક ઉઠતા હય.]

બેદિલ—જ નહીં—આરામ હય, તકલીફ મત ફરમાધયે.

મુશર્રફ—શર્મસે દિલ આપકા ઇલા અખસ મઅમૂર હય,

તનદશરતી આપકી દિલસે મુઝે મંજૂર હય.

ખયર ! ઠહરો, મયે જલા દેતા હું ફૌરન દદ સખ.

[મુશર્રફ કોલનવોટર લેને જતા હય, બેદિલ ઉલટા
સમઝકર ડરતા હય.]

બેદિલ—હાય ! કહતા હય જલાનેકો ! હુવા ચહેતો ગજાખ !

દિલશેર—દેખ તો હોતા હય કયા, દમ લે જરા, ચુપચાપ બયઠ.

બેદિલ—ના ના, મુઝકો મઅફ કર—જતા હું મયે, તુ આપ બયઠ.

[દિલારામ, બેદિલકો બેચયન દેખકર ઉસે પૂછતી હય.]

દિલારામ—અયસી બેચયની હય કયું, કયા દદ હોતા હય સિવા ?

બેદિલ—દદ તો જતા રહા, તપ હય મગર કુછ આ ગયા !

દિલારામ—ખાધયે ફૂનયન ચોરાસા, અબી હોગી સિફા.

[ફૂનયનકા નામ સુનકર બેદિલ ધખરાતા હય ઝૌર
દિલારામકી નજર બચાકર દિલશેરસે કહતા હય.]

બેદિલ--અબ કહો, તુમને તો ફાંસીમેં મેરા કલા ગલા !
[દિલશેર ખાત બનાતા હય.]

દિલશેર--(દિલારામકો) કહને હવે, આદત નહીં જુલ્લાખ યા
ફુનયનકી,

દિલારામ--બે દવા ફિર કૈનસી તદખીર હોગી ચયનકી ?
[મુશર્રફ કોલનવૉટરકી શીશી લાકર બેદિલકો દેતા હય.]

મુશર્રફ--લીજિયે, યહે પીજિયે, સખ દર્દ રૌરન પાક હય,
[કોલનવૉટર દેખકર બેદિલ ખુશ હોતા હય.]

બેદિલ--લાઇયે, ચૂડી કોલન ! યહેનો મેરી ખોરાક હય.
[બેદિલ પીતા હય મગર અર્ફ તેજ હોનેસે જોરસે
ખાંસી આતી હય, દિલશેર ખાત બદલતા હય.]

દિલશેર--હય બહુત નાજુક તખીયત આપકી, નામે ખુદ,
યહે કબી પીતે નહીં, જખતક ન હો મીડી દવા.
અદની ખીમારીમેં રહને પાસ હવે દો દો હકીમ,
મુશક, અમર યો ગુલાખ ઇન્કી દવાકા હય નદીમ.

મુશર્રફ--ફરદ લેનાબી બદનકે દર્દાકો હય ફાયદા,
[બેદિલ ધખરાકર દિલશેરસે પૂછતા હય.]

બેદિલ--આયગી લાહૈલ ! મેરેપર યહાં કયા કયા બલા !

મુશર્રફ--(બેદિલસે) ખયર ! અખ આરામ ચલકર કીજિયે, જી હય ચકા,
રાતકે આરામસે સખ દર્દ દુખ હોગા હવા.

દિલારામ--સચ હય;

મુશર્રફ--ચલિયે આઇયે,

બેદિલ--હાજિર હું જો ફરમાઇયે.

દિલશેર--(બેદિલસે.) ચલ, ન ધખરા !

બેદિલ--ખયર ! ચલતા હું જહાં લે જાઇયે.

[બેદિલ મેજકે પાસસે પીકદાન ઉઠાકર પાનીકે લિયે
દિલશેરસે કહતા હય.]

દેરસે સાફિખ લગી હય મુઝકો ખ્યાસ,

યોરાસા પાની મંગા દો, લો મિલાસ.

[દિલશેર પીકદાન છીનકર રખ દેતા હય.]

દિલશેર--રખ, અરે નાદાન યહે હય પીકદાન !

બેદિલ--મયે મિલાસ ઇસકો સમજતાથા હરઆન.

[મુશર્રફ જાતે જાતે સુનકર; પાનીકે લિયે સવાલ
કરતા હય.]

મુશર્રફ—પાની ચઢિયે ? આધયે, કુછ ખાધયે,
 નૌશ પાની, ખાકે કુછ ફરમાધયે.

[બેદિલ ઔર મુશર્રફ જાતે હયે, દિલશેર, દિલારામકો
 તક તકકર રવાના હોતા હય, દિલારામ, દિલશેરપર
 ધક્કે જતાતી હય.]

મુસદ્દસ.

દિલારામ—ધક્કેમેં મેરે તો ખુશખબરતકા હય હાલ તખાહ !

આહને ઉસકી મેરે દિલમેંબી કી હય કુછ રાહ !

[જિસ તરફ દિલશેર ગયા ઉસ તરફ દેખકર.]

પર ગઈ આજ જો કાદિરસે દિલારા પ નિગાહ,

ચેક પલ ઇસકે બિન અબ મુઝકો શુજરના હય માહ !

માહ ખુશખબરત હય, તો મેહરે મુનવર હય ચહે,

[જિસ તરફ દિલશેર ગયા ઉસ તરફ દેખકર.]

કાહ ખુશખબરત હય, તો રશકે શુલેતર હય ચહે.

[દિલારામ સોચકર દોનોમેંસે દિલશેરકો પસંદ
 કરતી હય.]

કાફી—ગજલ.

કયા નાજ તેરા અય ખુતે તનાજ ગજળ હય !

ગર નાજ કિયામત હય, તો અંદાજ ગજળ હય !—કયા.

કયા કાટ હય અલ્લાહરે ઉસ તેગે નિગહકી !

ઉસપર લખે મયગૂંકાલી એજાજ ગજળ હય !—કયા.

દિલ લેનેમેં ગર તુઝકો હય ચકતાઈકા દસ્તાવા,

જો બોનેમેંલિ તાલિબે જાંબાજ ગજળ હય !—કયા.

[દિલારામ, દિલશેરકી તરફ ઉલટ જિતાકર જાતી
 હય, બેદિલ મૌકુઅ પાકર ચોરી કરને આતા હય.]

મુખમ્મસ.

બેદિલ—અલ્લાહરે સોને ચાંદીકે અસખાઅ બેખહા !

કયસે ચમક રહે હયે સિતારોંસેબી સિવા !

જો કુછ કહીં મિલે તો ઉસે લીજિયે દબા,

[બેદિલ ચેક ડખ્ખીકો છિપાતા હય.]

નખાબ મયેં બના હૂં, યહાં ફિર ખતર હય કયા !

શુખહા મેરે પ લાયગા કોઈ તો કબ બલા !

[અંદરસે યકાયક નૂરજહાંકી આવાજ આતી હય,
 બેદિલ ધબરાતા હયા.]

અખયાત.

નૂરજહાં—જલ્દ કપરા મેરી શખાખાખીકા લા અય અખતર,
અખતર—ચલિયે દાલાનમેં મયેં આતિ હૂં ફૌરન લેકર.

બેદિલ—કિસકી આવાજ હય! આતી હય યહે કયા નૂરજહાં!

કયા ગજબ! જાવું કિધર! અબ મયેં છિપૂં જાકે કહાં!

કિસ પુરે વકતમેં આયા અરે લાહૈલવલા!

[ફિર નૂરજહાંકી આવાજ આતી હય.]

આઈ, બહ આઈ, બહ શયતાનકી ખાલા, તૌબા!

જાવું મયેં બાગ, કે છિપ જાવું? પુઝાવું બત્તી.

[બત્તી પુઝાતા હય.]

ખાકમેં મિલતીહય અબ સારિ મેરિ નબ્વાખી!

સખસે બહેતર હય કે કમરેસે નિકલ જાવું મયેં,

સખ બલા દૂર હો, આફતસે જો ટલ જાવું મયેં.

[અંધેરેમેં દરવાજા ટોલતા હય.]

દરવાજા કયા હુવા! કિધરસે આયા, મયેંતો ભૂલ ગયા! (ટોલકે)

ઇધર દીવાર, પુદાકી માર! (પયરમેં ઠોકર લગતી હય) હત તેરી!

અફલકે દુમમેં રસ્સા બાંધું! ફિરસીં ટકું! બને આંકે અપરગટક!

[બેદિલ ચેક કમરેમેં જાતા હય, નૂરજહાં, અખતરકે

સાથ આતી હય આંર જોવર નિકાલતે હુવે અંધેરા

દેખકર ખદ્દા હોતી હય.]

અખત.

નૂરજહાં—આગ બત્તીમેં લગે, જલ જાય અયસા ઇન્તેજામ!

ચેક બત્તીબી નહીં રોશન, અંધેરા હય તમામ.

અખતર—ખાનૂ ઠહરિયે. મયેં રોશની લાવું, ચિરાગ જલાવું.

નૂરજહાં—નહીં, મુઝે છોરકે ન જા, રોશનીકો આગ લગા,

અફસે મેરા જી ડરતા હય.

અખતર—ખાનૂ, ઇલાબી કોઈ ડરતા હય? મયેં અબી આઈ,

આપ જરા ઠહર તો જાવ.

નૂરજહાં—નહીં, સર ન ખા; આફીસ્તા બોલ.

અખત.

સોતે હયેં નબ્વાખ ઉપર, નીંદમેં હાગી ખસલ,

[નબ્વાખકા નામ સુનકર અખતર હસતી હય.]

અખતર—કૈન ? બહો નબાળ ? તૌબા ! બચલ યા નબાળ ?

નૂરજહાં—(નૂરજહાં, અખતરકો મરખરી કરતે રોકતી હય) ચત્ર !

અખતર—વારી બેગમ ! મર્ચે ખૂબ જાનતી હું ઉરકી કમીની આદત ! ચોરીસે નજર બચાકે કુછ ખાના, દામનસે મુંહ પોંછકે ભાગ જાના, કયા રહે હય બાનૂ અમીરીકા ખાના ?

[નૂરજહાં, દિલશેરસે દિલારામકી શાદી કરનેકા જિઠ કરતી હય.]

અખયાત,

નૂરજહાં—મુનાસિમ હય જે હો ફાદિરસે દિલઆરામકી શાદી.
[દોનોકી મહબ્બત દેખકર અખતર ઇજહાર કરતી હય.]

અખતર—મિલા દિલ ખૂબ દોનોકા, હય બાકી નામકી શાદી.

નૂરજહાં—યક હુપટા લા તુ ઈસ કમરેસે અય અખતર શિતાબ,
[બેદિલ કમરેમેં ધબરાતા હય]

બેદિલ—હાય ! તૌબા ! અમ છિપું જાકર કહાં, ખાના ખરાબ !

[અખતર કમરેમેં જાના ચાહતી હય, ઐર એધેરેમેં
બેદિલકો દેખકર ડરકે પુકારતી હય.]

અખતર—ઉફ ! ચોર ! ચોર ! બાનૂ, રહે દેખો ખરા હય કૈન !
કોનેમેં ઇસ દિવારકે ચિપકા હવા હય કૈન !

[નૂરજહાં ધબરાતી હય.]

નૂરજહાં—કયા ચોર ? કિસ જગહ પ ?

અખતર—મ-પ-મ-મમ-મકાનમેં, [ડરકર ભાગ જાતી હય.]

નૂરજહાં—જાતી કહાં હય ? જાન નહીં મેરી જાનમેં !

[નૂરજહાંભી ભાગ જાતી હય, બેદિલ બાહર આકર
અપનેકો મલામત કરતા હય.]

બેદિલ—લાહીલ ! જિસકે ઘરમેં બનાયા નવાબ તૂ,
ઘરમેં ઘુસા ઉસીકે અય ખાના ખરાબ તૂ ?

[કાન મલતા હય.

તકુદીર આજ મુશકી થી, જે બચ ગયે બચા,
ખાવોગે લાત, આજ ફિર અયસી અગર ખતા !

[ટટોલકર જાતા હય, મુશર્રફ મઅ નૂરજહાં, અખતર
ઐર નૌકરકે; વાસ્તે પકરને ચોરકે, સાથ
જત્તીકે આતે હવે.]

મુશરફ—હાં હય ? કિધર ચોર ! જલ્દી બતા,

અખતર—ઇસી કોઠરીમે' હય મૂળ જિયા.

[મુશરફ અંદર જાના ચાહતા હય, નૂરજહાં રોકતી હય.]

નૂરજહાં—અકલે મિયાં જાવ અંદર ન તુમ !

મુશરફ—હર જાવ, ધખરાવ દિલબર ન તુમ !

નૂરજહાં—(નોકરકો) તુ જા દેખ,

નોકર—હાં, મયે ચલા બે દિરંગ, [નોકર કમરેમે' જાતા હય.]

મુશરફ—ચલ મયેબિ,

[મુશરફ જાના ચાહતા હય, નૂરજહાં રોકતી હય.]

નૂરજહાં—ના, તુમ રહો મેરે સંગ.

[બેદિલ દિલશેરકે સાથ આતા હય.]

દિલશેર—(સખસે) ધુસા કૌન ધરમે' બદ અંજામ થા ?

બેદિલ—(દિલશેરસે) ન ધખરાવ તુમ, રહે મેરા કામ થા.

[નોકર કમરેસે આતા હય.]

નોકર—ચહાંતો નહીં ચેક ચિડિયેકા પૂત,

બેદિલ—જરા દેખું મયે, હો અગર દેવ જૂત;

કરં મારકે ઠીક ચક આનમેં,

જરા જાને દો મુઝકો દાલાનમેં.

[બેદિલ હિમ્મતસે કમરેમે' જાતા હય.]

નોકર—નહીં કોઇ, નાહકું રહે તૂકાન થા,

અખતર—કસમ ખાતિ હું મયે કે ઇન્સાન થા.

[બેદિલ કમરેમે'સે આતા હય.]

બેદિલ—અરે કોઇ ઉરમે' નહીં નામવર,

દિલશેર—(બેદિલસે) જાણાં બંદ રખ અપનિ; બકબક ન કર !

મુશરફ—ન ચોર ચોર ન ઠાકું ફકત વહમ થા,

નૂરજહાં—ફિર અખતરકું કયા ખખત થા હો ગયા !

બેદિલ—હુવા સો હુવા, ખયર ! જાનેબિ દો,

બડાવો ન નાહકું અબ ઇસ ખાતકો.

દિલશેર—રહે ધોકા થા હજરત, નહીં થા કુછ ચોર,

મુશરફ—સદા ચોરતોંકા રહે હોતા હય તોર.

અખતર—તઅજબુબ હય !

નૂરજહાં—સચ હય, કહીં કુછ નહીં.

નોકર—બલા હોબિ સકતા હય અયસા કહીં ?

[નરજહાં, અખતર ઔર નૌકરકે સાથ જાતી હય,
મેજપર નાસદાની દેખકર બેઢિલ ઉસે છિપાના આહતા
હય, દિલશેર દેખકર છીન લેતા હય, ખુશખખત
આતા હય, ઉસે દેખકર દિલશેર ઔર બેઢિલ
શકમેં પરતે હયે, બેઢિલ ડરતા હય, દિલશેર ઉસકો
તસલ્લી દેતા હય.]

ખુશખખત--(મુશરફસે) તસલીમ,

મુશરફ--આધયે, હજરત મુઝે થા આપકાહી ઇન્તેજાર !
જખસે ખત પાયા, તુમારી યાદ થી લયલો નહાર.

[ખુશખખત શુખહા કરકે બેઢિલ ઔર દિલશેરકો
ખંદગી કરતા હય.]

ખુશખખત--ખંદગી !

દિલશેર--તસલીમ ! [શુખહા જાનેસે ખુશખખત, મુશરફસે
દોનોકો લિયે અલગ પૂછતા હય.]

ખુશખખત--હજરત ! આપસે કહના મુઝે;—

હય જુરરી ખાત યક, તનહાઇમેં મુન લીજિયે.

[ખુશખખત દોનોસે મુઆશી આહતા હય.]

સાહિબો, તકલીફ મયેને દી ઇસે કરના મુઆશ,

[ખુશખખત, મુશરફકો કિનારે લે જાતા હય, બેઢિલ,

ખુશખખતકો પહચાન કર દિલશેરસે ડરકે કહતા હય.]

બેઢિલ--ઠહો મુસાફિર, જિસકો લૂટાયા, નહીં ઇસ્મેં ખિલાફ !

[દિલશેર, બેઢિલકો ઇશારેસે ચુપ રહનેકો કહતા

હય, ખુશખખત મુશરફસે પૂછતા હય.]

મુસદ્દસ.

ખુશખખત--મુઝે ખતલાઇયે પહલે જરા ચહેતો ઇશારોમેં,

કે ચહે દોનો હુવે દાખિલ તુમારે કયસે યારોમેં ?

મુશરફ--જો હયે ખાંચે તરફ, ઠહોતો મેરે હયે ફિરસેદારોમેં,

મુલાકાત ઇનકિ યક સૌગાત સમઝો તુમ હજારોમેં.

[મુશરફ, દિલશેર ઔર બેઢિલકે પાસ આતા હય,

ખુશખખત, મુશરફસે દોનોકી હકીકત સુનકર હયરાન

હોતા હય.]

ખુશખખત--(ખુદસે)

ઇલાહી, માજરા કયસા હય, મયેં કુછ કહ નહીં સકતા !

મુઝે યક આલમે સકતા હય, મયે કુછ કહ નહીં સકતા !
[મુશર્રફ, દિલશેર; બેદિલસે ખુશખખતકી પહચાન કરાતા હય.]

અખ્યાત.

મુશર્રફ—મિલો ઇન્સે, રહે હયે મિહમાન મેરે બા તમીનેસે,
રહે હયે ખુશખખત નામી સાહેબોં, મેરે અજબોંસે.
[સખ બયઠતે હયે, મુશર્રફ ખુશખખતસે સફરકા હાલ પૂછતા હય.]

સફરકા હાલ કહિયે, આપને કુછ મુદઆ પાયા ?
બલા કુછ બાપકાબી આપને અપને પતા પાયા ?

ખુશખખત—અયન રસ્તે પ પરા ડાક પ ડાક સાહિબ,
વફત થા સુખદકા, થા નૂરકા તરકા સાહિબ.
દો છુટેરોંને મુઝે મારકે અયસા લૂટા !
ક્યા કહૂં, ખયર ! મગર શુક હય છતા છૂટા.

મુશર્રફ—સખત હયરત હય કે દિનકોહી હો અધેર અયસા,

બેદિલ—સખત ઉલ્લૂ હય વહો નો કામ કરે ફેર અયસા.

દિલશેર—બય ગધ જાન, ઇસે આપ ગનીમત સમજો,
માલકો જાનકા સદકા બસ અય હજરત સમજો.

[બેદિલ ખાત બનાતા હય.]

ફત્વો.

બેદિલ—

પરતા હય નો જિસ ઇદિલતમે, આદત ઉસકો હો જાતી હય,

કરવી હો ગર ચીજ કાઈ, શરબતકા મજા દિખલાતી હય.

(દિલશેરસે) હિમ્મત દેખો ઉન ભોગોંકી, જિન્ને લૂટા બેચારેકા,

(ખુદસે) અલ્લા ! અલ્લા ! મેરી તો જાનનું જાતોંસે ધખરાતી હયા !

મુખમ્મસ.

દિલશેર—થા સાથ સફરમે કાઈ, યા ખુદ આપ અકેલે ચે તનહા ?

ખુશખખત—થા સાથ મેરે યક હરકારા, લેકિન વહોબી નાકરોં થા.

ડરસેહિ છુટેરેકે પહલે છ આપના ભેકર વહો બાગા,

વહો બાગ ન જાતા તો ખતરા મુઝકો ચોરોંસે થા ફિર ક્યા ?

દોમેંસે યકતો થા બિલકુલ ફદ ફામતમે નવ્વાબ અયસા.

[નવ્વાબ નામ સુનકર બેદિલ ચોંકતા હય.]

અખ્યાત.

બેદિલ—અલ્લાહરે ! [મુશર્રફ, બેદિલકો ખીમાર સમઝ કર

દિલશેરસે ખયરિયત પૂછતા હય.]

મુશર્રફ—ક્યા હય, ખયર તો હય ?

[દિલશેર, બેદિલકો દમ દેકર પૂછતા હય.]

દિલશેર—ક્યા હાલ હય, કયું ચરેતા હય ?

પુશબખત—

કયું કાંપ રહે હવે યહે સાહિબ, ક્યા લર્જા ઇન્કો આતા હય ?

બેદિલ—(દિલશેરસે) નજર આતા હય ખુરા રંગ ખુદા ખયર કરે ?

લાયગી કોઈ બલા રંગ, ખુદા ખયર કરે !

[દિલશેર ખાતકો ઉઠાતા હય.]

દિલશેર—(મુશર્રફસે)

કુછ નહીં, જ્યોદ્દે જિગરકી ઇન્હે ખીમારી હય,

ચૌક ઉઠતે હવે કબી, મર્જસે લાચારી હય.

[મુશર્રફ, પુશબખતસે ફિર ચોરકે લિયે પૂછતા હય.]

મુશર્રફ—ફસરા હોગા ફવી ?

[પુશબખત, દિલશેરકો ખતાતા હય.]

પુશબખત—હાં, ઇન્કે જયસા !

[મુશર્રફકી શક બરી ખાતોંકો સય સમજ કર

બેદિલ મારે ડરકે ચિલ્લા ઉઠતા હય.]

બેદિલ—ખાપરે !

(ખુદસે) ક્યા શખ્સ હય ! ફૂંસ ગયે ! મારે ગયે ! પકરે ગયે !

[મુશર્રફ ફિર બેદિલકો બેચયન દેખકર હાલ પૂછતા હય]

મુશર્રફ—ખયઠે હો ખીમારીમેં, તકલીફ ન હો, મયે ડરતા હૂં !

નહીં, ડરો મત-અચ્છા હું મયે, અલ્લાહ અલ્લાહ કરતા હૂં !

મુશર્રફ—(દિલશેરસે)

શ્રિકસે ચોરોકે શાયદ કુછ ખોદ હુવા પયદા ઇન્કો,

દિલશેર—બેશક, નાજુક અયસાહી ખાલિકને ક્રિયા પયદા ઇન્કો.

મુશર્રફ—માલ અસખાબકા ક્યા હાલ ક્રિયા ચોરોંને ?

પુશબખત—માલ ક્યા ! ડાકળી સમ લટ લિયા ચોરોંને !

ખય ગઈ જાન, ગનીમત હય, નહીં માલકા ગમ,

માલ તો જાનકા સદકા હય, નહીં રંજે અલમ.

[પુશબખત ધરી દેખકર જાના આહતા હય.]

હુઈ નિરફ શખ, દીબિયે અખ રજા.

મુશર્રફ—નહીં રાતકે વફત જાના ખજા.

યહીં આજ આરામ ફરમાઇયે.

દિલશેર—તકલુફકો મત કામ ફરમાઇયે.

પ્રુશખપત—(મુશર્ફસે) બહુત ખૂબ હય, (દિલશેરસે) ખંદગી.
દિલશેર—ખંદગી. (મુશર્ફ, દિલશેર; બેદિલકો મકાનમેં રાત
ગુબરનેકો કહતા હય.)

મુશર્ફ—ચલો સાહિબો, સો રહો આપની.

[મુશર્ફ ઐર પ્રુશખપત જાને હયે, બેદિલ ધખરાકર
દિલશેરકો નસીહત કરતા હય.]

સિંધ લયરવી—લાવની.

બેદિલ—

ખને હો નાદાન તુમ કે લરકે, ઇલાહી તૌબા ! ઇલાહી તૌબા !
જો ખયઠે હો ઇસ જગહ અકરકે, ઇલાહી તૌબા ! ઇલાહી તૌબા !
હિલાક તુમ આપ હોગે બેશક, હમેંબિ તુમ લે મરોગે બેશક !
મરોગે કયા દારહી પ ચડકે, ઇલાહી તૌબા ! ઇલાહી તૌબા !
હમારી અબબી સલાહ માનો, હમેં ગર અપના રશીફ જાનો,
યહાંસે ચુપચાપ ચલદો તરકે, ઇલાહી તૌબા ! ઇલાહી તૌબા !

ખયત.

દિલશેર—અબસ જાન ડર ડરકે ખોતા હય કયૂં ?

કર અબ ચલકે આરામ, રોતા હય કયૂં ?

બેદિલ—અરે ઓ કાઠકે ઉલ્લ ! રાંડકા સાંડ ! હિર્સાં ટદૂં ! હિમા-
ફતપર લદૂં ! તેરી તો વહો મસલ હય, “ તીર ન કમાન, મેરે ચઆ
ખૂબ લરે ! ” હાલ જાય, અહવાલ જાય, દિલકા ન ખિયાલ જાય !
તૌબા કર ખદે, ઇસ ગંદે રોજગારસે ! વર્ન સટાસટ ફૂટાફૂટ જૂતિયાં
ખાયગા, અફલકા તોતા હાયસે ઉર જાયગા, મૌતકે પિંજરમેં ટેં બોલકે
રહ જાયગા ! કહાંકે મિરજા ઐર કહાંકે નવજા ! ખગલમેં જૂતિ
દાખ ઐર ભાગ શિતાખ. ચટકકર, ખનાવટકા બોજ સરસે પટકકર,
નિકલ ચલ સટકકર, અગર રહા યહાં અટકકર, આંખોમેં ખટકકર, તો
મરેગા રાહે ફયદમેં ભટકકર, યા ફાંસીપર લટકકર.

[દિલશેર, બેદિલકો હિમ્મત દેતા હય.]

કદયાન—લાવની.

દિલશેર—

મતલબકે કિશ્તીમેં ખયઠે હિમ્મતકો પતવાર કરે,

ખફરે જહાંમેં મુશ્કિલકી મૌજોકો વોહી પાર કરે.—મતલબકે,

હારભિ હો તો હારસે જી છોટા ન કબી જિનહાર કરે,
હિમ્મત ખાંધે, ખારકોબી બહો ગુલદસ્તા યા હાર કરે.—મતલબકે.

હું મયે સરપર તેરે ફિર તૂ ખૌદ હય કયૂં ખેકાર કરે ?

દાર પ ચડનેવાલેકો ચાહે તો ખુદા સરદાર કરે.—મતલબકે.

[ખેદિલ ચિડકર દિલશેરકો દમ દેતા હય.]

તર્જ મજકૂર.

ખેદિલ—

આફતમેં કયૂં હમકો ડાલે જાતા હય, લાહૌલ વલા !

સમજાતા હું જાજતો તૂ ટરતા હય, લાહૌલ વલા !—આફતમેં.

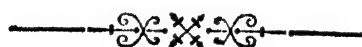
મત લે સરપર જોખમ, છે દખ ચલનેકા જિનહાર નહીં !

શેરકે મુંહમેં ઘુસકે કયા તૂ પાતા હય, લાહૌલ વલા !—આફતમેં.

આંધા હય, ગિરતા હય કુંવેમેં, સઝ નહીં પરતા તુઝકો,

આંખ ઉસપર ઉઝટા મુઝકો દિખલાતા હય લાહૌલ વલા !—આફતમેં.

[ખેદિલ ચિડકર જાતા હય, ઉસકે પીછે દિલશેર
રવાના હોતા હય.]

ખાખ પહલા—દિખાવ તીસરા.

નૂરજહાંકા દિવાનખાના.

[દિલારામ, દિલશેરકે ફિરાકમેં દમ ભરતી આતી હય.]

ખિલા—કુમરી.

દિલારામ—

કયસી સોખા ચંદ્ર બદનકી, દેખત મુઘ ખુઘ ગઈ તન મનકી—કયસી.

કેત કટારી બહો મતવારી, દખ સયનનકી, છબ નયનનકી—કયસી.

અધુર મદન, મન મોહન મૂરત, ચંચલ ચાલ ચપલ ચિતવનકી—કયસી.

[દિલશેર પોશીદા તૌરપર આતા હય, ઔર દિલારામકા
ગાના સુનતા હય.]

ફાંદરને મન છીન લિયો હય, વા બિન નાહી જાન બચનકી—કયસી.

[દિલશેર, દિલારામકો અપના માઇલ દેખ કર ખુશ હોતા હય, ઐર અપની ચાહ ઇજહાર કરતા હય, દિલારામ શર્માકર સર ઝુકાતી હય.]

મુસદ્દસ.

દિલશેર—તૂ બફકી તરહસે અગર બેકરાર હય,
માનિન્દ અપ્પ, ચસ્મ મેરા અસ્કબાર હય.
તૂ ગર હમારે ઇસ્કમે સીના-ફિગાર હય,
મેરા દિલે નજારબી તુઝપર નિસાર હય.
જામે શરામે ઇસ્કસે સરશાર દોનો હયે,
તાલિખ હમ ચેક ચેકકે અય યાર દોનો હયે.

[દિલશેર, દિલારામકા હાથ પકરના ચાહતા હય, દિલારામ ચૌ તરફ દેખકર ડરતી હય, ઐર શર્મસે હટ જાતી હય.]

જિલા—હુમરી.

દિલારામ—નાહી નાહી યહાં પાસ મેરે આ,
કોઇ દેખે, ન જા જા, સિધાર જા.—નાહી.
નામ હોગા મેરા બદ, છોર ખ્યારે રદ કદ,
હું મયે અનારી નાર, નર તૂ હય પરાયા.—નાહી.

[દિલશેર, દિલારામકો શર્મમે ગિરફતાર દેખકર ઉસે મનાતા હય.]

અખયાત.

દિલશેર—ઇસ્કને તેરે બનાઈ હય જો હાલત મેરી,
બહ કરેગા મેરી જાનિઅસે વિકાલત મેરી.
જજબયે દિલ મેરા લાયા મુઝે અય યાર યહાં,
કુછ ખાતર મુઝકો નહીં, કોન હું મયે ઐર કહાં !

[દિલશેર સદે આહ બરતા હય, દિલારામ ઘોડા ખાકર અપના ઇસ્ક ઇજહાર કરતી હય.]

મુસદ્દસ.

દિલારામ—ફિર ઉંસી મુંહસે કહો યાર સમજતે હો મુઝે ?
ફિર કહો કયસે તરહદાર સમજતે હો મુઝે ?
હો યકીં દિલકો, કે દિલદાર સમજતે હો મુઝે ?
ખાક પા અય મેરે સરદાર સમજતે હો મુઝે ?
દો જાયાં મુઝકો, કે મજબૂત મેરી ચાહમે હો,
કોલ હો મુઝકો કે મુસ્તાફા મેરી રાહમે હો.

અખયાત.

દિલશેર—આગે ખુદાકે મયેં તુમહેં અપની બના ચુકા,
 દુનિયાકે સામને હય રક્ત બાફી રહ ગયા.
 આજહી અચાસે લેકે તુમારે સલાહ મયેં,
 કર લૂં તુમારે સાથ અય દિલબર નિકાહ મયેં.

દિલારામ—દિલમેં મેરેબિ દિલબર ! ગર ધ્યાન હય તો યહે હય,
 શાદી મેરી હો તુમસે અરમાન હય તો યહે હય.

દિલશેર—હાં-જિન્દગીકા અપને સામાન હય તો યહે હય,
 મુશ્કિલ હયેં સખ તરીકે, આસાન હય તો યહે હય.

દિલારામ—આશિક તુમારી અખ તો મયેં મેરે હમીય હું,
 તુમસે જો દૂર હું તો, અલમસે ફરીય હું.

દિલશેર—પર અય દિલદાર દિલારામ, ખમર તુમકો નહીં !
 જો હકીકત હય, અબી ઉસપે નજર તુમકો નહીં !
 ઇશકે અધા હય, પર ઇતનાબિ ન હોગા શાયદ !
 દિલ દિવાના હય, પર અયસાબિ ન હોગા શાયદ !

મુખમ્મસ.

દિલારામ—

દિવાના દિલ હય ખેશક, ઐર મયેં ઇસ દિલસે હારી હું.

દિલશેર—

કરો તુમ ફર્જ, અગર મયેં ચોર, રહજન, યા ફરારી હું ?
 અગર ખૂની હું, મુજરિમ હું, અગર મયેં ઇસ્તિફારી હું ?
 યકાયક ગર સુનો તુમ યહે, કે મયેં નેકીસે આરી હું ?
 બદલકે નામ, કરકે બેસ, કરતા બદ શઆરી હું ?

ખયત.

બોલો ઇસપરબિ મુઝકો આહોગી ?

ફિરબિ તુમ આહકો નિબાહોગી ?

મુસદ્દસ.

દિલારામ—કશંગી કયા ? પરેગા સર પ જો કુછ, સખ ઉદાવૂંગી,
 અગર બદકારહી તુમકો કિસી મદ્દલતસે પાવૂંગી :—
 હાકે રાહે બદસે, નેકિકે રસ્તે પ લાવૂંગી,—
 જહાંતક હો સકેગા, તુમસે મયેં તોખા કરાવૂંગી,
 જો બિગરેમી કોઈ આદત તો મયેં ઉસકો સુધારૂંગી,
 મગર રાહે મદ્દખતસે કબી હિમ્મત ન હાશૂંગી.

દિલશેર—ભલા દિલશેરકાભી હાલ કુછ તુમને સુના હોગા ?

દિલારામ—સુના હય, હાં સુના હય !

દિલશેર—મયેં જો ખુદ વ્હો હૂં, તો કયા હોગા ?

(ઠંદરકે) ભલા ઉસ વકતભી સાબિત રહોગી મેરી ઉલજતમેં ?

કુદમ રખ્ખોગિ ફિરબી તુમ મેરી રાહે મહખ્ખતમેં ?

દિલારામ—અગર દિલશેરભી હો તુમ, તો હોગા તુમપે પ્યાર અપના,
કે અબ દિલપર ન ફાપ્પુ હય, ન ખુદપર છખ્ખિતયાર અપના.

મુસદ્દસ.

દિલશેર—અયસી ઉલજતમેં તુમહેં રંજ ઉઠાના હોગા !

નગો નામૂસકા હર નફશ મિઠાના હોગા !

દુશમને જન તુમારા તો જમાના હોગા !

હર તુમસે હરેક અપના વ યગાના હોગા !

કયા અજબ કુયદમેં પ્યારેકો ભટકતે દેખો !

શાયદ યક દિન ઉસે ફાંસી પ લટકતે દેખો !

[દિલારામ, દિલશેરકી બાતોંકો ઝૂઝ સમજકર હસતી હય.]

અખયાત.

દિલારામ—આજમાલો જિસ કંદર ચાહો, હમેં કુછ ગમ નહીં,
ફેર લેં રસ્તેસે ઉલજતકે કુદમ વ્હો હમ નહીં.

મુખમ્મસ.

દિલશેર—ચ્હે બાત ? જબતો બહુત ખૂબ—જાનિસાર હૂં મયેં,

મગર રહિસ ન હૂં મયેં ન જી વિકાર હૂં મયેં !

ન તો ચચાકા તુમારે શરીકદાર હૂં મયેં,

કિયે ફરેખસે ફાદિરકા યાં શઆર હૂં મયેં,

કિસી સખખસે લિયે ભેસ ચ્હે અય યાર હૂં મયેં !

અખયાત.

દિલારામ—(ડરકે) ઔર :—

દિલશેર—બસ : હાં, ઔર જો હય સાથ મેરે દુસરા,

વ્હો નહીં નવાબ, લેકિન દોસ્ત ભેદી હય મેરા.

અબ ફકત બાકી હય અપના નામ બતલાના મુઝે,

વ્હોભી અબ લાખિમ હય અય શુલકામ, બતલાના મુઝે.

પર દિલારામ અહલસે અપને ન ટલના, દેખના !

અપને ઉસ ફેલો ફસમસે મત બદલના, દેખના !

दिलाराम—हां कड़ो, अम्मी तुमारी हूं, तुमारी हूं भवै,
इहंसे उलझत व सौगंढके हारी हूं भवै.

मुसदस.

दिलशेर—वो सुनो नाम उसका जगतो, भा युकी जिससे इसम,
वो सुनो नाम उसका, जिसके कामसे वाकिफ हो कम !
देजो उसको, नामसे जिसके के धमरायेगा दम,
देजो उस आविन्दके जिसका नतीज हय अलम.

(हठरकर) सोंच लो ! फिर गार कर लो ! भवै चिताता प्रेर हूं !
अय मेरी बोली जनी नादान ! भवै दिलशेर हूं !
[दिलारामको गाल आता हय, दिलशेर उसे हाथोंमें
संभालता हय.]

अप्ययात.

भवै न कहताथा मेरा इश्क न अच्छा होगा ?
मेरे उलझतमें तुम्हें रंज उठाना होगा ?
अम्मी दिल फेर लो, जहेतर अय दिलारा होगा !
वर्ना ता जस्त तुम्हें जनका राना होगा !

[दिलाराम होशमें आती हय.]

दिलाराम—हाय ! भवै क्या करूं, अंजम मेरा क्या होगा !

दिलशेर—अह; पुरा भवैने कड़ा प्रुद, के न अच्छा होगा !

[दिलशेर, दिलारामको आक्रमता हय.]

वो भवै जता हूं, जयो मुझसे, मेरी यार न हो,
तुम मेरे दामे बहुजगतमें गिरइतार न हो.

[दिलशेर जया खाता हय, दिलाराम, दिलशेरको रोकती
हय और जनका नाम सुनकर रंज करती हय.]

मिला—गाल.

दिलाराम—

मिला न आकमें हमको तु जके अय प्यारे,
न पायमाल कर अय, सर चढ़ाके अय प्यारे.—मिला.
भवै अपने जनसे जवूंगी, तेरा क्या पिगरा !
यक्षा हय तूने छे जाते जनाके अय प्यारे.—मिला.
न आवइसे जहा कर, अरे प्रुदसे उर !
रहा हय डैन किसीको सताके अय प्यारे ?—मिला.

[दिलशेर, दिलारामको मनाता हय.]

કિત્ત્ય.

દિલશેર—પુદાકો કહતા હું બસ દરમિયાન કરકે મર્યે,
કે તુમકો છોઈ તો છોઈ અય યાર મરકે મર્યે.
રફં તુમારા ગુનહગાર રોજે મહશર તક,
ન આવું બઅદ અગર યક મહીને બરકે મર્યે.

[દિલશેર, દિલારામકે હાથોંકો છાતીસે દબા કર
જતા હય, દિલારામ બેકરારહોકર દેખતી હય,
ઔર અફસોસ કરતી હય.]

જિલા—લાવની.

દિલે નાદાં હય ઇસપર સૌદાઈ, જીમેં કયા તેરે આઈ—દિલે.
કાજલકી હય કાઠરી પહે, જાયે જો ઇસકે ખીય,
કાલિખસે બહો કબ ખચેગા, ઉતમ હો યા નીય.
હય ઇસકી ચાહ રાહે રસવાઈ—જીમેં કયા તેરે આઈ—દિલે.
કામ પુરા, અંજામ પુરા હય, સખ કુછ હય તુફસાન,
લગી લગન તો કૌન જતનસે છુટના હો આસાન !

(સોંચકે) ઉસીકી ઉલફત અબ હય દાનાઈ—જીમેં કયા તેરે આઈ—દિલે.

[દિલારામ અફસોસ કરતી હય, ખુશખબર આન કર
શાદીકી મંજૂરી ચાહતા હય, દિલારામ નજર
ખચાતી હય.]

કાફી—રાજલ.

ખુશખબર—જરા આંખ ઉઠાકે ઇધર દેખિયેગા,
હમેંબી ભલા યક નજર દેખિયેગા !
જુદાઈમેં ગિત્તા હું તારે હમેશા,
અજાયત પહે રસ્કે કુમર દેખિયેગા !
તરપતા હું બરસોંસે ઉમ્મેદમેં મર્યે,
મેરી જાન, મેરા જિગર દેખિયેગા !

દિલારામ—નહીં રાસ્તા અબ મેરા દેખિયેગા,
કોઈ મહજબીં દૂસરા દેખિયેગા.
નહીં અબ સનમ હમકો બનેસે મતલબ,
હમેં અબ ન બહરે પુદા દેખિયેગા.
પહે દિલ અબ તુમારે નહીં કામકા હય,
કોઈ દિલ-ફરેબ ઔર જા દેખિયેગા.

[દિલારામકી બેદરકારી દેખકર ખુશખબર હયરાન હોતા હય.]

ભયરવી—તિરાના.

ખુશખબત—

આજ હય સારી ખાત ન્યારી !
 રહી ન યાદ મેરી ખ્યારી, ખ્યારી, જારી,
 થી જો માન જનન મેરી આન ખાન,
 આજ રહી બહો નહીં તમામ દિલદારી, ગમખ્યારી—આજ.
 ધાયલ, ખિસ્મલ હું મયે ગાદિલ,
 તેરે ગમમે તાર તાર પયરહન, જાર પુર મહન,
 હુઈ હય યાર બેકારી, બેદારી, બેજારી—આજ.

ફિલા—હુમરી.

દિલારામ—નહીં ઇસ્મે કિસી તૌર ખતા મેરી—નહીં.
 રહો બચે તુમ ઇસ્કો અલમસે,
 હકમે તુમારે હય હકસે દુઆ મેરી—નહીં.

ખમ્માચ—તિરાના.

ખુશખબત—

હમસે જો બહો થા કિયા ફરાર શાદીકા.—હમસે.
 ફૈસો ફરાર દારો મદાર, કયા હુવા, કહાં ગયા બલા?—હમસે.

અખયાત.

દિલારામ—મેરે ચચા પ હય સારા મદાર શાદીકા,
 મુઝે હો કયસે બલા ઇજ્જતયાર શાદીકા ?

ખુશખબત—કહો રહ સાફ કે મિહમાનસે લગા હય દિલ,
 હમારે ચાહસે અખ આપકા ફિરા હય દિલ.
 જવાબ સાફ તુમારે ચચાસેબી પાયા,
 તુમારા દિલ મયે ફકત દેખને થા યાં આયા.

દિલારામ—જો ચાહો સમઝો, પર અખસે ન અયસી ખાત કરો !
 ઉકાસો દિલ, કબી હમસે ન ઇલ્તિફાત કરો !
 [ખુશખબત, દિલારામકી રૂખાઈસે ખફા હોતા હય.]

મુખમ્મસ.

ખુશખબત—હોંગે દુનિયામે સિતમગર સયકરોં,
 હોંગે લેકિન તુમસે કમતર સયકરોં.
 ખયર ! જલો હયે ગુલેતર સયકરોં,
 દૂંડ લેંગે તુમસે બહેતર સયકરોં,
 દિલ સલામત હય તો દિલખર સયકરોં.

[પુશ્પખજ્જત ખાકા હોકર જતા હય, દિલારામ
પુશ્પખજ્જતકો ઊરકર દિલશેરપર પ્યાર જિતાતી હય.]

ખીલૂ--ગજલ.

દિલારામ—

કિયાથા જજખયે દિલને તેરે મુઝપર અસર પહલે,
તેરીહી પુશ્પ નિગાહોંસે લરી અપની નજર પહલે—કિયાથા.
જખતક સૂરજ થા છિપા મહપર થી કયા આખ,
નિકલા જખ પુરશીદ તો ફીકા હય મહતાખ.
લિયા દિલશેરને દિલ જોકે થા પુશ્પખજ્જતપર પહલે—કિયાથા.
કાબુમેં જખ દિલ નહીં, મેરી કયા તફસીર,
દિલકી હય સારી ખતા, મયેં ખુદ હૂં દિલગીર.
હુધ મજબૂર અખ, મુજ્જતાર થી અય બેખબર પહલે—કિયાથા.
[દિલારામ બેકરાર હોકર જતી હય.]

ખાખ પહલા—દિખાવ ચૌથા.

વીરાન.

[બાતેં કરતે દિલશેર આર બેદિલ આતે હયે.]

અખયાત,

દિલશેર—૨હ ખત દેખ કાદિરકા આયાથા કલ,

૦હ કલ અપને ઘરસે ચુકા હય નિકલ.

બેદિલ—નિકલ જો ચુકા તો કહાં જાયગા ?

દિલશેર—મુશરફકે ઘરકો—વહાં જાયગા.

બેદિલ—(ડરકર) અરે બાપરે ! જખતો બાગ અખ કહીં ?

દિલશેર—અરે કિસ લિયે ? હમ રહેગે વહીં.

બેદિલ—હુવા તુઝસે કાદિરકા ગર સામના ?

દિલશેર—તો બહેતર હય—ખસ કામ મેરા ખના.

બેદિલ—(હયરતસે) કામ ખના, યા કામ તમામ હુવા ?

દિલશેર—ખના, જરૂર ખના. કલ જખ મુશરફકી ડાક આઈ,

મેરે નસીબને કી રસાઈ. મુશરફ બાહર ગયાથા, ૦હો ખત ઘરયે મેજ
પર, યકાયક ઉસ કમરેમેં હુવા મેરા મુજર. મયેંને લિફાફેપર 'કાદિરબેગ'

નામ પડા, ફૈરન ખતકો ચુરાકે ફારા, ઐર તમામ પડા. ફાદિર
મુશરફસે મિલને આતા હય, મગર અખ મેરે હાથસે બચકે કહા
જતા હય !

અખયાત.

ધસી રાહસે આયગા નાખકાર,
યહી મારકે ઉસકો કર દેગે ઠાર !
રહૂંગા હમેશાકો ફાદિર બના,
મરા બહો તો મતલબ મેરા ફિર બના.
ધસી વાસ્તે આયે હમ તુમ યહાં,
ઉસે ફતલ કરકે કરે' શુમ યહાં.

બેદિલ—(હંસકર) ઐર ફિર ધીરે ધીરે દખાસે માલ તમામ, અય ?

દિલશેર—હાં માલ તમામ, ઐર નફે'મે' દિલારામ.

બેદિલ—દિલારામ ?

દિલશેર—હાં. દિલારામ મેરી આશકે જાર હય, મુઝપર જાનસે
નિસાર; શાદી કરનેકો તૈયાર હય.

બેદિલ—ચોર સમઝકે યા સાહુકાર ?

દિલશેર—ચોર, છુટેરા, ખુની, ખૂંખવાર.

બેદિલ—બહો ઉલ્હૂ હય યા સીયાની ?

દિલશેર—સિયાની, મગર ઇશ્કકી દીવાની.

અખયાત.

જખ લગા દિલ તો સૂઝતા કયા હય ?

સચ કહા હય, કે “ઇશ્ક અધા હય.”

બેદિલ—તેરા તો બસ હય શેખચિલીસા ફાલ !

હવા બાંધનેમે' હય તૂ બે મિસાલ.

દિલશેર—આજ હય સર્દી બરી, પીલે યહે ગરમા ગરમ,

જલ્દીસે દો ચાર જામ ખીચકે હો જા ગરમ.

[દિલશેર પેચકી બોતલ દેતા હય, બેદિલ ઉસ
બોતલકો બોલતા હય.]

રાહકિ કર દેગિ દૂર સારી ખરાબી શરાબ.

રંગ દિખાયેગિ ખૂબ, હય યહ ગુલાબી શરાબ.

બેદિલ—ગુલાબી હો યા રમ, ઇસે કખ છોરે હમ.

[યક સાંસ શરાબ પીનેસે શરાબ બેદિલકે નયનેપર
ચડતા હય, દિલશેર ઉસે સહલાતા હય.]

દિલશેર—ક્યા હુવા અરે ?

બેદિલ—આહરે મરે !

દિલશેર—હાલતો કહો ?

બેદિલ—ક્યા કહૂં રહો !

દિલશેર—કુછતો દે જવાબ ?

બેદિલ—ચડ ગઈ શરાબ !

દિલશેર—કર ન ઇજ્જતરાબ.

બેદિલ—પીઠ મેરી દાબ.

દિલશેર—ઔર ચોરી પી, હો દિકાને જી.

બેદિલ—હાં. ઠીક કહી, પી લૂં ફિર જરી.

[બેદિલ ફિર પીતા હય.]

દિલશેર—કામકા ન કાજકા, દો સેર અનાજકા !

બેદિલ—કામકા ન કાજકા ? મયેં તેરે કામસે કબ હટા ? તુ ચોર તો મયેં ગલકટા ! તુહી ખતા, તુઝસે હમ કહાં બાગે ?

દિલશેર—લરતોંકે પીછે, ઔર બાગતોંકે આગે.

બેદિલ—ખયર ! જો તુ રહા, તો મયેંબી છૂટા, મગર યાદ રખના, તેરાબી નસીબ ફૂટા !

દિલશેર—હાં ! ચ્હે શેખી ? ચ્હે તાવ ? ખયાલ, જો મયેં દો દિન છોર હૂં, તો બૂખે મર જાવ ! તુમારાબી ચ્હે હૈસિલા કે મુઝે મિળજ દિખાવ ? ચુનીબી કહે, કે મુઝે ધીસે ખાવ ?

બેદિલ—મયેં હિયકારા હૂં, હારા હૂં, આવારા યા દહશતકા મારા હૂં, મગર ફિસમતકા ધની, નસીબકા કરારા હૂં. જહાં મેરા કુદમ જતા હય, માલ, ડાલકે પત્તેસા દૂટકે આતા હય ! યાદ રખ, જિસ દિન તુને મુઝે છોરા, માલ દૈલતનેબી તુઝસે મુંહ મોરા !

દિલશેર—અચ્છા, ચલ નિકલ ! દૂર હો ! (લાત ઔર ધકકે મારતા હય.) ખાના, ઉરાના, ફિર આંખ દિખાના ?

[બેદિલ બેઇજ્જિતયાર રોતા હય.]

બેદિલ—માર ! માર ! ચ્હે નેકીકા બદલા હય ! તુને મુઝે છુટ્ટેરા બનાયા, ધર છુટ્ટાયા, જુવા, ચોરી, કીસે કતરના સિખાયા, અબ મુઝે દૂર કરનેપર લગા હય ! [બેદિલ રોતા હય, દિલશેર મનાતા હય.]

જિલા--હુમરી.

દિલશેર—જાને દે અય લૈયા, મત રો માન !

તેરા કબી મયે સાથ ન છોરે.—જાને.

જાન બદનમે' હય જખતક અય બાઈ,

સાથી અપના તૂ જાન.—જાને.

અખયાત.

બેદિલ—દિન પુરે જખ આતે હયે, હર તરફ સતાતે હયે,
આજ કલ તો હય અકસર, જાન અપની સૂલીપર.

દિલશેર—હું મયે સાથ, મત ડર તુ બેકારકો,

બસ અખ ખૂન કરને પ તૈયાર હો.

હવા વફત ફાદિરકે આનેકા અખ,

કરો અપને ફિકમતકા પહોલેસે હય.

મયે હમ્લા કરે, રેના ત છુરી.

બેદિલ—(ધખરાકર) મેરીતો અર્બાસે હય હાલત પુરી !

[બેદિલ, સામનેસે ફાદિરબેગકી સવારી આતી હુઈ
દેખકર ઉસે સિપાહી સમજ કર ધખરાતા હય.]

અરે દોર ! આગે સિપાહી સવાર !

દિલશેર—સવારી હય ફાદિરકી હો હશિયાર !

[બેદિલ છિપને આહતા હય.]

બેદિલ—છિપોગે કહીં ?

દિલશેર—(ચિડના) છિપને આયા હય તૂ ?

અલ અખ ઉસ પ હમ્લા કર અય જુસ્તખૂ !

બેદિલ—હમેં ઇસ જાહિ રહને દો !

દિલશેર—યહાં રહકે કરેગા કયા ?

બેદિલ—(ખુદસે) કરે કયા, યહાંમિ ખતરા હય !

દિલશેર—તુ ડરકેહી મરેગા કયા ?

બેદિલ—કરેગા પાસખાની !

દિલશેર—(હારકર) ખયર ! રહના હશિયારીસે.

બેદિલ—જરાબી હોગા ગર ખટકા તો દોરેગા ખયર દેને.

[દિલશેર જલ્દીમેં જાતા હય, બેદિલ ધખરાતા હય.]

અહ ઉલ્લ હો રહા હય ઇસ્કમેં, ધુસ્તા હય આફતમેં !

ક્યાહત હય, કહીં મયેબી ન રૂંસ જાવું સુસીખતમેં !

[તદ-એકી આવાજ આતી હય, ઔર શોર પુકાર
હોતા હય, બેદિલ ધખરાતા હય.]

હુવા ગરબર, મયા ગોગા, કડેં અબ કયા, હુવા ખટકા ?
નિકલ ભાગૂં તો અચ્છા હય, પકર જાવુંગા ગર અટકા !

[બેદિલ મારે ડરકે ભાગ જતા હય, દૂસરી તરફસે
રાહમેં જાતે; તફ-ચેકી આવાજ સુનકર ખુશ-
ખખત આતા હય.]

ખુશખખત—મયાથા શોર કયસા ! ચીખ મારીથા અબી કિસને !
[ધધર ઉધર દેખતા હય.]

યહાંતો કુછ નજર આતા નહીં, આવાજ દી કિસને !
[ખુશખખત તફ-ચેકી આવાજકી તાલાશમેં જાતા હય,
દૂસરી તરફસે દિલશેર આતા હય ઔર બેદિલકો ન
દેખકે અજબ હોતા હય.]

દિલશેર—ગયા બેદિલ કહાં ! ભાગા યહાંસેમી બહ જી લેકર !
ગયા હોગા કિધર, દેખૂં જરા ચલકે ઉતારેપર.
[દિલશેર જાતા હય, ખુશખખત તલાશસે ચકકર
આતા હય.]

ખુશખખત—કોઈ દિખલાઈ નહીં દેતા હય, ગુલ કયસા દૂવા !
[સામનેસે બેદિલકો આતા દૂવા દેખતા હય.]
સામનેસે કૌન આતા હય મગર ડરતા દૂવા !

(ગૌરસે દેખકર) કૌન હય વહે મુજતરિબ કોઈ ગરીબ !
[બેદિલકો પહચાનકર હયરાન હોતા હય.]
વહેતો હય નગવાબ ! ફાદિરકા હખીબ !
ખબ અકેલા આજ મુઝકો મિલ ગયા,
ધરિસે લૂં ધરકે મુશરફકા પતા.
[ખુશખખત છિપ જાતા હય, બેદિલ છિપ છિપ કર
આતા હય.]

બેદિલ—કયા દૂવે સબ, અબ યહાં કોઈ નહીં !
(દૂર દેખકે) ખાલી હય મયદાન—હી, કોઈ નહીં.

(સોચકે) મયેં રહૂં યા જાવૂં, મયેં અબ કયા કડેં ?
ગર પકર જાવૂં તો આફતમેં પરેં !
મુઝકોતો દિલશેર યહાં ઠહરા ગયા,
ખુદ હુવા કયા ! કૌન ઉસકો ખા ગયા !

[ખુશખખત જાહર હોતા હય, બેદિલ ડરતા હય.]

ખુશખખત—આધયે હજરત સલામત, આધયે,

બેદિલ—(અન્નન હોકર) મુઝકો ફરમાતે હો ?

પુશપ્પત—જી,

બેદિલ—ફરમાઇયે.

પુશપ્પત—કહિયેતો કુછ હાલ અપને દોસ્તકા ?

ચહે ન જાનો, મયેં નહીં કુછ જાનતા !

[પુશપ્પત સાદા દિલીસે સવાલ કરતા હય, ઉસે

બેદિલ મારે ડરકે ઉલટા જવાબ દેતા હય.]

બેદિલ—મયેં હું બે તકસીર, મયેં હું બે ખતા !

પુશપ્પત—સચ હય, લેકિન હાલ તો સખ દો ખતા ?

મયેં ન છોઈંગા, ન ગર ખતલાવગે !

બેદિલ—(ડરકર) કયા મુજે નાહક પકર લે જાવગે ?

પુશપ્પત—છિન ગયા મય્યાશકુ મેરા મુઝસે આહ !

દોસ્તાને તેરે કિયા મુઝકો તખાહ !

લુટ ગયા મયેં, કયા નહીં તુમકો ખખર ?

બેદિલ—મયેંને કખ લુટા તુમહેં અય નાખવર ?

દેખલો કીસા મેરા કુછબી નહીં,

લો, ચહ લો, જાને મુઝે દો ખિલયકીં !

[બેદિલ મારે ડરકે ધખરાહટમેં અપનેકો ખચાનેકી

મતલબસે કીસેમેંસે રમાલ વ નોટખુક નિકાલકર

દેતા હય; ઔર બાગ જાતા હય, પુશપ્પત

ધખરાન હોતા હય.]

મુખમ્મસ.

પુશપ્પત—અફસોસ ! કિસમતોંસે અકેલા અગર મિલા,

હમ દેકે ચલ દિયા, ન દિયા કુછ મુઝે પતા !

ખાતીરસે અપને દોસ્તકે બાગા હય જી છુરા,

કયા હાલ હય, પતા ન દિલારામકા મિલા !

રમાલ ઔર કિતાબ મગર કયૂં ચહ દે ગયા !

[પુશપ્પત, નોટખુક ઔર મયલા રમાલ દેખકર

ધખરાન હોતા હય.]

અખ્યાત.

અજબ ઇસકે ઢંમ હય, અજબ ચહે નવાબ હય !

સરી, ગલી, ફરી, યહી નવાબકી કિતાબ હય ?

[કિતાબમેંસે બેદિલકે માઠા ચેક ખત હાય આતા હય.]
 કિસીકા ચેક ખત હય ઇસ કિતાબમેં ધરા હુવા,
 કિતાબમેં લિખા હુવા કહીં કહીં હિસાબ હય.
 [ખત પડતા હય.]

“ અય મેરે પિસર, શરીર બેદિલ,
 ખૂની, રહજન, શરીર, ફાતિલ;
 દિલશેરસે બદકા ચાર હય તૂ,
 બદકાર હય, બદ શઆર હય તૂ.
 માં હું, તુઝે ઐર કયા કદ્રું મયે,
 બેગાર તેરે ચલનસે, હું મયે !
 અબલી બાજ આ, પિસર ચલા આ,
 બદ રાહકો છોર, ઘર ચલા આ.”

[બેદિલકા નામ પડકર ખુશખબરત ચોંકતા હય.]

બેદિલ ! નવાબકા રહ હય નામ !

[રમાલ પર નિશાન દેખકર.]

રમાલ પ બી લિખા રહ હય નામ !

કિતાબ અયસી નવાબકી હય સરી !

બવરચીકી હો જયસી કોઈ બહી !

[ખુશખબરત કિતાબકો પડતા હય.]

“ હજમત કરાઇ, સાડે ત્રીન પાઇ. પંદ્રહવેં બાર જૂતેકી ગંઠાઇ,
 ચેક આના નવ પાઇ. ચના દો પયસેકા, પિયાજ ત્રીન દમરીકી. રોટી;
 સાલન, પાંચ પયસા. કીસા કતરનેકી ફૂંચી, ત્રીન આના ત્રીન પાઇ.
 બેહોશીકી દવા, રૂપા સવા. જહરકી પુરિયા, ગ્યારહ આને. બકસ
 તોરનેકા હથિયાર, રૂપ ચાર ! ”

[ખુશખબરત હિસાબ પડ કર હયરતમેં આતા હય.]

કલ્યાન—તિરાના.

પાયા હય સુખૂત ખૂબ, અબ રહી ન કમી,
 ખુશી હુઈ ખુર્શી, ન રહા નિશાને ગમી, બેકલી રમી.
 ખાલ ખાલ સખ, ખાલ ખાલ સખ, હાલ ચાલ સખ,
 મિલા હસખ વ નસખ અબ ગઈ ખમી,
 ફરેખ જઅલ તમામ થી રહ જમી—પાઈ.
 ચારગાર ચોર દિલશેરકા યહ થા, ભેસ બના નવાબકા,

કલામ ઝૂંઠ, નામ ઝૂંઠ, કામ ઝૂંઠ, બસ, ખુલી નવાખી, હમદમી,
તલાશ મેરે ફિકકડી થમી થમી—પાઈ.

[ખુશીસે ઉછલ કર ખુશખબત જાતા હય, દિલશીર,
બેદિલકી શિકાયત કરતે આતા હય.]

મુસદ્દાસ.

દિલશીર—તલાશ કરકે થકા મયે, નહીં મિલા બેદિલ !

મકાન પરબિ નહીં, ફિર કહાં ગયા બેદિલ !

[સામનેસે બેદિલકો આતે હુવે દેખતા હય.]

ઓ આ રહા હય, (બેદિલ આતા હય) અરે કયૂં, કહાં રહા બેદિલ ?

[બેદિલ ધબરાયે હુવે જવાબ દેતા હય.]

અખખયાત.

બેદિલ—મુઝે ઊરકે ચલદિયે તુમ અકેલે,

બની જાન પર કયસી લાહીલ મેરે !

જિસે ડાક પર તુમને લૂટાયા જાકર,

મિલાયા અબી બહો ઇસી જા પ આકર.

ઉસે ઉઠ્ટા સુઠ્ટા બતા કર મયે બાગા,

રહ સોયા હુવા ફિત્તા ફિર કયસે જાગા ?

કહાં હય બહો મકતલ ઐર ઉસકા લાશા ?

યહાં ધર પકર હોગી અખ ખેતદાશા !

દેસ—હુમરી.

દિલશીર—જિયા ડર કર તોરી કાહે ભરભર આવે છતીયાં,

કયસી બતીયાં ડરસે ઝૂંઠી સુનાવે,

કાહે તૂ બયાનક મુંહ અપના બિચકાવે—જિયા.

ચલ તૂ વતન અપને ચલના, અખ હય લાજિમ,

બહાં બાતે હયે કઈ બનાની,

ફિરતો ગુજર અટપટ જાવે દુખકી રતીયાં રે—જિયા.

અખખયાત.

બેદિલ—શાદી હોનેસે જો પહલે જામલ સખ ખુલ જાયગા,

જેલમે' બેશક મુશરફ દોનોકો બિજવાયગા !

દેકે ઘોડા ચૂંઢી બ્યાહા માદરે રયદાનકો,

મર ગઈ રો રોકે બહો આખિર તુમારી જાનકો.

હર જગહ જાકે જો હો જાવોગે ઐરાતકે ગુલામ,

પેટકા ધંદા ચલેગા કિસ તુરફ, કયા હોગા કામ ?

દિલશેર—મયે સમજતા હું, નસીહતકિ ન કર ખાત તુ ચલ,
મુશિદાબાદ જરા આજ મેરે સાત તુ ચલ.

બેદિલ—મુશિદાબાદકો !

દિલશેર—હાં.

બેદિલ—ક્યા તુમહે સૂઝી હય બલા ?
ગલના ફિર તુમહે મન્ગૂર હય ફાંસીમે બલા ?
વાંહાસે હમ ભાગકે આયે હયે કઈ ખાર ચલે,
અખતો ખંદા ન વહાં જીતેજી જિન્હાર ચલે !

દિલશેર—યેક ખાર ઐર મેરે કહેનેસે હિમ્મત કર તુ,
ફિર તમામ કિત્ર મેરે સાથમે અશરત કર તુ.
મેરી બેટી જો હય રચદાન, બહો બહરામકે ધર,
ઉસકે નાનાસે કઈ સાલકા લેના હય જર.
દુસરે, ફતલ જો કાદરિકો કિયા હય આકર,
ઉસકે ધર જૂઠું સુનાયેગે પહુચનેકી ખમર.
તાકે ફયલેલિ જો ઇસ ખૂનકી કુછ ખાત અગર;
લોગ જાને, કે હય કાદિર તો મુશરફકે ધર.
ચોરે દિન ખાત જો છિપ જાય તો હો કામ અપના,
હો દિલારામસે શાદી તો હો આરામ અપના.
ચલ, ખસ અખ સાથ મેરે દેર ન કર,

બેદિલ—મયે તોખા !

મુશિદાબાદમે ક્યા જાન મુઝે હય દેના ?

દિલશેર—તુ ન જાયેગા ?

બેદિલ—ન જાવુંગા,

દિલશેર—ન જાયેગા ?

બેદિલ—નહીં !

જાય તુમ ધરમે મુશરફકે, રહુંગા મયે યહીં.

દિલશેર—જા જહન્નમમે, દદ્યા હો, દર હો, ફિન્નાર હો,

[દિલશેર ગુસ્સે હોકર ધક્કા દેતા હય.]

બેદિલ—જાન લેને પર મેરે ક્યા આજ તુમ તૈયાર હો ?

[દિલશેર ગુસ્સેમે ચલા જાતા હય, બેદિલ અપની
ડરપોક તખીઅતપર અફસોસ કરતા હય.]

“So much the better for you”—Air.

ઓ દશહત પુર વહશત, તૂ જળ તક હય સાત,
હિમ્મતકી બાજી હય માત !

હય આફતકી હયબતસે સુહબત દિન રાત,
હિમ્મતકી બાજી હય માત !

તૂ જંગલમેં આઈ કહલાઈ શયતાન,
તૂ દંગલમેં આઈ થરૈયા ઇન્સાન,
નાકામી બદનામી હય તેરી સૌગાત,
હિમ્મતકી બાજી હય માત !

હિમ્મતકી બાજી હય માત, બદખત !

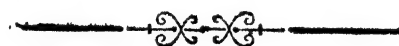
હિમ્મતકી બાજી હય માત !

તૂ બદમેં જો આતી, નેકીસે ગર જતી,
તો હોતી કયા અચ્છીસી ખાત !—ઓ.

[બેદિલ અફસોસ કરતા જતા હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ પાંચવાં.

જંગલ—સરા.

[રાતકા વડત. બેરની દિખાવ. પ્રુશબખત અપની
પરેશાનીકી શિકાયત કરતે હુવે આતા હય, ઔર
થકકે સીફીપર બયઠતા હય.]

ભયરવી—ગજલ.

પ્રુશબખત—

હમસરે ચશમે ખુતાં શામે સહર ગર્દિશમેં હૂં.
અર્પસા અય આસમાં આઠોં પહર ગર્દિશમેં હૂં.—હમસરે.
કાર હય ફિરનાહી મેરા હર ધરો પરકારસા,
અં દિમામે સાહેબે દૌરાને સર ગર્દિશમેં હૂં.—હમસરે.
તાલિબે દીદારે સાફી હૂં મગર અય દોસ્તો,
મિસ્કે સાગર કિસ લિયે મયેં ફિઝ બર ગર્દિશમેં હૂં ?—હમસરે.

[દરવાજા ખોલકર રયફાન બાહર આતી હય ઔર
પ્રુશબખતકો દેખકર દર બંદ કર લેતી હય.
પ્રુશબખત ઉસે દેખકર ફરેફતા હોતા હય.]

અખયાત.

કયા હૂસ્ન હય ! કયા સૂરત ! સુખદાન તેરી કુંદરત !

હર ખતસે નુમાયા હય હરઆન તેરી કુંદરત !

[રયદાનબી પુશખખતકી શકલ દેખકર ફરેદતા હોતી હય, ઐર દરવાજા ખોલકર હાથ પૂછતી હય.]

રયદાન—તુમ કૌન હો અય સાહિબ, કયા નામ હય; ખતલાવો ?

ઇસ ગાંવમેં આનેકા કયા કામ હય; ખતલાવો ?

પુશખખત—હું ચેક મુસાફિર મયેં, આયા હું થકા માંદા,

ચલ ચલકે થકા; હારા, ખેજાર હુવા માંદા.

રયદાન—હય તો સરા ચહ લેકિન, માલિક ગયે હવેં બાહર,

મયેં ખયઠનેકો લાવું, તુમ ખયઠ જવો દમબર.

[રયદાન જાકે અંદરસે એક ચૌકી લાતી હય ઐર શર્મા

શર્માકર પુશખખતકો ખયઠનેકો કહતી હય, પુશ-

ખખત ખયઠતા હય.]

રયદાન—ખયઠિયે સાહેબ; આછયે, તશરીફ લાઈયે, સફરમેં

તકલીફ પા ચુકે, અખ જરા આરામ ફરમાછયે. મયેં જખસે ચહાં રહતી

હું; કોઇ રાતકો નહીં રહા હય, જબી મયેંને અયસા કહા હય. જખતક

માલિકકી મરજી ન લાં, કયસે ઉતરનેકે લિયે આપકો જખાન હું ?

પુશખખત—તુમ બલા ચહાં કખસે રહતી હો ? કયા ચહે તુમારા

ધર નહીં ? ચહે કયા કહતી હો ?

રયદાન—ચાર ખરસસે ચહાં મેરા ખસેરા હય; મગર ખખર

નહીં, મયેં કિસકી હું કૌન મેરા હય ! (આહ બરકર) કહિયે સાહેબ,

કુછ દરકાર હય ?

પુશખખત—નહીં, ફક્ત તુમારી મેહેરબાની દરકાર હય.

[રયદાન શર્માકર જાતી હય, પુશખખત ઉસકી

તઅરીફ કરતા હય.]

અખયાત.

મુઝેં જરીં હય વ લેકિન ફ્રેંસ ગઇ હય દામમેં,

માહ હય લેકિન ગહનકે હય ફ્રેંસી આલામમેં.

આતશે ગમમેંબી કુન્દનસા હય ચહેરા હો રહા,

સચ હય, સોના આગમેં પરકે દમકતા હય સિવા.

(ઝીર કરકે) આજ રહકે ભેદ ઇસ લરકીકા લેના ચાહિયે,

હો સકે તો હાથસે ઇસકો ન દેના ચાહિયે.

[ਘੜਰਾਮ ਐਰ ਅਲਾਮਾ, ਯਾਜਰਸੇ ਸੈਦਾ ਲੇਕਰ ਆਨੇ
ਭਯੋ ਐਰ ਪੁਸ਼ਪਾਭਤਕੋ ਯਥਾ ਭੁਵਾ ਫੇਯਕਰ ਢਾਲ
ਪੂਛਨੇ ਭਯੋ.]

ਘੜਰਾਮ—ਕੈਨ ਛੋ ਸਾਢਿਯ, ਕਛਾਂਸੇ ਆਪਕਾ ਆਨਾ ਭੁਵਾ ?

ਪੁਸ਼ਪਾਭਤ—ਛਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰ, ਰਾਛਮੇਂ ਯੀਮਾਰ ਅਯ ਫਾਨਾ ਭੁਵਾ.

ਘੜਰਾਮ—ਮਰਯ ਧਛਾਂ ਠਛਰਨੇਕਿ ਗਰ ਛੋਵੇ ਆਪਕੀ,

ਅਲਾਮਾ—ਰਛ ਜੇਧਯੇ;

ਘੜਰਾਮ—ਮਛਾਨ ਤੁਮਾਰਾ ਭਯ,

ਪੁਸ਼ਪਾਭਤ—ਯੰਫਗੀ.

ਘੜਰਾਮ—ਕਮਰਾ ਸਯਯ ਭਯ ਕੁਸ਼ੇਂ ਮੁਕਫਲਕੁਸੇ ਲਾ ਜਯਾਯ,

ਯਲਿਯੇ, ਅਯ ਅੰਦਰ ਆਧਯੇ;

ਪੁਸ਼ਪਾਭਤ—ਯੁਛੇਸਾਨ ਭਯ ਜਯਾਯ.

[ਪੁਸ਼ਪਾਭਤ, ਘੜਰਾਮ ਐਰ ਅਲਾਮਾਕੇ ਸਾਥ ਜਾਤਾ ਭਯ.]

ਯਾਯ ਧਛਲਾ—ਫਿਯਾਵ ਛਛਾ.

ਘੜਰਾਮਕੀ ਸਰਾਛਾ ਅੰਫੜਨੀ ਫਿਯਾਵ.

[ਰਯਛਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਭਤਕੀ ਤਅਰੀਫ਼ ਕਰਤੀ ਭੁਧਿ ਆਤੀ ਭਯ.]

ਅਮਮਾਯ—ਭੁਮਰੀ.

ਰਯਛਾਨ—ਯਲਾ ਕਯੂੰ ਫਿਲ ਨਛੀਂ ਨਿਸਾਰ ਛੋ,

ਅਗਰ ਛੋ ਰਕੁਛੇ ਯਮਨ ਜੇ ਅਯਸਾ ਸਯਨ,

ਯਾਲ ਯਲਨ, ਆਨ ਸੁਛਾਯਨ, ਜਾਨ ਲੁਯਾਯਨ—ਫਿਲ.

ਮਧੁਰ, ਮਨੋਛਰ, ਛਯ ਫਯ ਸੁੰਦਰ,

ਯਾਰ ਯਾਰ ਕੁਸ਼ੇਂ ਨਿਸਾਰ ਤਨ ਮਨ—ਫਿਲ.

[ਰਯਛਾਨ, ਘੜਰਾਮ ਐਰ ਅਲਾਮਾਕੇ ਆਫਿਰਤ

ਕੁਛਮ ਆਨੇ ਭੁਵੇ ਫੇਯਕਰ ਛਿਯ ਜਾਤੀ ਭਯ, ਫੋਨੋ ਮਸ਼-

ਵੇਰਾ ਕਰਨੇ ਭੁਵੇ ਆਨੇ ਭਯੋ.]

ਫਿਕੇ.

ਘੜਰਾਮ—ਯੋਲ ਫਿਰ ਕਯਾ ਧਰਾਛ ?

ਅਲਾਮਾ—ਮੇਰੀ ਅਕੁਲ ਕਯਾ ਤੁਮਸੇ ਭਯ ਜਿਯਾਛ ?

બહરામ—શિકાર તો મોટા હય !

અલ્લામા—તૂ કિસ્સે છોટા હય ?

બહરામ—માલબી કમ નહીં.

અલ્લામા—માર લે કયા અયસે હમ નહીં ? જબ સુનસાન હો જાય, બહો મુસાફિર ઐર રયહાનબી સો જાય, અપના કામ કરો, આંધી રાતકો ઉસે મારકે કામ તમામ કરો.

[રયહાન જાહેર હોતી હય, ઐર દોનોકો ખુરે કામસે બાજ આનેકો કહતી હય.]

રયહાન—એઅદબી મુઆફ, અય નેક ઐસાફ. ખુદાસે ડરો, હર-ગિજ ખુરી નીયત ન કરો, બારે શુનહ સરપર ન ધરો. જે તુમહેં કરના હય, મયેને સબ સુના હય. કહો તો અબી કહ સકતી હું; મગર કબી ઇસ ખાતમેં ખામોશ નહીં રહ સકતી હું.

બહરામ—કયા ? તૂને સબ સુન લિયા ? ખયર ! કયા હુવા. તૂ મેરી બલાઈ આહતી હય, તો બેશક જાં ફિદાઈ આહતી હય.

[શોર સુનકર ખુશખબર પોશીદા હોકર ખાતેં સુનતા હય.]

રયહાન—કિસીકી બલાઈમેં કિસીકી ખુરાઈ નહીં આહતી. જલે અયસા માલ, બલે અયસા માલ, જિસકે લિયે ચેક બેશુનાહકા હો ખિયાલ. જિસકો ધરમેં ખસાના, ઉસી પર તલવાર ચલાના ? જખતક મયેં જિયૂંગી, ઇસ મુસાફિરકા ખૂન તુમકો જિન્દાર ન કરને દૂંગી.

અલ્લામા—(દાંત પીસકે) હં ! હં ! હં ! હં ! અરે ચુપ દીવાની ! કહીં ઉપરસે બહો સુન્તા ન હો, નહીં તો શિકારબી હાથસે જાય, ઐર ઉલ્ટી આફત આય !

રયહાન—અગર યહે ઉપરવાલા ન સુને તો બહો ઉપરવાલા તો સુન્તા હય ! જે સબકે સરપર હય, ઐર જિસકા નામ દાવર હય ! અબી શોર મચાવુંગી, અપને આહો નાલેસે ઉસ સોતેકો જગાવુંગી, ગદેં ફરિયાદ ઉઠાવુંગી, તુમહેં ખાકમેં મિલાવુંગી.

બહરામ—કયા મજલ ! અબી ખીંચ લૂં તેરી ખાલ ! જખાન સમ્બાલ, વરના આયેગા તેરા કાલ !

અલ્લામા—હમને તુઝે પાલા, હમીંસે અદાવત અય રિજલા ? બેગાનેપર દિલ આધા, હમારા અહેસાન બુલાયા ? કયૂં અય નમક હરામ ? જાન ન પહચાન, બડી ખાલા સલામ !

[અલ્લામા હાથ પકર કર રયહાનકો ઝટકતી હય.]

તિલંગ—કુમરી.

રયદાન—જન, મત કર ચૈયારી, બદકારી, માન, માન,
 દે ડાલૂંમિ જન, છોર જન, માન—મતકર.
 જનું તેરા ધર અબી છોર કર, હોગી અગર ખૂં ખારી,
 જની જની તેરી મર્યેને આનાકાની સારી—જન.

અલ્લામા—દેખ, અબલી માન જા, નહીંતો યહીં મરેગી, અગર
 ના ના કરેગી ! [અલ્લામા ફિર ઝટકતી હય.]

સોરઠ—કુમરી.

રયદાન—અગર મગર મત કર નાહિં રગર ઝગર બાવેરી—અગર.
 અરજ બરજ કરત હારી, ગરજ તોહ પ્યારી,
 નજર મોપર કહરકી કયૂં કરકે તૂ ડરાવેરી—અગર.
 [અલ્લામા રયદાનકે સાથ જુદ કરતી ઉસકો
 જમીનપર પટકતી હય, રયદાન ચીખ માર કર બેખુદ
 હો જાતી હય, ખુશખખત જાહિર હોકર બહરામકો
 જમીનપર પટકકે ઉસકી છાતી પર ચહડતા હય,
 અલ્લામા ઘબરાતી હય.]

અલ્લામા—હાય અલ્લાહ ! અબ કયા કરં ! (ખુદસે) છુરી લાવું,
 મુબેકો ખાકમે મિલાવું. [અલ્લામા છુરી લાને જાતી હય, બહરામ જોર કરકે
 ખુશખખતપર સવાર હોતા હય, અલ્લામા આતી
 હય ચૈાર ખુશખખતકો બહરામપર ગાલિખ જનકર
 જલ્દીમેં છુરી બહરામકે સીનેમેં ચલાતી હય.
 બહરામ ચીખ મારકે તરપતા હય, અલ્લામા,
 બહરામકો ચીખતે દેખકર પચતાતી ચૈાર ગમ
 ખાતી હય.]

અખયાત.

હાય ! કયસી હુઈ હય મુઝસે બૂલ !
 મુઝસે શોહર હુવા મેરા મકૂલ.
 ખુશખખત—તેરી જિન્દગાર કુછ નહીં હય ખતા,
 નિયતે બદકી ચહે મિલી હય સજા.
 [ખુશખખત ફૈરન છુરીકો ઉઠા લેતા હય, ચૈાર
 અલ્લામાકો જમીન પર પછાર કર હાલ પૂછતા હય.]
 ખૂન ઇસ ધરમેં હુવે કિત્ને હય ?

અહલામા—બસ, થામે જખાન !

નામની મત ખૂનકા લો, કાંપતી હય મેરી જન !

ખુશખખત—ચુપ અરે મક્કારા, મુઝકો હય તેરી બિલકુલ ખખર !

અહલામા—આહ ! જખતો મુઝ બિચારીસે કરો તુમ દરગુજર !

મયે હું યક કમજોર ઐઆરત, મુઝસે કયા કુછ હો સકા !

કરનેવાલા તો તુમારે ઘોકમે' મારા ગયા !

ખુશખખત—ત નહીં ખૂની, નહીં મુજરિમ, વ લેકિન થી શરીક,

પૂછતા હું મયે જો, ખતલા દે મુઝે તૂ ઠીક ઠીક !

અહલામા—સચ હય, મયે ઐઆર મેરા શૌહર, સાથી થે બદકારકે,

ઉસ ખુરી સુહખતસે કાબિલ આજ હયે હમ દારકે.

ખુશખખત—મુઝસે પહલે, સાલ કોઈ પાંચ આયાથા યહાં ?

અહલામા—યક મુસાફિર, શકલ જિસકી થી તુમારીસી મિયાં,

થે મેરે શૌહરકે સાથી દો, વહી લાયે ઉસે,

ખુશખખત—ઐઆર ઉતારાબી લિયા ધસ ધરમે' થા ઉસ શખસને ?

અહલામા—હાં, ઉતારાબી લિયા થા, નોટબી થે બેશુમાર,

પાસ ઉસકે, ઐઆર વહો આયાથા ઘોરે પર સવાર.

ઐઆર હમ લોગોંને ઉસકા મિલકે કર ઝલાથા ખૂન,

ધરમે' ગારા હય ઉસે છિપનેકો યહે કારે જખૂન !

[ખુશખખત ચિડકે અફસોસ કરતા હય.]

ખુશખખત—હાય ! ઐઆ ખૂજવાર જાલિમ થા વહ મેરાહી પિદર,

માર ઝલા જિસકો તુમને જનસે અય બદ શુહર !

[બેદિલકા દિયા હુવા નોટ ખુક; કીસેમેસે નિકાલ

કર દિખાતા હય.]

હય બલા યહે નોટ ખુક ખતલા તો કિસ ઇન્સાનકા ?

અહલામા—યેક શૌહરકા મેરે સાથી થા, ઉસ બેધ્યાનકા.

ખુશખખત—થા તેરે શૌહરકે દોનો સાચિયોંકા નામ કયા ?

અહલામા—યેકકા દિલશેર, બેદિલ દૂસરેકા નામ થા.

ખુશખખત—મિલ ગયા તેરી ગવાહીસે મુઝે કાબિલ સુખૂત,

અહલામા—દોગે હાકિમકો મુઝે તુમ કરકે સખ હાસિલ સુખૂત ?

ખુશખખત—યેક ઐઆરત પર અગરચે શામિલે તકસીર હો,

મદકે હાથોંસે ઉસ પર કયા બલા તખ્તજર હો ?

ઐઆર તુઝસે હય અબી લેના મુઝે લેકિન પતા,

કૌલ દેતા હું, અજીવત હું ન કુછ ઇસકે સિવા;
આંધકે રસ્સીમેં રખખૂંગા તુએ કુછ દેર મયેં,
છોર ઇસ લરકીકો આવુંગા સરામેં, ફેર મયેં,
તુંકોલી આજાદ કર દૂંગા ખુદા પર છોરકે,

અદલામા—ખયર ! જો મરજીમેં આગે, બખ્શદો લેકિન મુએ !

[પુશ્યખપ્ત, ગરદન પકર કર અદલામાકો અંદર લે
જાતા હય, રયહાન હોશમેં આતી હય, ઐર અ-
પની હાલત પર ઝૈર કરતી હય, ફિર બહરામકી લાશ
દેખકર વાકેઆત ગુજરતાકો ખિયાલમેં લાતી હય.]

રયહાન—યા ઇલાહી ! હાલ કયા મેરા હય, કયસા ખવાબ હય !
ખૂનકા ગિદાખ મુઝ પર મિસ્તે મૌજે આખ હય !
[લાશકો દેખકર બેહોશ હોતી હય, પુશ્યખપ્ત
આનકર બહરામકી લાશકો ઉદાસે જાતા હય,
રયહાન ફિર હોશમેં આતી હય.]

લાશ કયસી દો નજર આધથી મેરે આસપાસ !
ઈસ મુઝમેં પુર-ખતરમેં હયેં કહાં મેરે હવાસ !

[પુશ્યખપ્ત આતા હય, રયહાન ઉસ્સે બે ખુદીમેં પૂછતી હય.]

મયેં કહાં હું, કૌન હો તુમ ?

પુશ્યખપ્ત—મયેં મુસાફિર હું વહી,

જન નિસકી આજ બાદિસે તુમારે હય બચી !

રયહાન—કાનિયે શુકે ખુદા ! બહરામ મૂજ કયા હુવા ?

પુશ્યખપ્ત—અપનિહી બીબીકે હાથોસે વહો મૂજ મર ચુકા.

મેરે ઘોકમેં કિયા શોહર પ ઉસને વાર,

જાય ઇચ્છત હય, રહે ઇન્સાં બદીસે ફશિયાર.

રયહાન—ઐર વહો આરત કહાં હય ?

પુશ્યખપ્ત—કયદ વહો નાશાદ હય,

રયહાન—દામસે કયસે અજલકે અબ તલક આજાદ હય ?

પુશ્યખપ્ત—આંધ રખખા હય ઉસે મયેંને, ખુદે તા હાલ સખ,

જ તુમારા હો ઠિકાને તો કહો હસ્બો નસખ ?

રહ્યાન—દેખકે હાલત યહાંકી કાંપતા હય જ મેરા,

પુશ્યખપ્ત—જખતો રહના આપકા ઇસ જ નહીં અબ હય બજા.

[પુશ્યખપ્ત, રયહાનકો સંભાલતા હય.]

અમ્માચ—હુમરી.

મેરી આંખોમેં બસેરા કરો, આ જાવો, આવો,
 મયેં હું ખિદમતમેં મૌજૂદ, જરા ખૌદ ન આવો—મેરી.
 જયસે ગુલોંકેરે ખીચ રહે બૂ,
 નજર; જિગરમેં આવો, છિપ જાવો, છિપ જાવો—મેરી.
 આઇસ તુમારેહી, છતાં બચા મયેં હું,
 સનમ કરમ કરકે દિલદારી ફરમાવો—મેરી.

અબ્બયાત.

રયહાન—જન નેકીમેં ગૌવાના ફર્જ હય ઇન્સાનકા,
 રહે જગહ અબ્બતો મુઝે હય સામના શયતાનકા.

પુશબખ્ત—સાથ મેરે અબ્બ સરામેં ચલકે રાહતસે રહો,
 રયહાન—મયેં સર આંખોસે બજા લાવૂં; મુઝે જો તુમ કહો.

[પુશબખ્ત, રયહાનકો ઉઠા કર લે જાને ચહાતા હય,
 અંદરસે અલ્લામાકી આહો જારી ઔર પશેમાનીકી
 આવાંજ આતી હય, પુશબખ્ત ઉસ તરફ ઉંગલી
 બતા કર રયહાનકો ઇશારા કરતા હય, રયહાન
 હયરાન હોકર સુન્તી હય.]

મુસદ્દસ.

અલ્લામા—

(અંદરસે) હાય ! જયસા ફેઅલ થા વયસાહી ફૂલ મુઝકો મિલા,
 કૌલ રહે, “ઇસ હાય દે, ઉસ હાય લે;” સચ હય કહા.
 સાથ બદકે ગર ન મયેં હોતી તો કયૂં પાતી સજા !
 રહમ કર મુઝ પર ખુદાયા ! બખ્શ તૂ મેરી ખતા !
 યા ઇલાહી, દે હરયક ઔરતકો તૂ ખાવિંદ નેક,
 ઔર હર ખાવિંદકી ઔરતબી નેક અખ્તર હો ચેક.
 [રયહાન ઔર પુશબખ્ત સુનકર એક એકકા
 મુંહ દેખતે હયે.]

પહલા બાબ તમામ હુવા.

બાબ દ્વિતીયા—દિખાવ પહલા.

જંગલ.

[દિલશેર રચદાનકો પકરે હુવે આતા હય.]

અખયાત.

દિલશેર—દેખતેહી તુને પહચાના મુઝે અચ્છા હુવા, સાથ રહતીથી મગર જિસકે, બહ સાથી કયા હુવા ? મયે તુઝે લેને ગયા બહરામકે ઘર થા મગર, ઘર બહો થા સુનસાન, કોઈબી નહીં આયા નજર. લાશ યક બાંધી હુવી દેખી શજરસે બદનિબ્રમ, ખા ગયે હયે ઉસકો કીરે, હય બહો ખોસીદા તમામ !

રચદાન—મર ગયા બહરામ ખૂની, ઐર અલામાકી લાશ;— હોગી બહો, દેખા જિસે તુમને બાંધી અય પુશકિમાશ. હાલ ઉન્કે ફેઅલકા મયે કર ચુકી હું સખ બયાન, અખ નહીં રહતી વહાં મયે; છોર આઈ બહો મકાન. સાથ મયે પુશખખતકે રહતી હું અખ ઉસ રોજસે, યક સરામે, કયૂંકે હયે પુશખખત માંદે હો ગયે. જા રહીથી મયે દવા લાને કે રોકા આપને, દેર હોતી હય મગર, જાને મુઝે અખ દીજિયે. ચોર થા, ખૂની થા બહ બહરામ મૂજી નાખકાર, તુમ હો હાજી, ઐર તુમારે દોસ્ત અયસે બદશઆર ? મર ગઈ માં, બાપકા મેરે નહીં મુઝકો પતા, બાપબી હોતા તો અયસા હાલ કયૂં હોતા મેરા ?

દિલશેર—મયેને તેરી પરવરિશમે કયા કમી કી, જોર કર, ભેજતાથા ખર્ચ તેરા મયે સદા બહરામ પર. તૂ મગર કરતી હય કયસી બેમુરબત હોકે બાત, કયૂં પસંદ આયા બલા પુશખખતકા તુઝકો હય સાત ?

રચદાન—નેક હય, અશરાફ હય બહો, ખાન્દાની હય અમીર, દામમેં અહેસાનકે ઉસકે હુઈ હું મયે અસીર !

દિલશેર—મુઝસેબી અહેસાન ઉસકા હય જિયાદા ?

રચદાન—હો ન હો;

લેકિન ઇસ ખીમારીમે' છોડે. ઉસે ક્યું કર, કહે !
 ઇસ સફરમે' સાથ ઉસ ખીમારકે કોઈ નહીં,
 દિલશેર—છોર ઉસકો, દુશ્મને જા' હય મેરા બ્હો બિલ્લયફી.
 મયે વલી તેરા હૂં, નાનાસે તેરે તુઝકો લિયા,
 પાલનેકે વાસ્તે; બહરામકે ધર રખ દિયા.
 સાલિયાના જો તુઝે મિલતા હય નાનાસે તેરે,
 મયે ઉસે લેને ગયાયા, પર નહીં દેતે મુઝે.
 કહતે હયે, “જખ તક ન દેખે આંખસે રયહાનકો,
 જર ન દેં હરગિજ,” હમારે સાથ તુમ બહાં અખ ચલો.
 મયે વલી તેરા હૂં, મુઝકો હય તેરે પર ઇજ્જિતયાર,
 કોન હય ખુશખખત તેરા, ચલ ઉસે હોને દે ખવાર !
 [દિલશેર હાત પકર કર રયહાનકો ખીચતા હય,
 રયહાન ઇન્કાર કરતી હય.]

લયરો—હુમરી.

રયહાન—સંગ તેરે કબી તો ન જાવું, તોહે હાલ સુનાવું,
 જલ્દી લાવું દાર ઉસકો મયે પિલવાવું,
 ઉસકે દુખસે તો ધખરાવું.—સંગ.
 કોન ખખર લે, જી બ્હો બેચારા દે,
 જાને દે મનાવું તોહે, અરજ સુનાવું—સંગ.

અખયાત.

દિલશેર—ખલ્લે દારકે ઉસે જહરકે પયમાને દે,
 ચલ મેરે સાથ, ઉસે કલ્લમે' સો જાને દે.
 [દિલશેર, રયહાનકા હાત પકર કર ઝટકતા હય.]

રયહાન—રહમ કર ખીમારપર તુ કુછ ખુદકે વાસ્તે,
 હય કોઈ ઉસકા નહીં દાર દવા કે વાસ્તે.

દિલશેર—તુ અગર ખીમાર ઉસકી હો, ફજા આયે તેરી,
 ઉસકે જયસે સૌ અગર મર જાયે, જુતીસે મેરી !
 [દિલશેર, રયહાનકો ઝટકતા હય.]

રયહાન—ખયર ! મયે જા કર તસલ્લી ઉસકો દે આવું જરા,
 [રયહાન જાને ચલાતી હય, દિલશેર ઉસે દમ દેતા હય.]

દિલશેર—યક ફદમ આગે બફી તો તોર ઝલૂં સર તેરા.
 [રયહાન ડર કર મનાતી હય, ખ્યાર આજજી કરતી હય.]

રયહાન—યેક ચિઠ્ઠી લિખકે બિજવાને કિસીસે દે મુઝે !

દિલશેર—કુછ ન કરને દૂંગા ઉસકે વારતે હરગિજ તુએ.
સાથ તુ યકબાર મેરે ચલ વહાં તક બેહિરાસ,
[રયહાન હારકર જાને ચહાતી હય, ઐર ફિર આનેકી
ખુશહિશ જિતાતી હય.]

રયહાન—દોગે આને ફિર વહાંસે તુમ મેરે મુહસિનકે પાસ ?

દિલશેર—જર જો મિલ જાયે તો આનેકા હય તુંકો ઇખ્તિયાર,

રયહાન—ખયર ! અય ખુશખખત, હાફિજ હય તેરા પરવરદિગાર !

[જરા ચલકે ફિર આજજ કરતી હય.]

મિલકે આને દો જરા ખુશખખતસે તો લે ચલો !

દિલશેર—અસ, જિયાદા મત બકો, રયહાન, સીધેસે ચલો !

[દિલશેર ધક્કા દેકર રયહાનકો લે જતા હય.]

બાબ દૂસરા—દિખાવ દૂસરા.

મુસાફિરખાના.

[અમાનત શરાખ પીતા હુવા નજર આતા હય, બેદિલ
અમીરાના પોશાકમે નૌકરકે સાથ દાખિલ હોતા હય,
અમાનત ઉસે બગૌર દેખતા હય.]

અબયાત.

નૌકર—ખયદિયે, હાજિર યહાં હર તૌરકા સામાન હય,

અમાનત—આઇયે, યૂં આઇયે, બંદાલિ યક મિહમાન હય.

[અમાનત કુર્સી બતાતા હય, બેદિલ બચકતા હય.]

બેદિલ—હાં, જહે ફિસમતા (નૌકરસે) મંગા ખાના મેરે ખાતિર શિતાખ,

નૌકર—ખયદિયે તો, અયસી કયા જદદી હય, અય આલી જનાબ ?

બેદિલ—સયર સારે દિન કિયા, ખૂખા દૂં, ખાના ચાહિયે,

અનામત—(ખુદસે) હય કોઈ સોનેકી ચિડિયા, રહે રૂંસાના ચાહિયે.

(નૌકરસે) ચેક બોતલ ઐર લાવો,

નૌકર—દામ ?

અમાનત—જાતા હય કહો ?

દેગે હમ, યા દેગે યહે, હમ ઐર યહે કુછ દો નહોં.

[નૌકર જાતા હય.]

બેદિલ—(પ્રુદસે) હમ તો જ્યસા દેગે, કુછ દિન યાદ કરના તુમ ખયા !

[અમાનત ગિલાસ બરકર બેદિલકો દેતા હય.]

અમાનત—લીજિયે, ઇસકાબિ ચખિયે હાથસે મેરે મળા.

બેદિલ—જી નહોં, મયે ઐર મંગવાતા હું,

અમાનત—તૌઆ કીજિયે !

માલ અપનાહી સમજિયે યહે, કુસમ હય લીજિયે.

બેદિલ—મ્હેરબાની આપકી હય, આપકા અહેસાન હય.

[બેદિલ જામ નૌશ કરતા હય, અમાનત નજર

ખયાકે અપને જામકો જમીન પર ગિરા દેતા હય,

ઐર લલચાનેકે લિયે બેદિલકો નાસદાની દેતા હય.]

અમાનત—લીજિયે, યહે નાસબી હાજિર અય આલીશાન હય.

[બેદિલ નાસ સૂંઘતા હય, ઇત્નેમેં અમાનત બેદિલકી

જામમેં ઉસે બેહોશ કરનેકો બહુતસી શરાબ

ડાલતા હય.]

બેદિલ—(પ્રુદસે) વાહવા ! કયા ખૂબ ચાંદીકા હય નાદિર નાસદાન !

અમાનત—(પ્રુદસે) હય બનાવટ બેસમેં ઇસ આદમીકે બેગુમાન !

(બેદિલકો) રહનેવાસે આપ કયા ઇસ શહરકે હો ?

બેદિલ—જી નહોં, [નૌકર એક બોતલ શરાબ લાકર રખ

જાતા હય બેદિલ ચોરી ચોરી શરાબ પીતા હય.]

અમાનત—હોગા દુનિયામેં નહોં ઇસ શહરકા સાની કહોં !

બેદિલ—સચ હય,

અમાનત—બન્દા યક સૌદાગર અય આલીશાન હય,

બેદિલ—હાં ?

અમાનત—લીજિયે, મેરા પતા ઇસ પર લિખા હય સખ અયાં.

[અમાનત અપને નામકા કાર્ડ દેતા હય, બેદિલ પડતા હય.]

બેદિલ—“ શેઠ અમાનતશાહ ! ”

અમાનત—જી હાં,

બેદિલ—ઐર યહે મેરાબિ લો,

[બેદિલ અપની મુહરકા કાર્ડ દેતા હય, અમાનત પડતા હય.]

અમાનત—વાહવા ! “ નબ્બાબ બદરદૌલા ! ”

બેદિલ—હાં,

અમાનત—ક્યું ન હો !

બેદિલ—આપ આતે હો નજર ચેક તબરુબેકાર આદમી,

અમાનત—જો રહે મેરેસા, બેશક બહો હય હુશિયાર આદમી.

[અમાનત, બેદિલકો ખનાને અજમાનેકે લિયે બહકાતા હય.]

તીન સરકા આદમી દેખા હય તુમને જુદશમ ?

બેદિલ—તીન સર ?

અમાનત—હાં, તીન સર; હય આપકે સરકી ફસમ !

સાંમનેકી આંખ ફૂટે, જૂઠ અગર કહતે હોં હમ.

બેદિલ—(ખુદસે) સામનેકી આંખ ! મેરી આંખ કહતા હય લખં,

ચહે સમજતા હય કે મયેં ગોયા સમજતાહી નહીં.

(અમાનતસે) હમબિ દુનિયાબર ફિર આયે હયેં, કિયા ઇત્ના સફર !

ગર ખયાં કરને લગેં નો ખીત જાયે સાલબર.

અમાનત—હાં ! બલા કુછતો ખયાં ફરમાઇયે અહવાલે સયર !

બેદિલ—ગીત એકે અપને સફરકી ગાતા હૂં મયેં સુનિયે ખયર.

[બેદિલ બહુત પીનેસે નશેમેં હો જતા હય.]

Whist Gallop.—Air.

કલકતા ઢાકા દિલ્લી લખનો આગરા તમામ,

સિંગાપુર પિનાંગ રંગુન બરમા માંડલા મુકામ.

મદરાસો બમ્બઈ સુરત કિશ્વરે નિજામ,

પેશાવર અલીમસજિદ પિન્ડી સિંધ લા કવામ;

ધૂમે ચયનસે દવામ, બપડે છાનકે તમામ,

ચાંદી સોના મોતી હીરા પાયા ખૂબસા મુદામ.

ખાતિરદારી શૌકસે કરતે ખાસો આમ,

હાજિર સારી નઅમતેં મુફતમેં મુદામ,

ખાના પીના ધૂમના, રંજ ગમ હરામ,

ઇજાજત દૌલત તમકનત ચયન ધૂમધામ—કલકતા.

[અમાનત સફરકા હાલ સુન્તે સુન્તે બેદિલકો

ઠગનેકે લિયે જેમસે તમાસેકે ઇશિતહારોંકા બંડલ

નિકાલકર બેદિલકો દિખાનેકે લિયે એકે સચ્ચા

નોટ ઉપર રખકરે ગિનતા હય, ઔર નજર બચાકર

નોટકો દ્વસરે કીસેમે' રખકર ઇસ્તિહારોકો બેદિલકી
નજરકે સામને દ્વસરે કીસેમે' રખ લેતા હય, બેદિલ
ઇસ્તિહારોકો તમામ નોટ સમઝકર માર લેનેકી
ફિક કરતા હય.]

અમરિતસર ચક્રર બક્રર ચક્રર માર બે ફિયાસ,
કાશીજી લાહોર ઔર ઇલાહબાદ કરાચી ખાસ.
યૂરપમે' લન્ડન પેરિસ દેખા ખૂબ બેહિરાસ,
રજવારા જયપૂર દઅવત જિસમે' સાલમે' પચાસ,
દઅવત સાલમે' પચાસ, નઅમત ચાલમે' પચાસ.
નિત બિરયાની બાકરખાની બેતલ સામને ગિલાસ.
દેખો મેરા જહ માન ! દેખો મેરી શાન !
મિલ્તા બે વ્હો જાનતા મુઝકો અપની જાન.
આંખોપર ફરમાન સખ રખતેથે ઇન્સાન,
અઝકી ફીસમત માન્ટે હોતા ગર મહેમાન—કલકતા.

અબયાત,

અમાનત—આપબીનો ખૂબ કર આયે સફર અય નામદાર !
બેદિલ—(ખુદસે) નોટતો અલ્લાહરે ! હવે પાસ ઇસકે બે શુમાર !
અમાનત—(બનાવટસે) ચક્રર આતા હય મુઝે સાહિબ, ચડા બેદલ નશા !
[મેજ પર હાથ ઐર હાથપર સર રખકર સો જાતા
હય, અમાનત; બેદિલકો શાના પકરકર હિલાતા હય.]

બેદિલ—કયું હુવે બેહોશ ? (ખુદસે) મોકુઅ ખૂબ હય મુઝકો મિલા !
માલ ઇસકો સખ ઉરા લાં, હોશ ઇસકો ખો ગયા,
નોટ બે સખ મિલ ગયે તો કામ અપના હો ગયા.
[બેદિલ ચિન્ટેસે જળમેસે બંડલ ઐર નાસદાની
નિકાલતા હય, અમાનત નશેમે' હોકર બેદિલકો
ચરાખ પીનેકો કહતા હય.]

અમાનત—ચ્હે તકલુફ મુઝકો સાહિબ આપકો જાતા નહીં,
પીનિયે :—

બેદિલ—ખીતા ફાં, મયેં કુછ જામ તો જાતા નહીં !

[અમાનત નશેમે' હોનેકો બેદિલકો બહુતસી ચરાખ દેતા હય.]

અમાનત—લીનિયે, સખ પીનિયે ચ્હે જામ મેરે હાલસે,

બેદિલ—હો ગયા જાચાર મયેં તો આપકો બસ ખાતસે !

[ચક બારગી પીનેસે બેદિલ નશેમે' હોકર ઐર બમકતા હય.]

ઇંગ્લેન્ડ તર્ક.

મળ કરો યાર મળ, મળ કરો નાચો, ગાવો, બગવો—મળ.
ધૂમધામ હો મુદામ, ગમકો જરા દેકે રળ,
પાર મળ, પાર મળ, માર મળ, ખાવ પીયો, નાચો ગાવો—મળ.
[બેદિલ મેજપર જોરસે હાથ મારતા હય, નૌકર
ધખરાકર આતા હય, અમાનત ઉસે સમજાતા હય.]

અખયાત.

અમાનત—ન ધખરાવ, ખુશદિલ હવેં યહે આદમી,
કરેંગે ન તુકસાન લેકિન કબી.
[નૌકર જાતા હય, બેદિલ સામનેસે એક થાનેદારકો
આતા હવા દેખકર ધખરાતા હય.]

બેદિલ—અરે તાબા ! યહે કયસી આઈ બલા !
[બેદિલ મેજકે નીચે છિપ જાતા હય, થાનેદાર
મઝ સિપાહીકે દાખિલ હોકર અમાનતસે હાલ
પૂછતા હય.]

થાનેદાર—કહાં હય અજી માલિક ઇસ બયકા ?

અમાનત—બહ અન્દર હય સાહિબ, યહ હય રારતા.

[હાથસે રાહ જાતાતા હય.]

બેદિલ—(ખુદસે) દફ્તર હો યહાંસે અરે બેહ્યા !

થાનેદાર—કરો મઝફ, તકલીફ મયેંને દિયા !

બેદિલ—(ખુદસે) કરે તુઝકો શયતાન ગારત, ખુદા !

[આવાજ આનેસે થાનેદાર ઇધર ઉધર દેખતા હય.]

અમાનત—મગર કયસે આના હવા આપકા ?

બેદિલ—અરે હોને દેતા નહીં કયૂં દફ્તર ?

થાનેદાર—લગાના હય ફુદો ચોરકા યાં પતા,

બેદિલ—(ખુદસે) ફૂંસા મયેં યહાં આકે કયસા ખુરા !

થાનેદાર—બહ હોગા કહીં જી બચાકે છિપા,

મગર હમસે બચકે કહાં જીબગા ?

છિપા હય; મગર સામને હય મેરે,

[થાનેદારકી ખાતપર બેદિલ ધખરાકર બોલ ઉઠતા હય.]

બેદિલ—અરે મયેં નહીં ! કહતે હો કયા મુઝે ?

[થાનેદાર બેદિલકો દેખકર ઉસકે તરફ જાતા હય, બેદિલ
ખાત ટાલનેકે લિયે જમીનમેં કોઇ ચીજ દૂંઢતા હય.]

થાનેદાર—નહીં તૂ અગર તો બતા કોન હય ?
 મુઝે હાલ અપના સુના, કોન હય ?
 તેરા નામ ?

બેદિલ—ગુલશામ.

થાનેદાર—હં ? (હંસકર) પેશા ?

[અમાનત થાનેદારકો ટાલનેકે લિયે બાત બનાતા હય.]

અમાનત—સાહિબ, જાનેબી દો; મતવાલા હય, કબસે કુછ ન કુછ બકતા હય.

થાનેદાર—પર યહે મેજકે નીચે કયા દેખતા હય ? કયા કુછ ગિરા હય ?

બેદિલ—જી હાં, મેરા રૂપયા ગિરા હય.

થાનેદાર—કહાં, કિધર ?

બેદિલ—મયે જાતા તો ખાઠ કયૂં છાતા ? હૂંદ લાવો તો બતાદે.
 (બહાનેસે) મિલા, મિલા, યહે મિલ ગયા.

થાનેદાર—અચ્છા, તો મયે ચલા.

બેદિલ—ખૂબ ટલી બલા.

અમાનત—સલામ અલયક, અલયક સલયક.

થાનેદાર—(જાતે જાતે) કયા કહના, સદ્સેઅલા.

[થાનેદાર હાટલકે માલિકકી તાલાશમેં અન્દર જાતા હય,

અમાનત બેદિલકો ચોર જાનકર ખુશ હોતા હય.]

અમાનત—(ખુદસે) “ પીરકી ગત મુજબર જાને, ચોરીકી નસ ચોર પિછાને.” હંહં ! મયેને પહલેહી બાંપાયા કે શેરકે ખાલમેં કોઇ બેર હય ! આખિર વહી નિકલા ! થાનેદારકે આનેસે જમ છિપા તો આરબી જાહિર હો ગયા. “ ચોરકી દાડીમેં તિન્કા.” અમ ધસકા સર ઉલ્ટે છુરેસે મુંડે, તમ તો મયે સહી “ ચોરકા બાધ ગઠકટા.”

[થાનેદાર મચ્છ સિપાહીકે અન્દરસે આતા હય.]

અમાનત—(થાનેદારકો) સલામન અલેકુમ.

થાનેદાર—આલેકિસ સલામ સાહેબ.

[થાનેદાર મચ્છ સિપાહીકે જાતે હય.]

બેદિલ—ગયા યા નહીં નાબકાર, ઝુક ઝુકકે હવા મયે બેજાર !

અમાનત—આવ, નિકલ આવ, ગયા બહો અકલકા અધૂરા.
 (બેદિલ બાહેર આતા હય, અમાનત ઉસે ધબરાતા હય) અરેરે ! બહો તુમારી કુબાપર શાયદ બિચ્છ હય યા કનખજૂરા ! (બેદિલ બિચ્છકા

નામ સુનકર બહુવાસ હોકર જુખ્યા ઉતાર દેતા હય, અમાનત જુખમેકી જેખસે નાસદાની નિકાલકર બિચૂકી તાલાશમેં ધરપચ કરતા હય, ઔર જુખ્યા રખ દેતા હય.) સો નહીં હય, કહીં ચલા ગયા, જાને દો. મુઝે જરા જુરરી કામ હય; તુમ કહરો, મયેં જાતા હં ઔર હસે કરકે અબી આતા હં.

અખયાત.

બેદિલ—(ખુદસે) યહ ટલ જાય તો મયેંબિ દેખૂં વહ માલ,
જો મયને ત્રિયા જેખસે હય નિકાલ.
(અમાનતસે) બહુત ખૂબ, સોતાહું મયેંતો યહાં,
મુઝે હો ગયા નશા બસ બેગુમાં.

[બેદિલ બહાનેસે સોજતા હય, અમાનત દવાતસે સિયાહી નિકાલકે બેદિલકે મુંહપર લગાતા હય.]

અમાનત—બિરાદર, પસીના મુંહપર બહુત આયા હય, મયેં પોંછ દેતા હં; આપ સો રહિયે. [અમાનત જાતા હય, બેદિલ ખુશ હોકર જુખમેકે જેખમેં નાસદાની દેખતા હય, ઔર ન મિલનેસે હયરાન હોતા હય.]

બેદિલ—અયેં ! નાસદાની કહાં ગય. (ગૌર કરકે) મયેંને ચુરાધથી યા ફક્ત ખિયાલ મુકાલ હય ! શાયદ વહી લે ગયા ! મુઝે ધોકા દે ગયા ! ખયર, નાસદાની છોરો, નોટ તો દેખો. (જેખ દખાતા હય) હયતો સહી. અહાહા ! પૌબારહ હયેં. નાસદાનીકા નાસ હય; બલાસે, નોટ તો પાસ હય. (અંડલમેંસે નોટકે અવજ ધસ્તિહાર દેખકર હયરાન હોતા હય) હત તેરી ! મયેં તો ઇસકો નોટ સમજાયા; મગર ચહેતો સખ તમાશેકા ધસ્તિહાર હયેં ! ચહેતો દિલશેરકા દાદ નિકલા ! જબી જલ્દીસે ભાગા ઔર મયેંને માલકે લાલચસે ન રોકા. ચહેતો નયા રંગ, નિરાલા ઢંગ હય ! [નોકર આનકર ખાના તૈયાર હોનેકી ખબર દેતા હય.]

નોકર—સાહિબ, ખાના તૈયાર હય, કહાં વહો તુમારા ચાર હય ?

[મુંહ કાલા દેખકર નૌકર હંસતા હય, બેદિલ ગુસ્સે હોતા હય.]

બેદિલ—અયેં ! કયસા બેતમીજ હય ! હંસતા કયા હય ?

નોકર—જુ કુછ નહીં. (ખુદસે) “ મુંહ કાલા, બખત ઉમલા.”

[નોકર હંસતા હય, બેદિલ ખશ હોતા હય.]

બેદિલ—ગુસ્તાખ બેઅદબ ! નહીં જાતા કે મયેં કૌન હં ?

નબ્વાખ બહરદોલા !

નોકર—જરા અપના મુંહતો દેખિયે નબ્વાખ સાહેબ ! [હંસતા હય.]

બેદિલ—કુછ તેરી શામત આઇ હય ? ખચા સરપર એક ખાલ ન ઊરંગા !

નૌકર—પહલે જરા અપના મુંઢ ધો આપયે. [હંસતા હય.]

બેદિલ—અખ જો તૂને દાંત નિકાલા તો મયે જૂતેસે ખાત કરંગા !

નૌકર—નવ્યાખ સાહિબ, ખાદા ન હો. દેખોતો સહી, આપકે મુંઢયે કાલિખ કયું લગી હય ?

[નૌકર આધિના લાકર દિખાતા હય, બેદિલ હપરાન હોતા હય.]

બેદિલ—હાય હાય ! યહે કામ ઉસી બદમઆશકા હય ! તૌખાહ ! કમખખત, માલબી લે ગયા ઐાર મુંઢબી કાલા કર ગયા !

નૌકર—ખચર ! લાવો, હમારા પચસા ચુકવો.

બેદિલ—મેરી સૂરત તુમહેં શરીફકીસી નજર આતી હય; યા લુચ્ચેસી ? અરે મયે લુટ ગયા ! સૌદાષ નહીં; દીવાના નહીં; નવ્યાખ હું, મગર શરાબકી બ દોલત ખરાબ હું. મેરે પાસ કયા હય કે તુમહેં હું ?

નૌકર—નહીં હય તો નિગલને કયું આપા ? “ જોખમેં નહીં ચિકની ડલી, હયલા ફિરે ગલી મલી, ” વહી મસલ ! નિકાલ પચસે, નહીં ચલ થાનેપર ! અરે વાહરે અલખેલે નવ્યાખ ! યહે મુંઢ ઐાર મસૂરકી દાલ ! દામ દે યા કપરે નિકાલ !

[નૌકર ગરદન પકરતા હય, બેદિલ ચિલ્લાતા હય.]

બેદિલ—અરે માર ન ! ખુદાકે લિયે ઇસ વકત મુઝે મઆફ કર. લે મેરી કૃપા લે, મુઝે જાને દે.

[બેદિલ ગુખ્યા દેતા હય, નૌકર ઉસે ધક્કા દેતા હય.]

નૌકર—ચલ, નિકલ યહાંસે.

[નૌકર, બેદિલકો ખીંચતા હય, બહો ચિલ્લાતા હય.]

તમામ હુવા બાબ દૂસરા.

આમ તીસરા—દિખાવ પહલા.

દીવાનખાના.

[દિલશેર ઐર મુશરફ હોનો આપસમેં ખાતે કરતે હયે.]

મુસદ્દાત.

મુશરફ—મીલા દામાદ મુઝકો આપસા અચ્છે ધરાનેકા, બળ લાવું ન કયું મયે શક ઇસ મકસદ ખર આનેકા. ધરાદા થા અજીબો, આશનાવોંકે ખુલાનેકા, કઈ દિન ધૂમસે કરના થા જલ્સા નાચ ગાનેકા. મન્ઝ તુમને ક્રિયા, કુછ હોસલા અપના નહીં નિકલા, જમાના કયા કહેગા, “જેબસે પયસા નહીં નિકલા.”

દિલશેર—નહીં કરના મુનાસિખ અયસી ખાતોમેં જમાનેસે, નહીં કુછ ફાયદા, બેફાયદા દૌલત હુટાનેસે. શકત હય આર દિનકી વાહવા ! પયસા ઉરાનેસે, નહીં દેતા કોઈ જબ તંગ હો ઇન્સાન ખાનેસે.

મુશરફ—ઐર તો ખયર ! મગર ખુશખબરતકોબી ન ખુલાયા. નામદારખાં જયસેકો દઅવત ન દીયા. જોહો ભોગ અપને જીમેં કયા કહેજે, તમામ હિઝ મુઝે શર્મિન્દા કરેંગે !

દિલશેર—અગર આજ મયે ન ગયા, તો મેરે વજીરેકે લાખોં રૂપયે રૂબ જાયેંગે, ઇસ લિયે આજતો શરફ નિકાહ હો જાને દીબિયે, અંદ રાજમેં મયે ફિર આવુંગા ઐર યહાં આકે જલ્સા વ દઅવત હુંગા.

મુશરફ—ખયર ! જો કહો મુઝે મન્ગૂર હય, દિલારામકી શાદી આપસે હો, વહે બહુત જુરર હય. ફાજી અબી આતા હોગા, મયે જાતા હું ઐર તમામ તૈયારી કરાતા હું.

દિલશેર—બિસમિલ્લાહ ! [મુશરફ જાતા હય, દિલશેર ઐર કરતા હય.]

અખયાત.

ખુદા જલ્દી કરે સખ ખયરસે અન્જામ શાદીકા, નસીબોંસે હૂવા હય દેખના હુંગામ શાદીકા. નિકહ હો જાય તો જલ્દીસે દિલઆરામકો લેકર, નિકલ જાવું કિસી ટાપૂમેં, વાં જાકે રહું બેડર.

[દિલશેર, સામનેસે ખુશખખતકો આતા હુવા દેખકર હયરાન હોતા હય.]

એ કૈન ! ખુશખખત ! હાય !

[દિલશેર અકસોસસે હાત મલતા હય, ખુશખખત આતા હય, દિલશેર જ કરા કરકે અપનેકો છિપા-નેકી તબવીજ કરતા હય.]

અખયાત.

ઓહો ! તસલીમ. હજરત આધયે, બન્દા નિવાજી કી,

[દિલશેર હાત મિલાને ચહાતા હય, ખુશખખત હાતકો ઝટકકર ઇન્કાર કરતા હય.]

ખુશખખત—પકર મત હાય ઓ મલગેન ! ખૂની ! નાસજા ! મૂજી !
ખુલા બદળત મુઝપર હાલ તેરી જઅલસાજીકા,
ખિજાના તેરા આલમમે દગાબાજીકી બાજીકા.

દિલશેર—(દમમે) કિમે કહતે હો એ, અન્નન હો કયા જનકે સાહેબ ?
સુખન મુંહસે નિકાલો આદમી પહચાનકે સાહેબ !

ખુશખખત—ન પહચાનાયા પહલે, લેકિન અખ પહચાન આયા હું,
ખખર લેને તેરી મયે ખૂખ અય શયતાન આયા હું.

દિલશેર—(દમ દેકે) કૈન શયતાન ?

ખુશખખત—તુ દિલશેર નાખકાર !

દિલશેર—કયા પહચાન ?

ખુશખખત—અબી હો જાયગા ઇજહાર.

[ખુશખખતકી હિમ્મત દેખકર દિલશેર ઉસે દમ દેતા હય.]

દિલશેર—ખુશખખત ! અગર તુ મુઝે સમ્યા દિલશેર જાત્તા હય, તો દિલશેરકી દિલેરીબી માત્તા હોગા ! દુન્યામે કોઈ શય મુઝે ડરાનેવાલી નહીં હય. ઇસ વકૂત અપની ઇજજત લેકે વહાંસે ચલા જા, હમારે ખીચમે ન આ. અપની જાન, અપની હુરમત બચા, વર્તો સાત ફલકકે પદમે તુ અગર છિપેગા તો વહાંસેબી તેરી ખખર લૂંગા !

ખુશખખત—અગર મર જાવુંગા, તોબી મુશરફકી ઇજજત ઔર દિલારામકી જિન્દગી બરબાદ હોને ન દૂંગા. નાખકાર, ખૂખવાર ! ઇસ દો નેકીકે બદલે અપની જાન તુઝે મયે આપ હવાલે કરતા હું. મેરે બાપકી તરફ મુઝેબી તુ માર; મગર ઇસ બેચારે બૂડે રઈસકો ન કર ખવાર !
[ખુશખખતકો દિલશેર આજજીસે મનાતા હય.]

અખખાત.

દિલશેર—રખો અખસે હમારી દોસ્તી આપ,
અખસ રખતે હો હમસે દુશમની આપ.
નહીં ગર આહતી તુમકો દિલારામ,
મેરી તફસીર ખસમેં કયા નિકાનામ ?
ન ભરકાયા ન મૈંયને દિલકો પેરા,
કુસર ઇસમેં નહીં જિનહાર મેરા.

પુશખખત—હમારી દોસ્તી તુમસે ? અરે વાહ !
કમીનેસે શરીફાંકી હો, કયા રાહ ?

[પુશખખતકે ન માનેસે દિલશેર ઉસકે પાંવ પરતા હય.]

દિલશેર—છોર દો ખયર ! મુઝે યાંસે અલે જાને દો,

પુશખખત—છોર હું તુઝસે સિતમગારકો મર્વે ખૂનીકો ?

[મુશર્રફ બહદીમેં આતા હય ઔર પુશખખતકો ન દેખકર
દિલશેરકો તાકીદ કરતા હય.]

મુશર્રફ—દેર ક્યૂં કરતે હો, હવેં આં ગયે ફાજી સાહિબ,
આપબી ખ્યાહકો તૈયાર હો બહદી સાહિબ.

[યકાયક પુશખખતકો દેખકર મુશર્રફ પુશ હોતા હય.]

કૌન ! પુશખખત હો ? ઇસ વકત કહાંસે આયે ?

કિસ શહરકો ગયેયે, ક્યૂં હો વહાંસે આયે ?

આ ગયે વકત પ તુમબી તો બહુત ખૂબ હવા,

આબ અબી ખ્યાહ દિલારામસે હય ફાદિરકા.

પુશખખત—આ મયા વકત પ દેને તુમહેં ગમનાક ખયર,
શુક હય આપકી ઇજજત પ અબી કમ હય જરર !

[મુશર્રફ હયરાન હોકર પૂછતા હય, દિલશેર અફસોસ કરતા હય.]

મુશર્રફ—સાદ ફરમાઇયે, કયા આત હય ?

પુશખખત—મુનિયે સળ હાલ !

બખ્શિશ ધરમેં તુમહારે ચ્હે ખીજા હય સળ જાલ.

જાન્ટે જિસકો શરીફ અપના હો તુમ ઔર શરીફ,

હય બહ દિલશેર, મેરે આપકા ઔર મેરા ફરીદ !

ખનકે નબ્વાળ જો રહતા હય તુમારા સાથી,

હય બહ બેદિલ, નહીં નબ્વાળ, હય ઇસકા સાથી !

આપકા ઇસને મેરે ખૂન કિયા : મયને પતા,

જાકે ખુદ ઇસકા જમાયા હય, ચ્હે લો અય દાના.

મુશર્રફ—આહ ! કયા ખાત હમ, કયા જમ્મલ, યહે અધેર કયસા !
(ગુસ્સેસે) ગુસ્સા આતા હય કે કયું કર કુવા અધેર અયસા !
[દિલશેર ખાતકો ટાલનેકે લિયે ખાતે બનજતા હય.]

દિલશેર—અધેર ! કુછ અધેર નહીં, સિદ્દ સમજકા ફેર હય.
અદાવત ! મહજ અદાવત ! દિલારામસે શાદી ન હોનેકી અદાવત !
સાફ વહી કીના, વહી દુશમની. યેક દુશમનસે યેક આબરુદાર દોસ્તકો
જલીલ કરાના, યહે કયસી શાદત, કયસા દોસ્તાના ? કલ મુઝે ઇસ
ધરમે પાની પીના હરામ હય, ઔર અગર ઇસ વફત ઔર કુછ મેરી
હિકારત ઔર જિસ્લત આપને ઇસકે મુંહસે સુની, તો અબી આપકો
મેરા સલામ હય.

પુશખખત—હંહં ! ચોરી ઔર સિરજોરી ? અબી સખ જાહિર
હો જાયમા ! [પુશખખત, બેદિલકી માકે પાસસે લાયે કુવે રમાલ
વ જંજીર મુશર્રફકો દિખાતા હય.]

અખયાત.

દેખો જંજીર વૂ રમાલ મેરે બાપકી હય,
નામ હય ઇસ પ લિખા—અફકલ કહાં આપકી હય ?
ઉસ્સે મમ્મલમ મુઝે બેદલિ હર ખાત હુઈ,
માંસે બેદલિકે યકાયક જો મુલાકાત હુઈ.
ખૂબ ખાતિર જમ્મલ કરકે મયે યહાં આયા હું,
લો યહે તસવીરબી પૂલીસસે મયે લાયા હું.

[પુશખખત તસવીર નિકાલકર મુશર્રફકો દેતા હય,
મુશર્રફ તસવીરકો દિલશેરકે ઝહેરેસે મિલજતા હય.]

મુશર્રફ—આહ ! દિલશેર ઇસ્તિહારી ઇસ પ તો લિખ્યા હય નામ !
પુશખખત—ઔર ઝહેરા ઇસ્સે ઇસ મૂજકા મિલજતા હય તમામ !
મુશર્રફ—હાય ! ઇસને કામ મેરા કર દિયા કયસા તમામ !
પુશખખત—કર લિયા ઇસને બતીજકો તુમારે આકે રામ.

[મુશર્રફ ગાલેખ જતા હય, પુશખખત રોકતા હય.]

મુશર્રફ—ઘોરના મૂજકો વાજિખ હય નહીં જિનહાર અખ,
દૂંગા પૂલિસમે ઇસે, હય યહે ખરાબીકા સખખ.

સખખત—હહરિયે, જલ્દી ન કીજે, હો અગર મશહૂર ખાત,
ખાકમે મિલ જાયગી ઇજજત તુમારી નેક ખાત.
આગ બરકાનેસે ફાસિલ કયા ? ખુઝાના આકિયે,
ઇસકે સાથીકો ઇસ અખ જલ્દી ખુલાના આકિયે.

[નોકરકો ખુલાતા હય.]

मुशर्रई—हय कोन ? [नौकर आता हय.]

नौकर—छ हां,

मुशर्रई—जुला ला नके धसके दोस्तको,

नौकर—कौन ? व्हो नव्वाण ?

मुशर्रई—हां, बल न, यहांसे दूर हो.

[नव्वाणका नाम सुन्तेही मुशर्रई गुस्सेमें आ जाता हय,
नौकर तअनजुण होकर धनराके जाता हय, मुशर्रई
आह व अइसोस करता हय, दिलशेर गम आता हय.]

दिलशेर—(फुदसे) दिलशेर ! फुदने या जिसे शेर बनाया,
अइसोस ! उसे धरुने अण बेर बनाया !

[भेदिल अकरके आता हय.]

भेदिल—आपका नौकर अण अइमके हय, उद्व हय निरा !
सो रहया भयें, दिया धस गोरसे मुअको हिला;
यहे नगानेका अभीरोके नहीं हय फायदा !
आपने शायद जुला बेण हय ? कहिये; क्या हुवा ?

[मुशर्रई दोनोको मारने जाता हय, पुशयफ्त रोकता हय.]

मुशर्रई—दूर हो, निकलो धसी दम, सामनेसे दूर हो,
नव, भागो दोनो, मुंह काला करो अय भूज्यो.

[मुशर्रई फिर मारने जाता हय, पुशयफ्त उसे
मनाता हय, दिलशेर बला जाता हय, भेदिल भारे
उरके कमरेमें छिपता हय.]

पुशयफ्त—अण आपनी यहांसे बलिये, भयेंली साथ हं.
आने नानेवालोंको समझाधये, कुछ जात बनाधये, शादी टल ननेकी
अणर सुनाधये. अच्छा हुवा, आपने धूमधाम न किया, आधये.

[छिपा हुवा भेदिल भाग जाता हय, मुशर्रई पयताकर
पुशयफ्तको गले लगाता हय.]

मुशर्रई—हाय ! ओ इरिस्ता असलत, हई शरीक अण्ण !
अगर भयें तुअसे हिलारामकी शादी देता, तो क्यूं यहे मुसीबत सर
बेता ! मुअे मुआइ कर और आनही उसे कुनूल, ता दूर हो सण भलल.

पुशयफ्त—साहिब, अण मुअे व्हो भियालनी नहीं हय,
मेरी शादी यहांसे दूर येक अभीरकी नवासी रयदान नामीसे हो गई,
अण कुछ भलाबली नहीं हय. बलिये अण काम देभिये, धसका
अनम देभिये. [मुशर्रई अइसोस करता हय, पुशयफ्त मनाकर
साथ ले जाता हय, दूसरे तरफसे हिलाराम इरसी

લિખાસમેં રંજકે સાથ મચ્છે ખવાસોંકે આતી હયે,
ખવાસેં સુહાગકા રાગ ગાતી હયે.]

માંક—ગરબી.

ખવાસેં—શાદી મુખારક બાગ ભરી જમ જમ સોહે સુહાગ.
ચમનસી રહે તૂ પ્યારી શાદ હરી, હો સદા રંગ રાગ.
ચેરી તેરી હો આકે હૂરો પરી—શાદી.

[એક ખવાસ દિલારામકો કંગના બાંધતી હય.]

કંગના બાંધાય નાનુક નાજ ભરી મેરી બનરી નાદન,
જગતમેં રહે તેરી નામવરી, અયશ હો નવ જવાન,
ન કમ હોવે દમભર રાહત જરી—શાદી.

[એક ખવાસ દિલારામકો ગમગીન દેખકર મનાતી હય.]

અખ્યાત.

ખવાસ—હંસો, બોલો, કિસ વાસ્તે હો મલૂલ ?

ખિલે બાગે અરમાંમેં શાદીકા ફૂલ.

દિલારામ—ખુદા, મુઝકો બહના બહો દિનતો દિખાય,

ખખર હય કિસે, કલકો કયા પેશ આય !

૨ ખવાસ—હંસો, બોલો, આવો, કરો ચલકે સયર,

દિલારામ—ચલો, તુમ ચલો, મચ્છે આતી હું ખખર !

૧ ખવાસ—ચલો બહના, મેંદી રચાને ચલેં,

૨ ખવાસ—ચલો આવ, સુહગી બનાને ચલેં.

[સખ ખવાસેં જાતી હયે, દિલારામ અપની હાલતપર
અફસોસ કરતી હય.]

“ Jenny my own true love ”—Air.

દિલારામ—નહીં મેરા બહો રંજ જો ટાલેસે ટલ જાય,

લગા હય ધુન જિસ ચીજમેં, બેશક બહો ગલ જાય.

ગમે નિહાંકી હો ખખર, કિસકે દિલકો હાય !

ફલકસે દિલકે હાય ! કમ ગમકા બાદલ જાય !

દેખૂં કયા દિખલાય ખુદા, દેખૂં કયા ચલ જાય,

જાયે હસરત જાનકી, યા દમ અબ્બલ જાય.—નહીં.

[મુશર્રફ નૂરજહાંકે સાથ ફિક કરતે હુવે આતા હય.]

અખ્યાત.

મુશર્રફ—કયા કહેં, હમપર ગજબ દૂટા ખુદાકા ચક બ ચક !

કર ગયા બસ કામ મુઝ નાકામકા જૌરે ફલક.

[મુશર્રફકો બેચયન દેખકર દિલારામ ધખરાતી હય.]

દિલારામ—(ખુલ્લે) યા ધલાહી ખમર કરના, કુછ ખુરે આસાર હવે,
(નૂરજહાંસે) કયૂં ચચાકા ફાલ કયા હમ, કિસ લિયે બેજાર હવે ?

મુશર્રફ—શાદીકા હોગા તુમકો દિલારામ તો ઉમંગ,
કિસમતને લેકિન ઔરહી બદલા યહાં હય રંગ !
દુનિયા હય અય અજબુજ પહે મયદાન જંગકા,
ફૂખ સુખકા જંગ નિસમેં હય નિત ચેક ઢંગકા.
શાદી તુમારી ઠહરીથી નિસ્સે, બહો યક શરીર;
દિલશેર નામી ઠગ થા, યહાં થા બના અમીર.

[દિલારામ ચોંકતી હય.]

દિલારામ—હય હય ચચા ! પહે આપ પ ધજદાર હો ગયા ?
દિલ આપકાલી જબતો ખમરદાર હો ગયા !
અય અર્પ ! દો ધરી ન કિયા તૂને સખ હાય !
મુઝ બેગુનહકિ જાન પ કયસા પહે જચ હાય !

[દિલારામકો વાફિફકાર જાનકર મુશર્રફ ગુસ્સે
હોતા હય.]

મુશર્રફ—કયા ફાલસે તુ ઉસકે ખમરદાર થી અરે !
ઉસ બદમઆશકી તુ છિપી યાર થી અરે !

[દિલારામ, મુશર્રફકે પયર પર દોળાતું મિરતી હય
ઔર દામન પકરકર આજબુ કરતી હય.]

દિલારામ—મયે તો બશર હું એક ખતાવાર આમમેં,
પૂંસ જાતે હવે ફરિસ્તેબિ ઉલફતકે દામમેં.
હાજિર ગલા હય, કાટ લો, યા મુઝકો તેગ દો,
આહો બે તુમ સજા, બહો મુઝે બેદરેગ દો.

મુસદ્દસ.

મુશર્રફ—

(ગુસ્સેસે) નિસને તપ્પાહ મુઝકો, મેરા ખાક ધર કિયા,
ઉસ્સેહી સાજ તૂને અરે બદ ગુહર કિયા ?
દિલ દે દિયા છુટેરેકો, મેરા ન ડર કિયા,
મુઝકો ખિયાલ અમરસે તૂને બતર કિયા ?
માં બાપને તેરે તો જહાંસે સફર કિયા,
ખૂખ ઉન્કા નામ તુનેબી રોશન મગર કિયા !

[ચિડકર મારને જાતા હય, નૂરજહાં રોકતી હય.]

અખ્યાત.

નૂરજહાં—હરોભિ અય મિયાં, કરો ઇલા ગજબ નહીં,
ઇલાભિ ચેક બચ્ચી પ અચ્છ ગજબ નહીં.
બોલી હય, બે જબ્બાન હય, નંન્દી નદાન હય,
ઇસકા નહીં કુસૂર, યહે બેજ ગુમાન હય.

મુશર્રફ—ઇસ નંગ ખાનદાનકો પાલા ઇસી લિયે ?
મા બાપસે જિયાદા સમ્બાલા ઇસી લિયે ?
ભાઈ ગયા જહાનસે, ભાવજ ગુજર ગઈ,
યહે નાબકાર કયૂં ન ઉસી વફત મર ગઈ !

દિલારામ—બેશક કુસૂરવાર હું, બેશક હું નાસજા,
દુશ્મન હું નંગો નામકી, બદકાર, બેદયા !
પરતા હય કૌન આપ મહબ્બતકી લાગમેં,
સમસે તો કૌન જાનકે ગિરતા હય આગમેં ?

[ગરદન ઝુકાકર પાવ પર ગિરતી હય.]

મુશર્રફ—ખૂની હય બદમઆશ, જગહ ઉસકી દાર હય,

દિલારામ—અપનીભિ ઉસકે દાર પ અબતો મદાર હય !

મુશર્રફ—જગમેં જો હય ખુરા બહ તુઝે કયૂં અજબ હય ?

દિલારામ—અચ્છે ખુરેકિ ઇસ્કમેં કિસકો તમીજ હય.

શરમિન્દા મત કરો, મુઝે કાટો કે માર લો,
તલવાર લાવો; સર મેરા તનસે ઉતાર લો.

[દિલારામ જાર જાર રોકર સરકો પાંવપર રખતી હય,

નૂરજહાં સહલાતી હય, મુશર્રફ રફમ ખાતા હય.]

મુશર્રફ—કયસા ગજબ ખુદાને યહે ઝાલા સિતમ ! સિતમ !

તેરા કુસૂર કયા, હુવે લાચાર ખુદહી હમ.

[મુશર્રફ દિલારામકો ઉઠાકર ગલે લગાતા હય, દિલારામ
બેઇખિતયાર રોતી હય.]

જાને દો, ખાયર ! જોકે મુકદ્દરમેં થા, હુવા,

અબ જ કરો ઠિકાને, હુવા સો હુવા, હુવા.

દિલારામ—કરતે હો મુઝ પ રફમ, શકકંત હય આપકી,

લોકિન યહે ચોટ અયસી મેરે જોકે હય લગી,

મુરજા ગઈ જવાનીકી મેરે બસ અબ કતી,

ચોરેહિ દિનમેં દેખૂંગી મયેં મૌતકી ગલી !

[દિલારામ રોતી હય, નૂરજહાં મનાતો હય.]

નૂરજહાં—બેટી ન અયસી ખાત કરો ઇસ જવાનિમેં,
કયા આકે તુમને દેખા અબી જિન્દગાનિમેં ?
મત લો ખિજાંકા નામબી ફરસે બહારમેં,
ફૂલી ફૂલી રહો અમને રોજગારમેં.

દિલારામ—અલ્લાહ આપકી યહ મુખારક કરે દોઆ,
(મુશર્ફસે) લેકિન ખતાઇયે મુઝે, કે બહો કહાં ગયા ?

મુશર્ફ—દિલશેર ?

દિલારામ—હાં,

મુશર્ફ—ગયા બહ કહીં, કયા ખખર મુઝે ?
લેકિન નજર ન આયેગા બહ ફિર કબી તુઝે.

દિલારામ—સખ હાલ ઉસકા કિસને કહા આપસે બલા ?

મુશર્ફ—પુશખખતને, કે જિસને લગાયા હય સખ પતા.

[પુશખખતકા નામ સુનકર દિલારામ પચતાતી હય.]

દિલારામ—પુશખખત ! હાય ! મુંહ જિસે દિખલાવુંગી મયેં કયા !

બેદજતીસે મેરી બહો આગાહ હો ગયા !

[જમીનપર ટુકટુકી બાંધકે રોતી હય, યેક નૌકર
આનકર નામદારખાંકે આમદકી ખખર દેતા હય.]

નૌકર—અય સરકાર જી વિકાર, મુશિદાબાદસે આપકે દૂસરે
હિસ્સેદાર સરદાર નામદારખાં આયે હયેં.

અયત.

મુશર્ફ—ચલતા હું મયેં, (દિલારામસે) ન રો અય દિલારામ, જી ન દે,

(નૂરજહાંસે) મયેં જતા હું, સમ્બાલ તૂ, બહલાકે રખ ઇસે.

[નૂરજહાંકો સોંપકર મુશર્ફ મઅ નૌકરકે જતા હય]

દિલારામ—અય અચી, મુઝે યહે ધર અખ ફયદખાના હય. જયસે

દિલશેરકો નિકાલા, મુઝેબી ઉસકે સાથ નિકાલ દો, ઉસીકી રાહમેં
ડાલ દો. યહે સમઝો દિલારામ મર ગઈ

[દિલારામ રોતી હય, નૂરજહાં મનાતી હય.]

નૂરજહાં—બેટી, રો-રોકે ન દે જાન, મેરા કહા માન. મયેં જાકે તેરે
અચાકો સમઝાતી હું, સમઝા ખુઝાકે તેરી તસલ્લીકી કોઇ ખાત ખનાતી હું.

[નૂરજહાં જતી હય, દિલારામ અપને હાલપર
અફસોસ કરતી હય.]

આસા—ગજલ.

દિલારામ—સાથ ઉસકા મુઝે હર તૌર ગવારાહી થા,
 ઉસકી દૂરીમેતો મરના મુઝે પ્યારાહી થા.—સાથ.
 જનબી કયું ન ગયા લેકે તૂ મેરી દિલબર,
 દિલતો ઉલફતમેં તેરી કબસે હુવા રાહી થા.—સાથ.
 મુઝ સિતમકશકો કહીંકા ન કિયા તૂને હાય!
 કયા તુઝે લૂટનેકો દિલ રહે હમારાહી થા ?—સાથ.
 [દિલશેર દૂસરે બેસમેં આતા હય, દિલારામ ચાંકતી હય.]

મુસદ્દલસાત.

દિલારામ—કૌન ?
 દિલશેર—મયેં દિલશેર;
 દિલારામ—આયે કિસ તરફ તુમ ફિર યહાં ?
 દિલશેર—નૌકરોંકો દેકે રિશવત આ ગયા ફિર જાને જાં.
 દિલારામ—અબ તુમારા કયા ઇરાદા હય કરો જલ્દી બયાં ?
 દિલશેર—આવ શાદી ફર લેં ચોરીસે ચલો હમ તુમ બહમ,
 દિલારામ—ધરસે બાહર જાયેતો, લેકિન અગર કુછ હો સિતમ ?
 ઇસ્સેતો ખહેતર યહી હય, નિકલે ગર ઇજ્જતસે દમ !
 [દિલારામ રોતી હય, દિલશેર મનાતા હય.]

અબખયાત.

દિલારામ—મેરે પાંચ ઉઠતે નહીં, ફિરતા હય ઇન બાતોંસે સર !
 દિલશેર—વ્હો મહબ્બત, વ્હો ફસમ કયા હો ગર્ઈ પૂરી મગર ?
 જિદંગી બર સાથ દેનેકા તેરા ઇફરાર હય,
 ઇશ્કકે મયદાનમેં તુઝકો અબીસે હાર હય ?
 બનકે બેગાયરત યહાં રહેનેમેં કુછ ઇજ્જત હય અબ ?
 શાદી મેરે સાથ કર લેનેમેં બસ ફરમત હય અબ.
 નીચે ઔર ઉચેકે આગે સર તેરા નીચા હુવા,
 નંગમેં નામૂસમેં તો કયા હય અબ રખ્યા હુવા ?
 દિલારામ—સચ હય અથસે હાલમેં રહેનેકા અબ ચારા નહીં,
 લે ચલો મુઝકો, સિવા ઇસકે કોઈ ચારા નહીં.
 ખમમાચ—તિરાના.

દિલશેર—

સનમ, અલમ ગમ નાહિં કરના,
 હાજિર હું મયેં હરદમ હોના શાદકામ તૂ,
 ઓ જાની, નાદાની કર નાહિં કરના.—સનમ.

ખોડેા ખતર દિલબર આવો છોરો સખ,
 જન હમ પ કરમ, આજ કીજે સનમ, માન લીજે સનમ-હાજિર.
 [દિલારામ, દિલશેરકે સાથ જાતી હય, દસરે તરફસે
 મુશરફજાહ સાથ નામદારખાંકે આતા હય, ઐર
 બચકતા હય.]

અખયાત.

મુશરફ—મેરા તો હાલ સુન ચુકે તુમ નામદારખાં,
 કાદિરકા હાલ હમસે મુશરિસલ કરો બયાં.

નામદારખાં—હો ગયા સાખિત કે બેશક ખૂન કાદિરકા હુવા,
 હાથસે દિલશેરકે બહો રાસ્તેહીમે મુવા.

મુશરફ—ઐર બહો દિલશેર, કાદિરબેગ બનકર થા રહા;
 મેરે ઘરમે, ઐર ફરેબ ઉસકા હય આખિર ખુલ ગયા.

નામદારખાં—લાશ કાદિરબેગકી જિસ રોજ હાથ આઝીધી યાર,
 થા ગયા દિલશેર બેશક રાતકો હોકર સવાર.
 દી સવારી જિસને, ફેંતા હય ગવાહી ખુદ વહી,
 ચોરકા થાંગી, હય કરતા દાદગુવાહી ખુદ વહી.
 હોતી તહફીફાત હય પૂલીસમે ઉસકી વહાં,
 ઐર મર્ચે આયા હું લેને હાલ ઉસકા અખ યહાં.

[મુશરફ, નામદારખાંકે તરફસે હાલ સુનકર ગમ ખાતા હય.]

પહાડી—તિરાના.

મુશરફ—અય બાઈ, કયા અજાબ ! પરા હય બે હિસાબ;
 મેરે સરપર, મેરે ઘરપર, નામ રૂખા હય.—અય.

મિલા હય મિટીમે નામ હમારા સારા, દામ હમારા સારા,
 મેરે પરવર, મેરે દાવર, કુહર રહ કયસા હય.—અય.

[દિલારામ ઐર દિલશેર શાદી કરકે આતે હય, દિલા-
 રામ દોળાનુ હોકર અર્જ કરતી હય, દિલશેર સર
 ઝુકાયે ખરે રહતા હય, નામદારખાં હયરતસે દિલ-
 શેરકો દેખતા હય.]

મારવા—હુમરી.

દિલારામ—મેરે વાલી, જાતે આલી—મેરે.
 હુવા ખુદાકે ફજલો કરમસે,
 અલમ સિતમ સખ અખતર હમસે,

છૂટી હું મથેં અબતો ગમસે—મેરે.

[મુશરફ, દિલશેરકો શકડી નજરસે દેખતા હય.]

અબખ્યાત.

મુશરફ—(દિલારામસે) સાથ હય યહે કૈન તેરે ?

નામદારખાં—યહે તો હય અસફનદિયાર !

માલ મેરા મુઝકો ધોકા દેકે યહે લાયા હય માર.

મુશરફ—ઁ નહીં, દિલશેર હય યહે,

નામદારખાં—ઁ નહીં, અસફનદિયાર !

બનકે ફાસિદ ધર હમારે થા ગયા યહે જી વિકાર.

ખત દિયા, બોલા કે ફાદિર બનકે પહુચે ખયરસે,

આયજે કુછ દિનમેં, જખ હોંગી ફરાજત સયરસે.

ઘોર જુલ મુઝકો દિયા, હો ખાર જર ઠગ લે ગયા,

કરકે જાદિર ખુદકો તાજિર, મુઝકો ધોકા દે ગયા.

રૂપ યહે કયસા ! મિલાયા મુઝકો ઘોરહી બેસમેં,

મુશરફ—કરકે ફિરતાં હય હમેશા સાંગ યહે હર દેસમે.

[નામદારખાં ગુસ્સેસે લપકતા હય, દિલારામ ખચાતી હય.]

ગજલ—તહતુલ લેફજ.

દિલારામ—સુનો સાદિખો હાય ધસપર ન ડાલો,

સંબાલો, મથેં કહતીઃ હું સાદિખ સંબાલો !

કર આઈ હું ચોરીસે મથેં બનકે શાદી,

જો ચાહો તો ફાજસે સાખિત કરાલો.

ખતા યહે મેરી હય, મથેં મરતી હું ધસપર.

મુઝે માર ડાલો ! મુઝે માર ડાલો !

[મુશરફ લાયાર હોકર ગુસ્સા દખાતા હય.]

અબખ્યાત.

મુશરફ—હાય તૂને ધરમેં મેરે હય લગાયા નાખકાર !

ના ખલફ લરખી ન તુઝસી હોગી કોઇ જીનકાર.

દિલારામ—સય હય લેકિન દૂટ સકતા હય નહીં અબતો નિકાહ,

મેરે ખાતિરસે કરો ધના ખુદારા તુમ મખાહ.

મુશરફ—[ચિફકે] ગર અદાલતમેં મેરી દૌલતબી સારી હો તખ્તાહ,

હો, મગર ફાયમ ન રહને હું ફખી તેરા મથેં ખ્યાહ.

[ગુસ્સેમેં ખુશરતા હય.]

નૌકરો ? પકરો ઇસે, કમરેમે' રખ્યો ખંદ,

[નૌકર આતા હય.]

દિલારામ—હાય !

મુશરફ—મયે ખુલાતા હું સિપાહી, ભાગ ચ્હે મૂજી ન જાય.

[મુશરફ ઇશારેસે દિલશેરકો બતાવતા હય, નૌકર પકરકર

દિલશેરકો અંદર ખીંચ લે જાતા હય.]

(નામદારખાંસે) આપની ચલિયે જરા બનકે ગવાહ !

દિલારામ—રહમ મેરે હાલપર કુછ રહમ આહ !

મુશરફ—(ખવાસકો) સુન અય અખ્તર ?

અખ્તર—જી,

મુશરફ—ઇસે લે જા તુ કમરેમે' શિતાબ,

દે ન જાને, પર જહાં હય ખંદ વ્હો ખાના ખરાબ !

ખાતબી કરને ન પાયે કુછ કબી દિલશેરસે.

અખ્તર—મયે બજા લાલુંગી ફરમાન, આપ મત વખરાઇયે.

[દિલારામકો અખ્તરકે સંપુર્ણ કરકે, મુશરફ મઅ

નામદારખાંકે જાતા હય, દિલારામ જાર જાર રોતી હય.]

ગિલા—ગજલ.

દિલારામ—યા રખ મયે ગિલા કિસ્સે કર' કોન મેરા હય,

ફરિયાદરસ અબ તૂહી બસ અય બારે ખુદા હય.—યા.

કિસ્તી મેરી ગિદાબે હલાકતમે' ફૂંસી હય,

અય બહરે કરમ દેખકે તૂ ઉફદાકુશા હય.—યા.

ગુલજાર ન છોરેગી કબી ખુલખુલે શયદા,

સૈયાદ અગર જખ્લબી કર ડાલે તો કયા હય.—યા.

આલદા ગુબાર ઉસ રુખે દિલબરકો ન દેખૂં,

હો જાવું તહે ખાક, યહી મેરી દોઆ હય.—યા.

[જાર જાર રોતી હય, અખ્તર તસલ્લી દેતી હય.]

તિલંગ છુલા—ગત.

ખવાસે—કયૂં હારપે રોતી હય તૂ અશકોં કે ગોહરકે,

ફાબિલ નહીં મોતી ચ્હે તેરે તારે નજરકે.

સખ—કર ન હાલ તૂ નિહાલ, છોર મલાલ,

આવેગા નયનોં કા તારા, દિલમે' સહારા.

રખ તૂ ખુદારા, ઇતના કહા જરો માન,
હમ તેરા હાલ દેખકે જારો નજાર હવે.
યૂં ગમ ન ખા પિયારી હમ તુઝપે નિસાર હવે,
ગમ કયૂં ચહે સહતા એજી પ્યારી ખાનો—કર.

અખયાત.

અખતર—કરો સમ, મત જન રો રોકે દો,
ચલો અપને કમરેમે, રુસવા ન હો.

[મુશરફ થાનેદારકો બાહર કહરાકે આતા હય ઐર
દિલારામકો વહીં ખરી દેખકે ખદા હોતા હય.]

મુશરફ—ખરી હય અબીતક યહીં બદશઆર ?

દિલારામ—(આજજીસે) તુમારી શક્કતકો ઉમ્મેદવાર.

મુશરફ—(ધકા દેકર) નિકલ, દૂર હોખ યહાંસે શિતાખ,
[અખતર, દિલારામકો લે જતી હય, મુશરફ થાનેદારકો
અંદર ખુલાતા હય.]

ચલે આવ કુતવાલ સાહિબ જનાખ.

[થાનેદાર મઅ સિપાહીકે અંદર આતા હય.]

મુખમસાત.

(કમરા ખતાકર) બંદ ઇસ કમરેમે હય બહો બદશઆર,

થાનેદાર—(સિપાહીસે) જલ્દ પકરો, વર ન હોવેગા ફિરાર !

[સિપાહી કમરેમે જતે હય, મુશરફ ખુશ હોતા હય.]

મુશરફ—હો ગયા દિલશેર ખૂતી બસ શિકાર,
કયદસે બાગાયા જો દો તીન ખાર.

થાનેદાર—મુઝકો થા સરકારસે ચહે ખાસ કાર,
દૂંઢતાથા ઇસકો મયે લયલો નહાર.
થક ગયા મયે દૂંઢકે શહરો દયાર.

[સિપાહી જલ્દીમે હયરાન હોકર આતા હય.]

સિપાહી—વાંતો કાઈબી નહીં હય નામદાર,
છત મગર દૂટી હય ઘરકી જીવિકાર,

મુશરફ—આહ ! બાગા તોરકે છત નાખદાર !

[સખ કમરેમી તરફ દોર જતે હય.]

બાળ ત્રીસરા—દિખાવ દુસરા.

રાસ્તા.

[દિલારામ મદાને બેસમેં મઅ દિલશેરકે બાગકે આતી હય આર થકકર ઠહર જાતી હય—વકત આધી રાતકા.]

અખયાત.

દિલારામ—જિસ ધરકો માકે ગોદસે સમજીયી મયે અજુજ,
જિસ ધરકે આગે મુઝકો ધરમ થા ન કોઇ ચીજ,
તેરે લિયે અય યાર કિયા વ્હો તખાહ હય !
અખ તેરે હાથ આહકી મેરી નિખાહ હય.

દિલશેર—જખતક કે દમમેં દમ હય, તુમહારા ગુલામ હં,
તેરી રજાકી રાહમેં હાજિર મુદામ હં.

મુસદ્દસ.

દિલારામ—અખખારમેં તુમારી ખખર જખ કુહ આતીયી,
હયખત તુમહારે નામસે મુઝકો ડરાતીયી.
ડર જાતીયી, જખ્યાં ન કલી ફિર હિલાતીયી.
સોને કલી અકેલી ન ઉસ દિન મયે જાતીયી.
ઔર આજ સાથ ઉસકેહી ધર છોર જાતિ હં,
દુશમનકો દોસ્ત. દોસ્તકો દુશમન ખનાતિ હં.

[દિલારામ રોતી હય, દિલશેર સમજાતા હયા.]

જિલા—હુમરી.

દિલશેર—પછતાવો નહીં, આવો, ફિર જવો ધરસે,
નાહકં પુરા હાલ કયૂં હય પ્યારી ડરસે—પછતાવો.
ગુજરી રયન આધી ઝટપટ આવો,
હાજિર હં બંદા મયે તેરા, ખિદમત કરનેકો સરસે—પછતાવો.
[કિસી દોસ્તકી દઅવતસે ફિરતે હુવે યકાયક ખુશ-
ખખત ઔર રયદાન આતે હયે, ખુશખખત, દિલારામ
ઔર દિલશેરકો પહચાનતા હય.]

અખયાત.

ખુશખખત—દિલારામ ?

દિલારામ—(ડરકે) ખુશખખત !

દિલશેર—(હપટકે) ક્યા ખાત હય !

પુશખખત—દિલારામ દિલશેરકે સાત હય !

[રમદાન દિલશેરકા નામ સુનકર ચોકતી હય, પુશ-
ખખત દિલશેર પર ગાલીબ જાતા હય, દિલારામ
ઉસે બચાતી હય.]

દિલારામ—પુદાકે લિયે મત સતાવો ધસે,
ચુનહગાર મયે હં, સજા દો મુઝે.

દિલશેર—(દમ દેકે) પુશખખત, ઇસ જગહ ન ચલેગી તેરી કબી,
ચાહે જો જિન્દગી તો ચલા જા અબી, અબી.
મયે ચુપ રહું યહાં ? યહે મુશરફકા ઘર નહીં !
યા આજ તેરી જાં નહીં, યા મેરા સર નહીં.
[દિલશેર લરનેપર તૈયાર હોતા હય.]

પુશખખત—ખૂની લટેરે, શહર હય, જંગલ નહીં હય યહે,
લટે શરીફાંકે તુ; યહાં બલ નહીં હય યહે.
[ગસ્તકી આપાજ આતી હય, પુશખખતકા ચોકતા હય.]

ચોકીદાર—જગો, જગો, સેનેવાલો જગો !

[પુશખખત આવાજકે તરફ ઉગલી ઉઠાકે દિલ-
શેરકા દિખાતા હય.]

પુશખખત—સુન લે યહે પહરેવાલોંકી આવાજ, નાખકાર,
તેરે લિયે અબી ઉઠે લેતા હું મયે પુકાર.

દિલશેર—જો હો, કબી ન ઊરકે ઇસકો મયે જાવુંગા,

પુશખખત—કયસે ન ઊરેગા તુ, અબી મયે છુરાવુંગા.

[સિપાહીયોંકે પુકારનેકો રુખ કરતા હય, દિલારામ
પાંવ પકરકર રોકતી હય.]

દિલારામ—હય હય ! કિસીકો ન ખૂલાવો, ફજલતી ન કરાવો !
મયે કહીંકી ન રહી, મુઝે જાને દો. અગર કિસી ચેકકાબી મુઝે યહાં
દિખાવજે, પુદા કસમ યહાં મેરી લાશ પાવજે ! મયે મર જાવુંગી,
કિસીકો ક્યા મુંહ દિખાવુંગી !

અખયાત.

દિલશેર—રમદાન, સુન તુ ખ્યાતસે, શૌહર હય યહે તેરા,
ઐર મયે તેરા હં આપ, યહે દુશમન હય કયું મેરા ?
સમજા ઇસે તુ, અજસે અદાવત યહે ઊર દે,
જાજ હો મઈ સગાઈ, તો હય ધાયર કિસ લિયે !

[ખુશખબર ઐર દિલારામ નિહાયત મુતહૈયર હોતે હય.]

રયહાન—તુમ આપ મેરે ?

દિલશેર—મયે હું પિદર તૈરા બેશુમાન !

સખ હાલ મુઝસે સુનકે દિલા દો મુઝે અમાન.

મુસદ્દસ.

આયા ફરેખ રચને યહાંબી તુ નાખકાર,

અખ આપ બનકે આપ, ફૈસાને ચલે શિકાર ?

રયહાન—દિલશેર નામ આપી હો સાહિબ મેરે પિદર ?

ખયત.

(ખુશખબરતસે) નાનાસે અપને પાછથી મયનેબિ રહે ખખર,

શૌહર, ધન્હે તુ છોર દે, ધનપર સિતમ ન કર.

[રયહાનકે કહનેસે ખુશખબર દિલશેરકે તરફસે નજર ફિરાતા હય.]

ફિકે.

દિલશેર—નહીં ! ઝૂંઝૂં નહીં રહે મૈરા ખયાન, ગૌરસે સુનો રહે દાસ્તાન રયહાન ! તેરી માંથી ચેક અમીર કખીરકી બેરી, ધરાનેદારકી લરકી. મયે યકાયક જે ઉસસે દો ચાર હુવા, તીરે ફરક મેરે કલેગેકે પાર હુવા. સૌ બનસે ઉસે ચાહા, અમીરજાદા બન ફરેખસે ઉસે ખ્યાહા. બખ જમાના ગુજરા ચોરા, બદ નસીબીને મેરા બરમ ફોરા, મયેને ઉસે છોરા, ઉસ બિચારીને મેરી બેવફાઈકી ખખર પાઈ તો દમ તોરા. ગાયરત વ હયાસે મર ગઈ, તુઝે છે મહીનેકી છોર ગુજર ગઈ. તેરે નાનાકો તુઝે અપને ધરમે રખના નાગવાર હુવા, ચેક આદમીકા; જે તુઝે અપને ધર લે બકર ઉબરતપર પાલે, તલખગાર હુવા. મયેને જે રહે ખખર પાઈ, મુઝે ઔલાદકી મુહબ્બત આઈ; ચેક હાજીકા બેસ ક્રિયા, તેરે નાનાસે મિલ સાલિયાને ઉબરત પર તુઝે પાલનેકો ઉસે લિયા. વહાંસે લાકર અપને દોસ્ત બહરામકે ધર તુઝે રખ્યા, ઔર ખરાખર તેરા ખર્ચ બેહરામકો બેજતા રહા. મગર અફસોસ કે :—

અખયાત.

ખુશખબર તુઝકો ખ્યાહકે મુખતાર હો ગયા,

દુશમન હુવા અજુજ, મયે લાચાર હો ગયા !

મુસદ્દસ.

લાચાર મયે હુવા હું દિલારામકે સખખ,

જીતેહિ જી મુવા હું દિલારામકે સખખ !

બિલ્લીસેની ખુસ હું દિલારામકે સખખ,
અફસોસ મયં દબા હું દિલારામકે સખખ.
હોતી જો રહે ન સાથ, તો હોતે શિકાર હમ ?
યક યક જિગરકો ચીરકે કર દેતે ચાર હમ.

અથવાત.

પુશખપત—જિસકે સખખસે ચેક જમાના હલાક હો,
બહો બાપ હો તો કયા ? યહી ખહેતર હય ખાક હો !

કુત્તમ.

રયહાન—હો ખુરા અગર તો હસકાલી કરે ખુદા બલા,
હમકો કયા મિલે, કિસીકો હમ કહેં ખુરા બલા ?
હય હજાર બદ અગરચે, બાપ હય મેરા મગર,
ધસકો તુમ સતાવગે, તો સખ કહેંગે કયા બલા ?

અથવાત.

પુશખપત—અગર છોર જાયે દિલારામકો,
તો મયં છોર દૂં ધસ સિયહકામકો.

દિલશેર—હવાલે કિયા મયંને ધસકો તુમહેં,
મુઆફ અય દિલારામ કરના હમેં.

દિલારામ—મેરા હાલ કયા હોગા ઉફ હાયરે !

[દિલશેર ચોરીસે દિલારામકે કાનમેં કહતા હય.]

દિલશેર—ન ધમરા તુ, ફિર મયં મિલંગા તુઝે,

[દિલશેર જાતા હય, રયહાન બાપકે લિયે ગમ
ખાતી હય.]

મુસદ્દસ.

રયહાન—ખુરા યા બલા થા, મગર બાપ થા,

કહાં અખ મિલેગા, કિધર જાયગા, [રયહાન રોતી હય.]

ન દો ખાતબી ઉસ્સે કરના મિલા.

અથવાત.

શખખપત—ફરિશ્તાબિ ગર કોઇ બદકાર હય,

અજાજલસા બહો સજાવાર હય.

ચલો તુમ દિલારામ, અખ અપને ધર,

દિલારામ—કરોગે મુઝે બાપ રૂસવા મગર ?

મુસદ્દસ.

પુશ્યપત—કહુંગા મયે સખ બાત હય જો બજ,

દિલારામ—દિખાવુંગિ મયે કૌન મુંહ ફિર બલા !

[પુશ્યપત તસ્મિના મારતા હય.]

પુશ્યપત—કિયા તુમને કયૂંજી, મેરે સાથ કયા ?

કરો યાદ જો બેવશર્ક જરા !

હુઈ યક હુટેરેકિ તુમ આશના ?

હમ અયસે રહસિંસે કરકે દગા ?

[દિલારામ પાંવપર ગિરતી હય.]

લયરવી—તિરાના.

દિલારામ—મયે ગરીબ, બદનસીબ હૂં. હાય કયા કરે !

મેરા લે સર, ચચાકી મગર કર નહિં તૂ ખવારી—મયે.

મયે ઇશકકે નશેમે બેહોશ, બેખબર હું,

મઅલૂમબી નહીં હય, મયે કૌન હું, કિધર હું—મેરા.

[સરકો પાંવપર રખતી હય, પુશ્યપત રહમ ખાકર ઉઠાતા હય.]

અખયાત.

પુશ્યપત—રહમકે ફાખિલ હય તેરા હાલ, હય તૂ બેકુસર,

પંજમે શયતાનકે આકે પૂંસી ગિતતકી હૂર.

ખયર ! આ અખ સાથ મેરે, મયે છિપાવુંગા, રહે હાલ,

હોતા હય હાલત રહે તેરી દેખકે મુઝકો મલાલ !

દિલારામ—લરકી હું બે બાપ માંકી, તુમ કરોગે રહમ અગર,

દેગા તુમકો જો પુદા ઇસકી જજા અય નામવર.

[સખ જાતે હવે.]

બાબ તીસરા—દિખાવ તીસરા.

જંગલ.

[બેદિલ ઔરઅમાનત દસરે બેસમે બાતે કરતે આતે હવે.]

બેદિલ—વાહ હજરત વાહ ! તુમ તો શયતાનકેલી ચચા નિકલે !

મુસાહિરખાનેમે મુઝે લૂટા, ખાલી હાથ પાકે વહાંકે નૌકરને મુઝે ખૂબ

માશ ફૂટા, આખિર વહાં મયે ખરી મુશ્કિલસે છૂટા.

અમાનત—તો ક્યા બોલો તૂ થા ? બોલો તો કોઈ ઐર ઉલ્લે
થા. બોલો થા નબ્બાબ બદરુદ્દૌલા, તૂ હય દિલ્લેશરકા સખૂત આપી બેદિલ.
અપની અસ્લ મુઝે વહાં કયૂં ન જિતાયા, કયૂં વહાં નબ્બાબ બને આયા ?

બેદિલ—નોટ ઐર નાસદાનીકા નાસ કરનેકો !

અમાનત—(હંસકે) અરે યાર ! સુન મેરી હિકમતકા લટકા, મયે
નાસદાની લેકર સટકા, ચેક અમીરકે સર ઉસે પટકા. ઉસે નજર દિયા,
ધનઆમમેં બહુતસા જર લિયા.

બેદિલ—શાઆશ ! તેરે હુનરપર મુઝે કામિલ ચકીં હય, મગર
સચ બતા, તૂબી દિલ્લેશરકા તરફ કિસીપર આશિકૂ તો નહીં હય ?

જિંઝોટી—લાવની.

અમાનત—જિસકો દાનાઈસે નહિં કુછ પેચમેં લાના આતા હય,
બોલો બસમેં ગયરોંકે પરકે બસ બેબસ હો જતા હય.
બંદેકોતો બસીકરન ઉચ્ચાટન, સખ કુછ આતા હય,
ચહે બંદા, હૂરોંકો, પરિયોંકો ફૂંદેમેં લાતા હય.
જિન્નોકો તસખીર કિયા બંદેને, બચકા ખાતા હય,
પાંચ અશ્રશી રોજ સિરાને કોઈ જિન રખ જતા હય.

બેદિલ—(હયરતસે) વાહ ! બિરાદર, પાંચ અશ્રશી રોજ અગર બૂ પાતા હય,
કયૂં ફિર દૌલતકી ખાતિર તૂ નાહકું રંજ ઉઠાતા હય ?

અમાનત—ખાતે ખાતે પેટ ફૂટે, ઐર લાતે લાતે સર દૂટે,
ફિરબી નઅમત ખાના, દૌલત લાના તો કયૂંકર છૂટે ?

બેદિલ—સાથ મુઝેબી રખો, તનહાઈસે તા આબાદ બનો,
યા મુઝકો ઉસ્તાદ બનાવો, યા મેરે ઉસ્તાદ બનો.
લેકિન અચસા હો ન કહીં, આશિકૂ હોકે નાશાદ બનો,
લયલીકે મજનૂ બન જવો, શીરીકે ફરહાદ બનો.

અમાનત—મયેતો કુછ દિલ્લેશર નહીં જો અપની હસ્તી ખચાર કરે,
અપની હિકમતપર આવું તો પરિયોંકાબી પાર કરે.

બેદિલ—જબતો મયેને દિલ્લેશરકો અબ છોરા, બોલો પકા ફેરા
તોરા. આબસે તેરે સાથ રહુંગા, દુખ સુખ સહુંગા. જાન લશાવુંગા,
કામ આવુંગા. દિલ્લેશર બિગર ગયા, ધસ્કમેં સર ગયા. કામ લામકા
નામ નહીં, દિલ્લારામ સિવા કિસીસે કામ નહીં. મુઝેતો ગરમા ગર્મ
રોજકા નાસ્તા ઐર પાંચ વફતકી નમાજકી તરફ પાંચ દુઆ ખાના
ન મિલા; તો મયે તો મરા ! (યાદ કરકે) હા ! મુશર્ફકે ઘર ક્યા મળ
યા ! કમબખત દિલ્લેશરને ખાના ન જાના, ઐરતપર હુવા દીવાના !

અખયાત.

હાય ! બહો મીઠા બરા જઈ પુલાવ !
 હાય ! બિરયાની, મુતજન, નાન પાવ !
 હાય ! બહો ભૂની હુવી ખિચરી કબી !
 હાયરે ! બહો રોચની રોટી કબી !
 હાય ! સાલન, હાય ! ફિરની, હાય ! દાલ !
 હાય ! ફાલૂદા, મિઠાઈ, શીરમાલ !
 ઇશ્કમે દિલશેરને સખ ખો દિયા,
 યાદ જખ આયા મુઝે, મયે રો દિયા !

અમાનત—ખયર ! જો હોના થા સો હો ચુકા. અખ ચહેતો
 બતા, કે તુઝે કુછ કામબી આતા હય બલા ?

બેદિલ—કામ ?

કાલિંગરા—લાવની.

સખ કામ બનાના આતા હય, હર રંગ જમાના આતા હય—સખ.
 સંદે રાતકો તોરે, અંદૂક ખાતકી છોરે, આંખએક લાતમે ફોરે.
 કોઈ મરતા ગિરતા આયે, ઉસકો બંદા કચ્ચા ખાયે,
 હુપ્પે પત્થેકો દે મારે, કુત્તે બિલ્લીકો ફતકારે,
 કુછ મારબિ ખાના આતા હય—સખ.
 કુછ જોખ કાટકે લેલું, સૌ હાથ દાવકા ખેલું, સૌ ઢંગકે પાપર ખેલું.
 અધે બહરેકો લલકારે, મુર્ગી કાટું, કબ્બા મારે,
 સોતા દેખું, ગોતા દે દૂં, લરકા હો તો લરકે ખેદું,
 હર ફૂંકા બહાના આતા હય—સખ.

અખયાત.

અમાનત—વાહરે મેરે શેર, કયા કહના !

હય તૂ પૂરા દિલેર, કયા કહના !

બેદિલ—મત રહ તુ અખ અકેલા, સસ છોરદે અમેલા.
 લે જોગિયોંકા સેલા, ચલ બનકે મેરા ચેલા.

અમાનત—તેરા બનું મયે ચેલા ? પયસા હું મયે, તૂ ધેલા !
 તૂ કયા ફરેખ ખેલા ? અય જંગલી બનેલા ?

બેદિલ—ફરતા હય કયું અમેલા, અન્નમ ખાતકે લા,
 લા હાથ અપના દેહલા, કયસા હય તૂ અનેલા ?

અમાનત—ખર! એલો ઝગરા ચુકવ, પહલી કેશિશ આજ-
માવ. જે ઇસ કેશિશમે અપના કમાલ દિખાય, ઠેહો ઉસ્તાદ
બન જાય.

બેદિલ—ખર! યહે મન્જૂર હય. અગર તૂ મેરે ફન ફરેયસે
મન્જૂર હો, તો મયે શુર; તૂ એલા જુરર હો. ક્યૂંકે મયે લસનેકા
આલા, નસીબેવાલા, સુઝમે નિરાલા, ખૂઝમે ખાલા હં.

ફત્વમ.

અમાનત—આલા હુવા તો કયા હૂવા, ખાલા હુવા તો કયા હુવા ?
હિમ્મત નહીં, તાકત નહીં, આલા હુવા તો કયા હુવા ?
બેદિલ—દાના તો હં, ખીના તો હં, અશરાફ નેકે આસાફ હં,
હિમ્મત અગર મયે હારનેવાલા હુવાતો કયા હુવા ?

અખયાત.

અમાનત—અશ્રાફકા જનાબ યહાં કામહી નહીં,
લુચપન કિયે બગાયર તો આરામહી નહીં.

બેદિલ—જે કહે, ખર! મેરે ખાતકી કુછ આસબિ હય ?

અમાનત—ક્યૂં નહીં આસ હય ? ફરમાઇયે, કુછ પાસબિ હય ?

બેદિલ—કયા આપસે છિપાયે, છિપાનેસે ફાયદા ?

અમાનત—લાવો, દિખાય, ખાત બઝાનેસે ફાયદા ?

[બેદિલ રમાલસે બાંધા હુવા એક બકસ નિકાલકર
ઉસમેં અમાનતકો જેવર દિખાતા હયા.]

બેદિલ—લે ચેક દાનાઈ મેરી યહેબી દેખ. યહે માલ મયેને ચોરા
ચોરા મૌકુઅ પા પાકે ચુરાયા, મુશરફકે ઘરસે નબ્વાબ બનકે ઉરાયા.
દિલશેરકે હસ્કમેં ડૂબા પાયા, તો ઉસસે છિપાયા, ઉસને ઔરત ફેંસાયા,
મયેને માલ ઉરાયા !

અમાનત—ઓહો ! માલ તો ખૂબ મારા, એલો સંબલકે રખો;
કામ આયગા યહે જમઅ સારા. [સામનેસે સિપાહીકો આતા હુવા
દેખકર બેદિલ, બકસકો છિપાતા હય,
સિપાહી બ ગૌર દેખતા હય.]

સિપાહી—(ખુદે) યક ચોર યક લુચ્ચા હય. માલ હય, મમર
ચોરીકા હય, જબી ડરતા હય ઔર છિપાતા હય. ચોરકા છ આધા.
અબ દોનોકો ધમકાવું, ઔર આધા ફિરસા બટાવું.

અમાનત—(પ્રુદસે) સિપાહી ! અળ ખાત બનાકે યહાંસે હું મયે રાહી. કહીં ઇસ ઉલ્લકે પીછે મુઝપર આફત ન આય, કહીં આટકે સાથ ધુન ન પિસ જાય. (બેદિલસે) ખયર સાહિબ, પ્રુદા હાદિજ. આજ તો હમારી તુમારી દો ધરીકી જન પહચાન હય, ઇસ વાસ્તે દો ચાર દિન દરકાર તુમારા ઇન્તિહાન હય. જળ પક્કા ઇતિમિનાન હો, તો તુમારે રોજગાર યા નોકરી ચાકરીકા સામાન હો.

અમાનત જના ચહાતા હય, બેદિલ ધબરાતા હય,
સિપાહી અમાનતકો રોકતા હય.]

સિપાહી—ખબરદાર, હર !

બેદિલ—(પ્રુદસે) ઇલાહી, ખયર !

સિપાહી—કૌન હો તુમ ?

અમાનત—વહી, જો તુમ,

બેદિલ—(પ્રુદસે) મેરે હોશ હુવે ગુમ !

સિપાહી—કયા સિપાહી આદમી ?

અમાનત—મુસાફિર, રાહી આદમી.

સિપાહી—કબી નહીં. તુમ હો ચોર, મુંઢ જોર ! દિખાવો કયા હય પાસ ? [સિપાહી તાલાશી લેને ચહાતા હય, અમાનત રોકતા હય.]

અમાનત—કયા તૂ ખા ગયા હય ધાસ ? નહીં જનતા, મયે હીપચંદ જવહરીકા નખીરા હું ?

સિપાહી—(બેદિલકે તરફ ઇશારા કરકે) ચૌર ચહે ?

[ઇશારા કરનેસે બેદિલ ધબરાતા હય.]

બેદિલ—મયે ઇસકા ચચા હું. અરે ! બાઇ, બાઇ હું.

અમાનત—(બેદિલકો) કિસકા ચચા ચૌર કિસકા બાઇ ? (સિપાહીકો) મેરી બલા જને ચહે કૌન હય. મયે ઘર જતાયા, ચહે ઇધરસે આતાયા. ઇસને કહા, મેરી અમાનત રખ્ખો, મયેને કહા, કોઇ જમાનત લાવો. કૌન જને કયસા માલ હય, હરામ હય યા હલાલ હય.

બેદિલ—(પ્રુદસે) ચહેતો આગ લગાકે તમાશા દેખતા હય !

સિપાહી—(બેદિલસે) કૌન હય તૂ ? કહાંસે આતા હય ?

[બેદિલ કાંપતા હય, અમાનત ખાત બનાતા હય.]

અમાનત—અરે બોલ ન ! કયું મરા જતા હય ? કયા કિસીકી ચોરી છી હય, યા ગહરી મારી હય ?

સિપાહી—દિખા ચહે પોટલી, નહીં કાટ ડાલું બોટી બોટી.

બેદિલ—સાહિબ, ચહેતો સાલન હય ઔર રોટી. [શાદીમેં આપ ખાયા, લરકેકા હિસ્સા બાંધ લાયા.

સિપાહી—ચલ ખોલ, દિખા, ખાત ન બના.

[સિપાહી બકસ છીન્કર માલ દેખતે ચાહતા હય.]

બેદિલ—અલાહ ! (સિપાહી બકસ છીનકર માલ દેખતા હય)
અબ કયા હોગા યાર !

અમાનત—વાહરે ઉસ્તાદ ! તુમારી ઉસ્તાદીપર ખુદાકી માર !

સિપાહી—અજમમેં ઓહો ! ચહે જેવર તો જુરર ચોરીકે હયેં !
ઔર ચોરી સાખિત હય સુરતસે, બયાનસે, હાલતસે, જુબાનસે.
[જેવર ગારસે દેખતા હય.]

અમાનત—(બેદિલસે) ખોલો ઉસ્તાદજી, ઉસ્તાદહી બના આતા હય, યા કુછ બનાનાલી આતા હય ?

બેદિલ—(ડરકર) બાઈ, તૂ કુછ ખાત બના, બચતેકી અબ ધાત બના, તૂ મેરા ઉસ્તાદ બના, મયેં હારા, નાશાદ બના.

અમાનત—જબ મુસ્કિલ સરપર આઈ ઔર આફતને પછારા, તબ બાંધને લગા શાગિર્દીકા નારા ? ખયર ! અબ માન મુઝે ઉસ્તાદ, તો દિખાવું ચાલાકી, જો હો મુઝે યાદ.

બેદિલ—માના, માના તુઝે યાર ઉસ્તાદ, ચેક ખાર કયા; બલકે સૌ ખાર ઉસ્તાદ.

અમાનત—(સિપાહીસે) સૂબેદાર સાહિબ, આપ હાકિમ હો; સરકાર હો, જો ફકમ હો, અબી તૈયાર હો. ફૂકડા પિયો, મિદાઇ ખાવ, ગાંજેકા દમ લગાવ, અશીમ શરાબ ઉરાવ, ઔર જો ફરમાવ.

સિપાહી—(અમાનતસે) અય ચોર મુંહ જોર ! સૂખા દમ ન દે, અગર દેતા હય તો ઇસ્મેસે કોઇ રકમ દે, વર ન કંચદ બેલેગા, ચક્કી પીસેગા.

અમાનત—સચકરેં રૂપયકી ખાત, બરી કરામાત ! મિલકે ખાતેમેં ફાયદા હય, થાને ચોકીકા ચહી ફાયદા હય.

બચત.

અગર મિલ જીલકે ખાતેપર હુવે તુમ અય ચચા રાજી,
તો બહેતર હય, અબી લે જાવ, હમ રાજી, ખુદા રાજી.

સિપાહી—ક્યા દેગા, ખતા ?

અમાનત—બકસ મુઝે દો જરા. [સિપાહી બકસ દેતા હય.]

બેદિલ—(અમાનતસે) દે ખોઠા, ખયા ખરા.

[અમાનત બકસસે એક કંઠા નીકાલ કર સિપાહીકો દેતા હય.]

અમાનત—લો યહે જરાઉ કંઠા.

[સિપાહી કંઠા લેકર દમ દેતા હય.]

સિપાહી—યહી ચેક બસ ! અબી લૂં મયં દોનોકી મુશ્કેં કસ !

બેદિલ—(ડરતા હય)અલ્લાહ !

અમાનત—સાહિબ, ન જોયે ચેક ન ઝૌર દસ. જરા પહલે ઇસકા દાના ! મનિયે, મોતી ખૂબ ઝૌરસે દેખિયે, આંખસે આંકકે દામ લગાધયે. (સિપાહી ઝૌરસે દેખતા હય, અમાનત, બેદિલકો હુશિયાર રહનેકા ઇશારા કરકે જોખસે નાસદાની નીકાલતા હય. બેદિલસે) અબ યહે તો આંખ કાર શર દેખે, ઝૌર હમ દોનો આંખમેં નાસ ડાલકર રસ્તા લે. (સિપાહીસે) આહા ! ક્યા મોતીકી આખ હય !

[અમાનત, સિપાહીકી આંખમેં નાસ ડાલતા હય, બહો કંઠા ફેંકકર આંખ મલતા હય.]

સિપાહી—અરે અલ્લાહ ! ગધ આંખ ! જલી આંખ ! (બેદિલ લાત મારતા હય, સિપાહી મારે ડરકે ભાગને ચલાતા હય.) ચોર ! ચોર ! અરે કોઈ આવ, મુઝે બચાવ !

[સિપાહી ટટોલતા જતા હય, બેદિલ ખૂબ હસ કર ખુશ હોતા હય.]

અમાનત—કયું ? ઇસકા નામ ?

બેદિલ—ઉસ્તાદી ! પકી ઉસ્તાદી !

અમાનત—યહે માલ તો ખૂબ હય. અબ ચલો, હમ તુમ કરેં એક અમીરકી બેટીસે શાદી, તો ઝૌર હાથ આયે દૌલત ઝૌર હો ધરકી આબાદી.

બેદિલ—શાદી ? યહે ક્યા નિકાલી તુને ઉસ્તાદી ? ગા બજકે પાંચમેં બેટી ડાલના કામ હય નાદાનકા, શાદીકે અરમાનમેં તુકસાન હય જાનકા.

અબચાત.

અમાનત—બ્યાહ કરે આદમી, લાય નઈ ઝૌરત,
બ્યાહ કરે આદમી, હાથ લગે દૌલત.

ખ્યાહ કરે આદમી, રંજમે' હો રાહત,
તુઝકો ભલે આદમી, ખ્યાહસે હય નફરત ?

બેદિલ—ખ્યાહ કરે, ફિક્કસે ટાંગ જાય જકરી,
ખ્યાહ ક્રિયા આજ કલ નાક ગઈ પકરી.
બૂલ જાય રાગ રંગ, બૂલ જાય અકરી,
તીન ખાત યાદ રહે, તેલ, નમક, લકરી.

અમાનત—મયં તો શાદી અપની હહરાકે મંજની કર આયા હં,

બેદિલ—મયં તો નામ ન લં શાદીકા, કર કરકે પછતાયા હં.

અમાનત—

(સામને દેખકે) ગયા સિંપાહી કિધર, જરા મયં દેખું આગેકો જાકે,

બેદિલ—જવો, મયં ધરકો ચલતા હં, વહીં મુઝે મિલના આકે.

[અમાનત જતા હય, બેદિલ શાદીસે નફરત જતાતા હય.]

“Again again and again”—air.

પનાહ ખુદાકી પનાહ, પનાહ ખુદાકી પનાહ !

ન લાયે જો ઐરત, ઉઠાયે ન આફત ?

હમર બર ખુદાકી પનાહ !

નિકાહ ક્રિયા જખ નિકાહ, નિકાહ ક્રિયા જખ નિકાહ,

તખ ઐરતને પકરા, દિલા રોટી કપરા,

ગયા ડર ! ખુદાકી પનાહ !

અલીલ હુઈ ખીખી આહ ! અલીલ હુઈ ખીખી આહ !

મરી સાલ બરમે, રહા કુછ ન ધરમે,

મિટા ધર ખુદાકી પનાહ !

તખાહ હુવા મયં તખાહ ! તખાહ હુવા મયં તખાહ !

ન કૌરી કહનકો, ન દમરી દહનકો,

ગયા મર ! ખુદાકી પનાહ !

અમીર મિલી યક ફિર ઐર, અમીર મિલી યક ફીર ઐર,

દિયા જર દિખાઈ, ક્રિયા ફિર સગાઈ,

લિયા જર ખુદાકી પનાહ !

અજખ ઇલાહી અજખ, અજખ ઇલાહી અજખ,

બહો આઈ મેરે ધર, તો પહલેસે બદતર,

સરાસર ખુદાકી પનાહ !

તલાકું દિયા બસ તલાકું, તલાકું દિયા બસ તલાકું,
 ઉસે મથેને છોરા, મુંહ ઔરતસે મોરા,
 બચા સર ખુદાકી પનાહ !

[બેદિલ જાતા હય.]

બાબ તીસરા—દિખાવ ચૌથા.

ખવાબગાહ.

[દિલારામ ફરીખુલમર્ગ શબ્દ-ખવાબીકે પોશાકમેં
 બિઠોનેપર પરી દિખલાઇ દેતી હય. દહને તરફ હકીમ
 ઔર આંધે તરફ નૂરજહાં બચકી હુઈ નજર
 આતી હય. હકીમ નખજ દેખકર હયરાન હોતા હય.]

અખયાત.

હકીમ—ઔર કોઇ હો જે બીમારી તો હો ઇસકા ઇલાજ,
 ઇશકકી ઇસકો હય બીમારી કે જે હય લા ઇલાજ.
 જિસકી યહે આશિક હય, ઉસકોહી ખુલાના ચાહિયે,
 જન ઇસકી વરલસે ઉસકે બચાના ચાહિયે.

નૂરજહાં—મયં કયા કહું હકીમજી, જાહર હય તુમ પ હાલ,
 બહોતો હય બદમઆશ ફકત મારનેકા માલ.

દિલારામ—હરગિજ નહીં, બહો સાફ હય, સચ્ચા હય મેરે સાત,
 દુનિયામેં ગર ખુરા હો; મગર હમસે નેક જાત.

હકીમ—(નૂરજહાંકો) જના હય પાસ હસરે બીમારકે મુઝે,
 [હકીમ જાને ચહાતા હય, દિલારામ રોકતી હય.]

દિલારામ—ખુલવાઇયે હકીમજી, યક બાર તો ઉસે !
 [નૂરજહાં ઇશ્વારેસે તસલીમ દેનેકો હકીમજીકો કહતી હય.]

હકીમ—(બહાનેસે) હાં હાં, ખુલાને જાતા હું,

દિલારામ—(ખુશ હોકર) જાતે હો ! વાહવા !
 અલ્લાહ આપકા કરે અય મેહરબાં બલા !

[હકીમ જાતા હય, હસરી તરફસે મુશર્ફ, દિલશેરકો
 લેકર આતા હય. દિલશેર સબકો તસલીમ કરતા હય,

સખ મુંહ ધ્રેરકે ખામોશ હોતે હયેં, મુશરફ દિલા-
રામકો જગાતા હય.]

મુશરફ—દિલશેરકો મયેં લાયા, જરી આખ ખોલ તૂ,

દિલશેર—કયૂં હાલ હય ખરાખ તોરા, મુંહસે ખોલ તૂ ?

[દિલશેરકી આવાજ સુનકર દિલારામ હુશિયાર
હોકર ચચાકા અહસાન માનતી હય.]

દિલારામ—અહસાન આખિરી હય મેરે જનનપર ચચા,
નિકલેગી જનન ચયનસે અખ મેરી,

દિલશેર—મહલકા ?

અહલાહને મિલાયા હય યકબાર ફિર હમેં,
જી દેનેમેં હય કિસ લિયે ઇસરાર ફિર તુમહેં ?

દિલારામ—(દમ રુકકે) મયેં જગમેં મુંહ દિખાનેકે કાબિલ નહીં રહી,
મુલકે અદમ સિવા કોઈ મન્જિલ નહીં રહી.
આરામ મેરી રહકો દો, હું મૈય જાં બ લખ,
ખારે ખરાખ કામોંસે તોખા કરો તુમ અખ.

[કાતવાલ મઅ સિપાહિયોંકે આતા હય.]

કાતવાલ—સાહિબ, બગયર હુકમકે આયા હું મયેં યહાં,
કરના મુઆફ, સખત જુરત થી બેશુમાં.
(વારંટ દિખાના) સરકારકા હય ઇસપ વહે વારંટ, દેખિયે,
(સિપાહિયોંકો) દિલશેર હય, સિપાહિયોં, તુમ બાંધ લો ઇસે.

[દિલારામ, કાતવાલકો દેખકર ચૌક ઉઠતી હય
ઔર રોકતી હય.]

દિલારામ—ઠહરો ! હમારે જીતે ન બાંધો—નહીં, અરી !

[જોરસે ઉઠનેસે જિગરપર સદમા પહુંચનેસે બેચ-
યન હોતી હય.]

ઉફ આહ ! હાય ! હાય ! મરી ! મયેં મરી ! મરી !

[દિલારામ હિયકિયાં લેકર દમ છોર દેતી હય. સખ
હયરાન હોતે હયેં, દિલશેર સર પીટતા હય.]

નૂરજહાં—હમકોબિ કુછ કહોગી દિલારામ, કયા હુવા ? [રોતી. હય.]

મુશરફ—બેટી, ચલી તુ છોરકે નાકામ કયા હુવા ? [રોતા હય.]

મુસલસ.

દિલશેર—હય હય હમારી બોલતી ચિરિયા કહાં ગઈ. [રોતા હય.]

મુશરફ—હય હય હમારી ખુલખુલે શયદા, કહાં ગઈ. [રોતા હય.]

ખાલી તુ કરકે બિરમકા પિંજરા કહાં ગઈ. [રોતા હય.]

[મુશરફ બેખુદ હોતા હય, સખ ઉસે બચાતે હય.]

દિલશેર મૌકુઅ પાકર જહરકી શીશી જોખસે

નિકાલકર પી લેતા હય, ઐર દિલારામકી લાશપર

હીચકિયાં લેકર દમ ઓરતા હય. કાતવાલ જહરકી

શીશી દેખકર હયરાન હોકર સખકો દિખાતા હય.]

ત હૈ યુ ર.

વિકટોરિયા નાટક મંડળીનાં ખેલો તથા ફાર્સોની ગુજરાતી તથા હિંદુ ચોપડીની કીમતનો ટીપ.

હિંદુ.

	રૂ.	આ.	પૈ.
લખણો નહાર
હરિશ્ચંદ્ર
ગોપીચંદ
રામ-ગીલા
નાળા
અલીબાબા
દિલ્લેર હલશેર
આશિકા ખૂન...
નિગાહે અફસૂન...
નિઝરમાને શુભ...
સગીન બકાવલી...
હનાઘ મજલિસ...
મન્દર સભા
અલાદીન

ગુજરાતી.

બોલી ગુલ
ગામરેની ગારી
અસલાશ
નિંદાખાનું
તકદીરની તાસીર...
હક મનસાફ
નેકઅસલત તેહમીના
કળાવતી
મદન વસંત
શુશુસુંદરી
શુકદીન ઝમડો

ફાર્સ ગુજરાતી.

નાળા શીરીન
વેદમાગલી જર
ગુરતાદ ધામટ
મતરખા બેહેરા
ચાલ મારા બાપ...
કાવલાની કચુખર
ખુદાખાનુશ
ગરબર ટાટ

